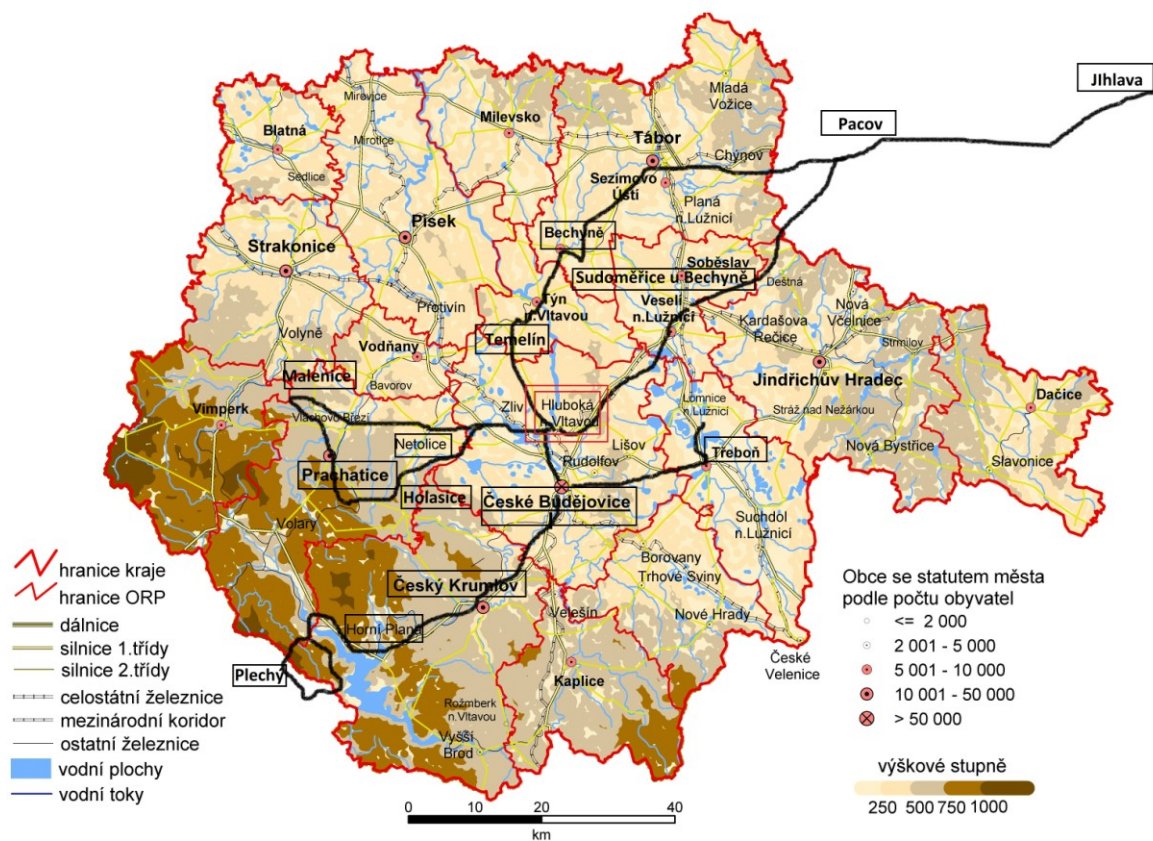

SBORNÍK STUDENTSKÝCH PRACÍ

Geografie v praxi ČR (exkurze)

Brno, 2011

Obsah

A	KOMENTOVANÍ ZASTÁVEK PO TRASE.....	3
1	BECHYNĚ – GEOGRAFIE VYBRANÉ OBCE	3
2	JADERNÁ ELEKTRÁRNA TEMELÍN JAKO REGIONÁLNÍ ZAMĚSTNAVATEL A JEJÍ VLIV NA ROZVOJ REGIONU	11
3	MĚSTO ČESKÉ BUDĚJOVICE – MINULOST A SOUČASNOST	16
4	KOMPLEXNÍ GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA: JIHLAVA.....	22
B	REFERÁTY TÝKAJÍCÍ SE INSTITUCÍ PRAXE A JIŽNÍCH ČECH.....	25
5	STARÉ OBCHODNÍ STEZKY	26
6	ŠLECHTICKÉ RODY A ROZVOJ PANSTVÍ	31
7	SKLÁŘSTVÍ V JIŽNÍCH ČECHÁCH A NA ŠUMAVĚ.....	38
8	ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU V OBLASTI POŠUMAVÍ.....	41
9	PIVOVARY JIŽNÍCH ČECH	45
10	PAPÍRENSTVÍ	54
11	OBYVATELSTVO ŠUMAVY PŘED 2. SV. VÁLKOU A DNES	59
12	LIDOVÁ ARCHITEKTURA	63
13	EKOLOGICKÉ ORGANIZACE A SDRUŽENÍ JIŽNÍCH ČECH	71
14	PRACOVIŠTĚ AOPK JIŽNÍCH ČECH (JEJICH PŮSOBNOST, ČINNOST A KOMPETENCE)	Chyba!
	Záložka není definována.	
15	PRACOVIŠTĚ AOPK OBLASTI VYSOČINY (PŮSOBNOST, ČINNOST A KOMPETENCE PRACOVIŠTĚ)	78
16	FUNGOVÁNÍ MAS, JEJICH PŮSOBNOST A DOPADY NA REGIONÁLNÍ ROZVOJ.....	82
17	PRIVÁTNÍ SPOLEČNOSTI (AGENTURY) ZABÝVAJÍCÍ SE REGIONÁLNÍM ROZVOJEM NA VYSOČINĚ A V JIŽNÍCH ČECHÁCH A JEJICH NÁPLŇ PRÁCE.....	88
18	JEZERA	94

A KOMENTOVANÍ ZASTÁVEK PO TRASE

1 BECHYNĚ – GEOGRAFIE VYBRANÉ OBCE

Jiří Dujka (2. roč. GEOG HG)

1. POLOHA, ZÁKLADNÍ INFORMACE

Město Bechyně se nachází v severní části jižních Čech, na soutoku řeky Lužnice s říčkou Smutnou v Tábořské pahorkatině. Administrativně spadá pod správní obvod obce s rozšířenou působností Tábor, okres Tábor a Jihočeský kraj; současně je sídlem pověřeného obecního úřadu, spadajícího pod ORP Tábor.

Město Bechyně se nachází 20 km jihozápadně od města Tábor, 36 km severně od Českých Budějovic a 85 km jižně od Prahy (všechny vzdálenosti jsou uvedeny vzdušnou čarou). Poloha města v GPS souřadnicích je 49°17' severní šířky a 14°28' východní délky.

2. FYZICKOGEOGRAFICKÉ POMĚRY MĚSTA BECHYNĚ

2.1. Klima, srážky, teploty

Podle Quitta (1972) se město Bechyně nachází v mírně teplé oblasti MT9, což by mohlo zaručovat dostatek srážek, ale již poněkud chladnější klima. Nicméně průměrné roční srážky jsou zde poměrně nízké, z důvodu určité kontinentality oblasti a nepříliš velké nadmořské výšky; pohybují se okolo 400 mm ročně, což je nejméně v rámci celého okresu Tábor¹. Průměrná roční teplota vzduchu se pohybuje okolo 7°C, přičemž průměrná lednová teplota činí -2°C. Ročně je zde průměrně 60 dní se sněhovou pokrývkou.

2.2. Geologie a pedologie, geomorfologické členění

Okolí města je jednou z geologicky i geomorfologicky nejstarších částí České republiky. Geomorfologicky spadá pod provincii Česká vysočina, subprovincii Česko-moravská soustava, oblast

¹ Srov. „Okres Tábor se rozkládá v severní části Jihočeského kraje“, [xx]

Středočeská pahorkatina a podoblast Táborská pahorkatina. Území, na němž se město nachází, je budováno různými typy granitů, amfibolitem a plutonity moldanubického stáří. Na dně údolí vodních toků se nacházejí kvartérní fluviální usazeniny. Půdní pokryv tvoří různé druhy kambizemí, v údolích se nacházejí fluvizemě a gleje.

Charakteristickým znakem krajiny Bechyňska jsou zarovnané vyvýšené povrchy, do nichž je zařezáno hluboké kaňonovité údolí Lužnice a jejích přítoků; v tomto údolí řeka sleduje tektonický zlom od Tábora až po svůj soutok s Vltavou v Orlické vodní nádrži. S výjimkou těchto zahloubených údolí je krajina bez výraznějších výškových rozdílů. Průměrná nadmořská výška okolního terénu se pohybuje okolo 420 – 430 metrů nad mořem – podle výškové členitosti se jedná o vrchoviny ploché. Město samo leží ve výšce přibližně 400 – 410 m na ostrohu nad soutokem Lužnice a Smutné, přičemž části na dně údolí se nacházejí ve výšce přibližně 360 m.

2.3. Vodstvo

Hydrologicky spadá Bechyně do úmoří Severního moře. Území je odvodňováno řekou Lužnicí, nachází se na jejím dolním toku. Lužnice se vlévá zprava do Vltavy (soutok dnes zatopen vodní nádrží Orlík), Vltava je pak levým přítokem Labe, které ústí do Černého moře. Na jihozápadním okraji města se do Lužnice zprava vlévá říčka Smutná, o kousek dále po proudu pak zleva Kamennodvorský potok. Vlivem zahloubeného údolí řeka Lužnice nemá na území více bočních přítoků.

S výjimkou rybníka (pravděpodobně pozůstatek po těžbě) na Libušině ulici se ve městě nenachází žádná větší vodní plocha.

2.4. Biota

Území je z hlediska bioty charakterizováno jako bukový (4.) vegetační stupeň, kontinentální varianta. Obecně se jedná o nejrozšířenější vegetační stupeň v rámci ČR, v této variantě (hercynikum) jsou pro tuto oblast přirozeně typické bučiny (buk lesní) s velmi chudým až chybějícím bylinným patrem. Do území však mohou výrazněji zasahovat lokální fenomény a orientace stanovišť; ve hlubokých údolích Lužnice a Smutné se mohou vyskytovat druhy typické pro chladnější a výše položená stanoviště, např. javor klen (úzké, zastíněné údolí s vlastní cirkulací vzduchu), zatímco na výsušných svazích a skalách obrácených k jihu a západu se mohou vyskytovat teplomilnější druhy, např. borovice lesní.

3. SOCIÁLNĚEKONOMICKÉ POMĚRY MĚSTA BECHYNĚ

3.1. Obyvatelstvo

Podle dat Českého statistického úřadu je v Bechyni k 1. 1. 2011 5 455 obyvatel, přičemž oproti hodnotě z předchozího roku došlo k mírnému úbytku².

Další data, charakterizující obyvatelstvo, jsou nejnověji za rok 2009. Průměrný věk obyvatelstva k tomuto roku je 41 let, index stáří činí 132, což poukazuje na nedostatek osob v nejnižších věkových skupinách. Počet živě narozených na 1 000 obyvatel činí v tomto roce 9,8, zatímco stejný ukazatel pro počet zemřelých činí 11,4. Migrační saldo pro město Bechyně je záporné.

3.2. Doprava

Městem procházejí dvě silnice II. třídy, a to sil. II/122 Opařany – Bechyně – Týn nad Vltavou (v severojižním směru) a II/135 Kamenice nad Lipou – Soběslav – Bechyně – Dražič ve východozápadním směru. Město má tedy dobré propojení jak s okresním městem Tábor (prostřednictvím sil. II/135 a na ni navazující II/137), tak s krajským městem České Budějovice (přes Týn nad Vltavou), přesto však kvalita komunikací není zcela dobrá. Na tuto základní kostru navazuje ve městě a jeho okolí také několik místních silnic III. třídy.

Město je napojeno také na železniční síť, je zde konečná železniční trati z Tábora; jedná se o slavnou Křížkovu elektrifikovanou dráhu z r. 1904. V současné době má trať číslo 202, a jedná se o lokální dráhu s nepříliš silným provozem.

Dále se v katastru města nachází areál vojenského letiště Bechyně, které však slouží pouze pro vojenské účely a celý areál je veřejnosti nepřístupný. Areál se nachází východně od města, mezi obcemi Bechyně, Hodonice, Sudoměřice u Bechyně a Bežerovice.

Dopravní dostupnost města a regionu celkově je v současné době realizována převážně pomocí silniční dopravy, neboť železniční spojení s Tábořem není příliš dobré, přestože v době před rozvinutím autobusové dopravy se jednalo o významnou spojnici.

3.3. Průmysl

Nejvýznamnějším průmyslovým podnikem v Bechyni jsou zdejší keramické závody. Jejich původ je starší, první manufaktura zde vzniká v 19. století, přičemž se postupně rozrůstala; v r. 1961 se z nich stal závod Jihočeské keramiky na výrobu sanitární keramiky, přičemž fungují dodnes jako součást původně švýcarského koncernu Laufen; vyrábí se zde stále sanitární keramika. Při tomto závodě byla již v r. 1884 založena odborná škola zaměřená právě na keramiku, která dodnes funguje jako Střední uměleckoprůmyslová škola Bechyně.

Dalším významným zaměstnavatelem je pila a dřevovýroba, fungující pod firmou Panství Bechyně, s.r.o., která byla založena v r. 1993 pro správu původního majetku hrabat Paarů, navráceného

² Srov. „Počet obyvatel v obcích Jihočeského kraje“ [XX]

v restituci, přičemž pila byla jeho součástí. Pila se nachází východně od centra, na druhém břehu Lužnice, u bývalého bechyňského nádraží (dnes zastávka Bechyně zastávka).

3.4. Zaměstnanost

Míra nezaměstnanosti činila k 15. březnu 2011 9,2 %, přičemž z 3 055 ekonomicky aktivních je 297 dosažitelných uchazečů a jsou zde pouhá dvě volná pracovní místa.

Hlavní směry vyjížděky za prací jsou do Tábora, Týna nad Vltavou, Temelína a překvapivě ve srovnatelných číslech i do Prahy, zatímco dojížděka do města je nejvýznamnější z obcí Sudoměřice u Bechyně, Tábor a Týn nad Vltavou.

4. TURISTICKY VÝZNAMNÁ MÍSTA A OBJEKTY

4.1. Zámek

Pravděpodobně nejvýznamnější památkou města je zámek. Nachází se na skalnatém ostrohu v jihozápadní části města, částečně jej obklopuje park. Byl vystavěn na místě někdejšího hradiště, datujícího se do 9. století našeho letopočtu, postupně měnil své podoby. Nejprve byl – pravděpodobně jako zpustlé hradiště – přestavěn z vůle Přemysla Otakara II. ve 13. století na kamenný hrad. Nejvýznamnějšími rody, které vlastnily panství a zámek, byli pánové ze Šternberka, Bechiňové z Ludanic, Rožmberkové a následně po sňatku hrabata Paarové. V průběhu let měnil hrad svou podobu, až byl za panování známého Petra Voka z Rožmberka přestavěn do podoby renesančního zámku. V r. 1948 byl zkonfiskován a po r. 1989 byl v restituci vrácen; v současné době je využíván k prohlídkám a pořádání různých kulturních a společenských akcí, jeho správcem je společnost Panství Bechyně s.r.o. (viz výše).

4.2. Sakrální památky

Podstatnou funkci plní také sakrální stavby, ať už se jedná o děkanský kostel sv. Matěje na hlavním bechyňském náměstí (T. G. Masaryka) ve své podobě z r. 1740, hřbitovní kostel sv. Michala či pravděpodobně nejvýznamnější klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie v gotickém slohu z r. 1491. Ve městě se nacházejí také zbytky židovského hřbitova a synagoga, v současnosti přeměněná na Muzeum turistiky.

4.3. Technické památky

Nejvýznamnější technickou památkou je bezesporu železobetonový kombinovaný most, přezdívaný podle tvaru oblouku Duha. Byl vybudován v r. 1903 a pomohl překonat hluboké údolí řeky Lužnice, přičemž usnadnil přístup do města. Na jeho mostovce vede silniční komunikace, přičemž jeden z pruhů (ve směru do města pravý) je využíván také železnicí; před dostavbou mostu železnice končila v místě dnešní bechyňské zastávky. Jedná se o jeden z nejvýraznějších symbolů města, délka mostovky je přes 200 m a výška nad údolím v nejnižším bodě 52 metrů.

Určitou technickou zajímavostí je i ona tzv. „Křížíkova“ dráha, první elektrifikovaná železnice na území Rakouska-Uherska a v současné době jediná železnice elektrifikovaná trakčním systémem 1 500 V stejnosměrného napětí. V určité dny jsou zde v provozu původní vozy a hnací vozidla, dodaná firmami Křížík a Ringhoffer při začátcích provozu. Samotné technické zázemí dráhy (vč. těchto vozidel) je však v Táboře.

4.4. Lázně Bechyně

Lázně byly v Bechyni založeny v 17. století, kdy byla rašelina z nedalekých blat využívána k léčbě pohybového ústrojí. Lázně fungují dodnes, přičemž nabízejí širokou škálu rehabilitačních, relaxačních a léčebných pobytů a cvičení, včetně wellness a vodoléčby, i když ne v minerálních či termálních vodách.

4.5. Město Bechyně

Střed města je chráněn jako městská památková rezervace, zahrnující kromě výše uvedených sakrálních památek a zámku především hlavní náměstí T. G. Masaryka, jedno z nejvíce zachovalých náměstí v jižních Čechách, co do kompaktnosti a původnosti zástavby.

4.6. Zářečí

Skupina domů na levém břehu řeky (viditelné z mostu a z klášterních teras), dříve sídlo hrncířů. Jistou malebností připomíná Zlatou uličku.

4.7. Křížíkova čtvrť

Část města vybudovaná ve 20. letech 20. století na principu zahradního města (podobně jako byl budován např. Zlín či jiná města iniciovaná firmou Baťa), urbanisticky zajímavá čtvrť.

5. HISTORIE MĚSTA

První zmínky o městě Bechyni je možno nalézt již v Kosmově kronice, kde se zmiňuje právě o onom slovanském hradišti; pozice na ostrohu nad dvěma vodními toky byla v minulosti pravděpodobně více strategická a významná, než je tomu dnes. Byla pravděpodobně majetkem pražských arcibiskupů, a byla správním sídlem celku, až do 18. století označovaného jako „provincia Bechin.“ Bechyně jako město začíná existovat až výnosem Janem Lucemburským v r. 1323.

V průběhu let se na bechyňském hradě střídaly různé více či méně významné rody (viz výše), nicméně k největšímu rozvoji pravděpodobně došlo za Petra Voka z Rožmberka, který z Bechyně udělal sídlo svého panství, ale nedlouho po jeho smrti došlo k přesídlení rodu Rožmberků do (Českého) Krumlova a k návratu do vlastnictví Šternberků. Poslední potomek jihočeské větve Šternberků, Marie Terezie, se počátkem 18. století provdala za hraběte Leopolda z Paarů, který vlastnil panství a zámek až do konce 40. let 20. století.

Právě rod Paarů stojí za rozkvětem města, počátky průmyslu (výše zmíněná keramička, původně též továrna na výrobu kamen) byly ve městě založeny právě za jejich vlády. V r. 1903 sem byla dovedena železnice z Tábora, na jejíž projekci a výstavbě se spolupodílela firma Křížík (mimořádně, známý český elektrotechnik a zakladatel této firmy František Křížík byl rodákem z nedalekého Stádlece). Město bylo zároveň přiblíženo světu známým „duhovým“ mostem.

Vzhledem k určité perifernosti a poměrně špatné dopravní dostupnosti celého regionu nedošlo během posledních padesáti let k významnějšímu rozvoji. Je to způsobeno především špatnou kvalitou železničního spojení, které bylo ještě v polovině minulého století důležitým předpokladem pro výraznější – zejména průmyslový – rozvoj (jako příklad lze uvést nedaleké Milevsko). Přesto byl u města vybudován strategicky důležitý areál vojenského letiště, napojeného také na železnici (ze stanice Sodoměřice u Bechyně). Stavba byla provedena v 50. letech 20. století, přičemž se jednalo asi o nejrozsáhlejší investici na území města (nepočítáme-li bytovou výstavbu).

6. ZÁVĚR

Město Bechyně je město s bohatou historickou tradicí, která je dodnes patrná. Současně se jedná o lázeňské město, kde lázně určitým způsobem formují nejen tvářnost města a jeho služeb (ubytování, obchody), ale také složení jeho obyvatelstva, ať už trvale usídleného či dočasného. Další výraznou složkou, ovlivňující obyvatelstvo města, jsou studenti Střední uměleckoprůmyslové školy, dojíždějící sem vzhledem k určité unikátnosti zaměření i z oblastí mimo Jihočeský kraj.

Do budoucna by bylo dobré směřovat rozvoj města v souladu s lázeňstvím a cestovním ruchem spojeným nejen s lázněmi, ale obecně s celkovou tvářností města. Nepředpokládá se výraznější rozvoj průmyslu, a to ani existujícího (v případě keramické výroby se jedná spíše o stagnaci či udržování současného stavu). Atraktivita města spočívá především v jeho památkách a celkové poloze.

ZDROJE DAT

- [1] *Bechyně* [online] (2011). Toulky Českem. Dostupné na WWW: <<http://www.ceskem.cz/taborsko/bechyne.html>>.
- [2] *Dějiny města Bechyně* [online] (2011). Online Travel Solution, Praha. Dostupné na WWW: <<http://www.lazne-bechyne.cz/dejiny-bechyne.php>>.
- [3] *Dojíždka do škol a do zaměstnání – okres Tábor* [online], (2003). Český statistický úřad, České Budějovice. Dostupné na WWW: <[http://www.cbudejovice.czso.cz/x/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/ffc175069a67ba11c12576f5001e7351/\\$FILE/4130-03-3107.pdf](http://www.cbudejovice.czso.cz/x/redakce.nsf/bce41ad0daa3aad1c1256c6e00499152/ffc175069a67ba11c12576f5001e7351/$FILE/4130-03-3107.pdf)>.
- [4] Historie značky JIKA [online] (2010). Jika, Praha. Dostupné na WWW: <<http://www.jika.cz/servlet/portal/FvEcorporateSvl?sesid=-1&planguage=CS&ppais=CZ&page=1473280232189>>.
- [5] *Lázně Bechyně* [online] (2011). Lázně Bechyně, Bechyně. Dostupné na WWW: <<http://www.laznebechyne.cz/>>.
- [6] *O společnosti* [online] (2011). Panství Bechyně CZ, s. r. o., Černice. Dostupné na WWW: <<http://www.panstvi-bechyne.cz/o-spolecnosti/>>.
- [7] *Okres Tábor se rozkládá v severní části Jihočeského kraje* [online] (2007). Regionální agrární komora Jihočeského kraje, České Budějovice. Dostupné na WWW: <<http://www.rakjk.cz/tabor/charakteristika.html>>.
- [8] *Počet obyvatel v obcích Jihočeského kraje k 1. 1. 2011* [online] (2011). Český statistický úřad, České Budějovice. Dostupné na WWW: <http://www.cbudejovice.czso.cz/x/redakce.nsf/i/pocet_obyvatel_v_obcich_jihoceskeho_kraje>.
- [9] *Půdní mapa ČR. 22-24 Milevsko* [online] (2011). Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha. Dostupné na WWW: <http://www.nature.cz/publik_syst2/files08/2224.pdf>
- [10] *Seznam tratí – Česká republika* [online] (2011). Zelpage.cz. Dostupné na WWW: <<http://www.zelpage.cz/trate/ceska-republika>>.
- [11] *Statistiky nezaměstnanosti z územního hlediska* [online] (2011). Ministerstvo práce a sociálních věcí, Praha. Dostupné na WWW: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem>>
- [12] *Táborská pahorkatina* [online] (2011). Wikipedia.cz, dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1borsk%C3%A1_pahorkatina>.
- [13] *Vegetační stupně dle Zlatníka* [online] (2011), Wikipedia.cz. Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vegeta%C4%8Dn%C3%AD_stupe%C5%88_dle_Zlatn%C3%ADka>.

[14] *Zámek Bechyně* [online] (2011). Panství Bechyně CZ, s. r. o., Černice. Dostupné na WWW:
<<http://www.panstvi-bechyne.cz/zamek-cz/zamek-bechyne>>.

Všechny elektronické zdroje jsou dostupné ke dni 3. května 2011.

2 JADERNÁ ELEKTRÁRNA TEMELÍN JAKO REGIONÁLNÍ ZAMĚSTNAVATEL A JEJÍ Vliv NA ROZVOJ REGIONU

Bc. Ondřej Nejedlý (GEOG - RGRR)

1 STRUČNÁ HISTORIE

Jaderná elektrárna Temelín (JETE) leží téměř uprostřed Jihočeského kraje, přibližně 25 kilometrů severně od Českých Budějovic a pět kilometrů od Týna nad Vltavou. Elektrárna zabírá rozlohu 143 ha a má dva reaktorové bloky, každý po 1000 MW. Výstavba JETE byla zahájena v roce 1987, a trvala bezmála 20 let. První kilowaty elektrické energie vyrobil první blok v prosinci 2000, zkušební provoz s dodávkami do sítě probíhal od roku 2002 a definitivně zkolaudována byla celá elektrárna v listopadu roku 2006. Kvůli výstavbě elektrárny bylo srovnáno se zemí šest vesnic, které ležely uvnitř tříkilometrové ochranné zóny a postavena dvě nová vodní díla na Vltavě. Jedno jako zdroj chladicí vody pro sekundární (nejaderný) okruh, druhé jako rezervoár k vyrovnání teplot odpadní vody z elektrárny a říční vody a zmenšení dopadů na říční ekosystém.

2 VLIV NA ZAMĚSTNANOST

2.1 V průběhu výstavby

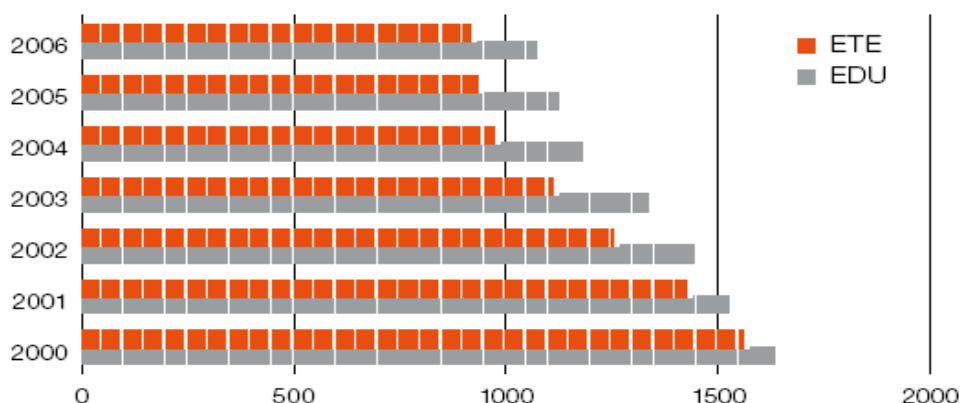
Pokud jde o vliv na zaměstnanost v regionu, tak absolutně největší dopad měla elektrárna po dobu vlastní výstavby. Jednalo se o řádově několik tisíc lidí, nejvíce to bylo na samotném počátku stavby, tedy zhruba v letech 1986 až 1995, do kteréžto doby spadá hlavní tíha hrubých stavebních prací spolu s výstavbou zmiňovaných vodních děl. Například společnost Vodní stavby Bohemia (dnes Hochtief a.s.), jež byla jedním z hlavních dodavatelů stavebních prací, zaměstnávala na stavbě v průměru přes 2000 lidí, jejichž počet samozřejmě s postupným dokončováním klesal. Skladba zaměstnanců podle původu byla v případě stavebních dělníků ze tří čtvrtin místního původu, u profesí odbornějšího charakteru byla naopak většina lidí z jiných regionů (Jižní Morava, Praha, Severní Čechy) (DOLEJŠÍ 2005).

2.2 V současné době

Od spuštění do provozu počet vlastních pracovníků v JETE setrvale klesá z hodnoty okolo 1600 lidí až na hodnotu zhruba 900 v roce 2006 (viz Obr. 1). V současné době zaměstnává elektrárna něco přes 1000 lidí přímo a dalších zhruba 1000 lidí se podílí na subdodávkách (úklid, stravování, údržba některých zařízení, atd.). Z onoho tisíce kmenových zaměstnanců většina, vzhledem k požadavkům na vzdělání, pochází z jiných, již zmiňovaných regionů. Jsou to především profese k nimž je potřeba vysokoškolské vzdělání (jaderní, strojní inženýři) a odborné středoškolské (techničtí pracovníci). Oproti stavu v předchozích letech počet zaměstnanců nepatrně narostl (zhruba o 100 lidí) a to především v souvislosti s připravovanou dostavbou 3. a 4. bloku.

2.3 Předpokládaný dopad na zaměstnanost

Vzhledem k plánovanému rozšíření elektrárny o další dva bloky, se počítá i se zvyšováním počtu jak u vlastních zaměstnanců elektrárny (o cca 500 – 600), tak s vytvořením pracovních míst především z oboru stavebních profesí. V tomto případě by se podle předpokladů ČEZu mělo jednat asi o 3000 míst.

Obr. 1 Vývoj počtu zaměstnanců JETE v letech 2000 až 2006 (Zdroj: Roční zpráva 2006: Jaderné elektrárny společnosti ČEZ a.s., 2006, ČEZ a.s, s. 23)

3 VLIV NA ROZVOJ REGIONU

3.4 Obce

Jedním z důležitých vlivů na okolí je sám fakt existence elektrárny. Většina lidí z okolí se v době počátků výstavby nemínila smířit s obří elektrárnou „za humny“ a na počátku 90 let začaly masivní protesty proti výstavbě. Většina dotčených obcí byla proti stavbě. ČEZ se v roce 1994 rozhodl proti protestům bojovat a to především formou dotací směřujícími do těchto obcí. Prioritní byly obce ležící do vzdálenosti 5 kilometrů, které jsou nejvíce zasažené bezpečnostními protokoly a negativní dopad na ně je největší. Dalšími dotovanými obcemi pak byly ty, jež leží ve vzdálenosti do 13 km od JETE, kam zasahuje další bezpečnostní pásmo (zóna havarijního plánování). Příspěvky byly rozdělovány podle pravidla čím blíže elektrárně, tím více peněz dostane. Za období od roku 1994 do roku 2005 bylo například pouze čtyřem obcím v bližším pásmu (Temelín, Dříteň, Všemyslice a Týn nad Vltavou) vyplaceno celkem přes 67 milionů Kč. (DOLEJŠÍ 2005)

V současné době nadále podporuje ČEZ nejbližší položené obce, které s elektrárnou úzce spolupracují, především prostřednictvím Nadace ČEZ (dříve Nadace Duhová energie). V roce 2006 by vytvořen projekt Oranžový rok, jež se zaměřoval na pomoc při organizaci a propagaci různých

kulturních a sportovních akcí v 22 obcích v okolí elektrárny. V následujících letech byl tento projekt rozšířen o další obce na celkový počet 32, ne všechny se však do projektu aktivně zapojily. V roce 2010 byl tento projekt dotován částkou 9,5 milionu Kč. Další projekty realizované v regionu se týkají například údržby a úpravy běžeckých tras na Šumavě a v České Kanadě (Nová Bystřice a okolí), výstavby nových cyklostezek a cyklotras, odstraňování bariér ve veřejných budovách, především ve školách či podpora vzdělávání (vybavení specializovaných učeben). V roce 2008 zadotovala společnost ČEZ různé projekty a akce v Jihočeském kraji částkou 56 milionů korun. (TEMELÍNKY, 2009, 2010, 2011)

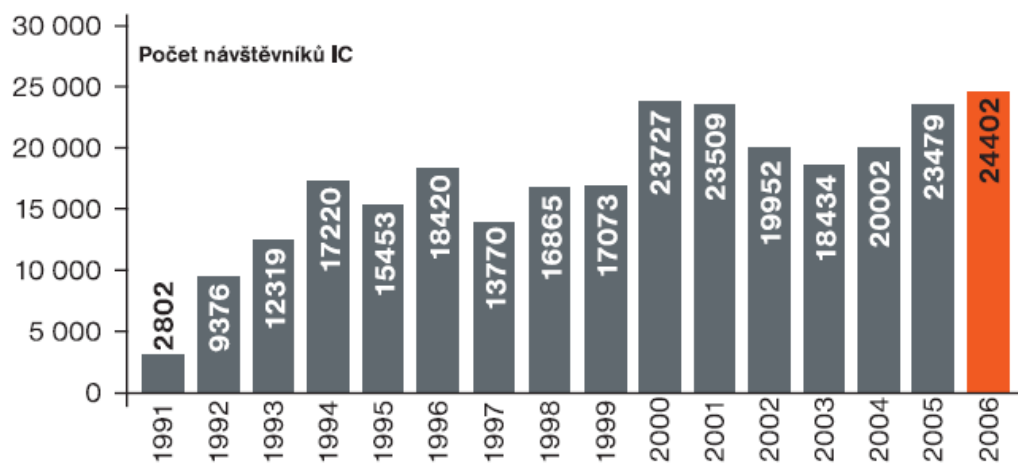
Další peníze obcím pak přinese plánované rozšíření elektrárny. V plánu jsou především změny a výstavba nové infrastruktury, kterou bude celou financovat ČEZ. Jedná se především o obchvaty obcí ležících na příjezdových trasách pro dopravu materiálu, úpravy některých křižovatek a opravy povrchu vozovek, včetně zvýšení únosnosti některých úseků. Celkem má být postaveno téměř 40 km nových silnic a proinvestováno přes 1,6 miliardy korun. (BUSINESSINFO.CZ, 2010)

3.5 Turistický ruch

JETE, potažmo ČEZ neovlivňuje pouze zaměstnanost v regionu a život obyvatel v okolních obcích, ale má i určitý vliv na cestovní ruch. Jsou zde vlivy jak negativní tak i pozitivní. Vlivem na který je upozorňováno nejčastěji je změna tvářnosti krajiny. Chladicí věže, které jsou přes 150 metrů vysoké, jsou vidět z minimálně 40 km a vlečka vodní páry, která z nich vychází je viditelná do vzdálenosti více jak 80 km. Většinový názor považuje tuto skutečnost za negativní vliv, který odrazuje turisty. Na druhou stranu právě viditelnost může přitáhnout turisty již jen svojí přítomností.

O tom, že JETE turisty přitahuje, hovoří i údaje o počtu návštěvníků Informačního centra JE. Jejich počet má od založení centra vzestupnou tendenci, což dokazuje obr. 2. Za poslední čtyři roky (2007 – 2010), se tyto nárůsty s výjimkou roku 2009, který byl srovnatelný s rokem 2008, pohybovaly okolo 2000 lidí ročně. V posledním roce tak navštívilo temelínské informační centrum přes 31 000 lidí. Většinu tvoří tuzemští návštěvníci, okolo 6% pak turisté ze zahraničí, a to především Rakouska, Polska a Německa. Z tuzemských návštěvníků pak více než polovinu tvoří žáci základních a středních škol. (TEMELÍNKY 2007, 2008, 2009, 2010)

Dalším nepřímým vlivem na cestovní ruch měly již zmiňované dotace obcím, díky nimž došlo ke zlepšení především v oblastech infrastruktury a vybavenosti. To že elektrárna nepůsobí pouze negativně, lze dokumentovat na migračním saldu v okolních obcích, které je od roku 2000 kladné (+5,2) a počet obyvatel v bezprostřední blízkosti elektrárny roste. Na růstu počtu obyvatel se podílí i kladný přirozený přírůstek (+2,1). (TEMELÍNKY 1/2010)

Obr. 2 Počet návštěvníků informačního centra JETE v letech 1991 – 2006 (zdroj: Temelínky, roč. XV, 1/2007, s. 18)

4 POUŽITÁ LITERATURA

- [1] DOLEJŠÍ, V. (2005): Ekonomické, sociální a environmentální dopady výstavby a provozu jaderné elektrárny Temelín na Jihočeský kraj. Bakalářská práce. Brno: Ekonomicko-správní fakulta MU, 36 s.
- [2] *Dostavba Temelína přinese na jih Čech 1,6 miliardy korun.* [on-line] 21.9.2010
BusinessInfo.cz: Czech Trade [cit. 8.5.2011] dostupné na WWW
<<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/jihocesky-kraj/dostavba-temelina-na-jih-cech-1-6-ml-d-kc/1000923/58380/>>
- [3] ROČNÍ ZPRÁVA 2006: Jaderné elektrárny společnosti ČEZ a.s. [on-line] 2006, ČEZ a.s., dostupné na WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/rocnizprava-je-2009.pdf>>
- [4] TEMELÍNKY 2006a: *Temelínské noviny*. č. 1/2006, roč. XIV., ČEZ a.s., 8 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2006-01.pdf>>
- [5] TEMELÍNKY 2006b: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 6/2006, roč. XIV., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2006-06.pdf>>
- [6] TEMELÍNKY 2007a: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 1/2007, roč. XV., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2007-01.pdf>>
- [7] TEMELÍNKY 2007b: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 6/2007, roč. XV., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2007-06.pdf>>
- [8] TEMELÍNKY 2008a: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 1/2008, roč. XVI., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2008-01.pdf>>
- [9] TEMELÍNKY 2008b: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 6/2008, roč. XVI., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2008-06.pdf>>
- [10] TEMELÍNKY 2009a: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 1/2009, roč. XVII., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2009-01.pdf>>
- [11] TEMELÍNKY 2009b: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 6/2009, roč. XVII., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2009-06.pdf>>
- [12] TEMELÍNKY 2010a: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 1/2010, roč. XVIII., ČEZ a.s., 20 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2010-01.pdf>>
- [13] TEMELÍNKY 2010b: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 9/2010, roč. XVIII., ČEZ a.s., 16 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2010-09.pdf>>
- [14] TEMELÍNKY 2011: *Temelínky: Časopis jaderné elektrárny Temelín*. č. 1/2011, roč. XIX., ČEZ a.s., 16 s., dostupné z WWW <<http://www.cez.cz/edee/content/file/energie-a-zivotni-prostredi/temelinky-2011-01.pdf>>
- [15] *Jaderná elektrárna Temelín, zajímavý turistický cíl domácích i zahraničních turistů.* 31.1.2011.
[on-line] Czech Tourism. [cit. 8.5.2011] dostupné na WWW
<<http://www.czechtourism.cz/media/tiskove-zpravy/jaderna-elektrarna-temelin-zajimavy-turisticky-cil-domacich-i-zahranicnich-turistu.html>>

3 MĚSTO ČESKÉ BUDĚJOVICE – MINULOST A SOUČASNOST

Iveta Tomašková, N-GK RGRR [sem 2, roč 1]

1. HISTORICKÝ VÝVOJ MĚSTA

Město České Budějovice se nachází v průměrné nadmořské výšce 384 m n.m. na soutoku dvou řek, Vltavy a Malše. Dále se rozkládá na Českobudějovické pánvi, jež se táhne S až SZ od města a je bohatá na rybníční plochy. Pánev je ohraničena terénními vyvýšeninami. Lišovský práh ji na severovýchodě odděluje od Třeboňské pánve, na jihovýchodě a jihu se nachází podhůří Novohradských hor, na jihozápadě a západě pak podhůří Šumavy, konkrétně Blanský les s horou Kleť.

Město v roce 1265 založil král Přemysl Otakar II. a to především za účelem upevnění svého mocenského postavení v jižních Čechách (krok proti rozpínavosti jihočeské šlechty – Vítkovci). Výběrem místa byl pověřen Hirzo, purkrabí hradu Zvíkov. Střed města tvořilo a dodnes tvoří rozlehlé čtvercové náměstí. Z každého rohu náměstí vybíhají dvě ulice a město se tak může chlubit pravidelným pravouhlým schématem uliční sítě. Půdorys města patřil k vrcholům středověkého urbanismu v českých zemích. Město mělo velmi kvalitní opevnění, které bylo dostavěno na přelomu 13. a 14. století a dokonce odradilo i Jana Žižku v jeho tažení.

České Budějovice postupně získávaly významná privilegia královských měst, jako bylo právo skladu, právo cesty, mílové, tržní, celní a vářečné právo. Město se taktéž pyšnilo výhodnou polohou na dálkových obchodních cestách. Mezi roky 1547-1552 došlo ke splavnění Vltavy a následné dopravě soli z rakouských dolů. 16. století znamenalo pro město znamenalo. V blízké osadě Rudolfov se těžilo stříbro, město taktéž bohatlo na vaření piva, chovu ryb a obchodu se solí. V roce 1641 propukl ve městě velký požár, který zničil 1/3 města, což poněkud zpomalilo vývoj. Středověké České Budějovice měly asi 4 000 obyvatel a z toho byly 2/3 Němci.

Pro vývoj města bylo důležitým milníkem postavení koněspřežní železnice mezi léty 1825-1832, která vedla do Linze. V této době dochází k rozvoji obchodu a průmyslu a vznikají první továrny, jež fungují dodnes. Po zrušení roboty v roce 1848 dochází k rychlému růstu počtu obyvatel a posílení českého živlu ve městě. Mezi roky 1868-1874 došlo k výstavbě tratě pro parní vlaky do Plzně, Prahy a Vídně a České Budějovice se staly důležitým železničním uzlem a střediskem obchodu mezi rakouskými a českými zeměmi. Společnost se začala čím dál více dělit na českou a německou.

V roce 1980 získaly České Budějovice status památkové rezervace a v roce 1991 byla založena Jihočeská univerzita za spoluúčasti Akademie věd ČR. Město zaujímá plochu 5 560 ha (3,4% okresu) a

je největším sídlem Jihočeského kraje. Od roku 1990 jsou statutárním městem a jsou významným dojížděkovým centrem v okolí. Denně do města dojíždí asi 15 000 obyvatel (např. Zliv, Týn nad Vltavou, Veselí nad Lužnicí, Třeboň, Trhové Sviny, Kaplice, Český Krumlov). Mezi nejvíce růstové odvětví patří obchod, pohostinství, ubytování a naopak nejnižší zemědělství a lesnictví. Své sídlo zde mají kovodělné, strojírenské a elektrotechnické firmy – Bosch, Motor Jikov, firmy vyrábějící elektrotechniku elektroniku – Ege, KeyTec, TSE. Velmi silně je taktéž zastoupen potravinářský průmysl - firmy Madeta, Bratři Zátkové, Budějovický Budvar, Pekast, Budějovický měšťanský pivovar. Míra nezaměstnanosti se dlouhodobě pohybuje pod celorepublikových průměrem (6,5%).

1.1. ÚZEMNÍ VÝVOJ MĚSTA

Kompozice historického jádra Českých Budějovic je zachována dodnes. Město se velmi dlouho vyvíjelo uzavřeně z důvodu existence hradebního systému a z tohoto důvodu se nemohlo rozšiřovat dále do prostoru. Vyvíjely se tak vsi v blízkosti města. Se zánikem městského opevnění se urbanistický rozvoj přenášel na předměstí, ovšem i v 80. letech 19. století byla předměstí stále oddělena od okolních vsí a až do konce 2. světové války nebyla k městu připojena žádná obec. Do roku 1990 se obce postupně připojovaly, ale i osamostatňovaly. V konečném počtu se k městu připojilo 14 obcí. Rozloha města se zásadně zvýšila, v roce 1952 mělo město 1 544 ha a v dnešní době má 5 560 ha. V roce 1970 došlo k rozdělení města do sedmi obvodů, které byly totožné s obvody urbanistickými a toto rozdělení je platné dodnes. V 60. letech 20. století se začala projevovat bytová nouze, což vedlo k výstavbě panelových sídlišť. Mezi léty 1961-1963 vznikaly nejstarší panelové domy podél Lidické třídy. Následně byla vybrána zemědělská lokalita kolem Čtyř Dvorů, kde bylo postaveno několik sídlišť- sídliště Šumava, Vltava a největší českobudějovické sídliště Máj (asi 28 000 obyvatel).

1.2. DEMOGRAFICKÝ VÝVOJ

Po založení města zde žili především německy mluvící měšťané. Situace se postupně měnila. Ve 14. století mělo město asi 3 000 obyvatel, v 16. století asi 4 350 a z toho polovina byla česky mluvící. Počátek 19. století pro České Budějovice znamenal nárůst obyvatel. V roce 1827 mělo město 6 000 obyvatel, v roce 1850 asi 11 000 obyvatel. Tento vývoj byl dán především zrušením roboty v roce 1848 a příchodem českých vesničanů. Svého maxima v počtu obyvatel dosáhly České Budějovice v roce 1994, kdy se jejich počet vyšplhal na 99 793 obyvatel. Od roku 1995 je pozorován negativní přírůstek a po roce 2001 došlo k dalšímu urychlení. Za tento trend mohl nízký přirozený přírůstek a vysoká migrace mimo hranice města, tedy stěhování do suburbíí města – např. Borek, Boršov nad Vltavou, Homole, Litvínovice, Roudné atd. Od r. 2005 došlo k pomalému růstu obyvatel, což bylo dáno především zvednutím přirozeného přírůstku. V roce 2010 mělo město 94 754 obyvatel, přirozený přírůstek činil 212 obyvatel, saldo migrace činilo -323 obyvatel a celkový přírůstek tedy byl -111 obyvatel.

1.3. VÝVOJ PRŮMYSLU

Oblast Českých Budějovic byla surovinově chudá – dostupné zde bylo pouze dřevo a menší nekvalitní ložiska lignitu a grafitu, v Rudolfově se těžilo stříbro. Průmysl se začínal rozvíjet postupně a největšího

rozmachu dosáhl v 19.století. V 18. století zprostředkovávalo město obchod se solí mezi západními a jižními Čechami a Vídní. V roce 1795 je založen Měšťanský pivovar. V roce 1832 odkupuje Albert Lanna loděnici a zaměřuje svojí činnost na stavbu lodí a provoz pily. V roce 1848 Karel Hardtmuth přemísťuje svojí továrnu na tužky do Českých Budějovic. V této době se prosazují především podnikatelé rakouského či německého původu. Ovšem se silícím vlivem Čechů dochází k jejich soupeření a tedy i následnému rozvoji průmyslu. Vzniká těstárna bratří Zátků, výroba smaltového nádobí Sfinx, v roce 1895 Český akciový pivovar. Průmyslové zóny se soustředí kolem Novohradská silnice, na jihovýchodním okraji Vídeňského předměstí, v blízkosti Rudolfovské silnice a Pětidomí. Tato zóna je zachována až dodnes. Po válce se projevuje krize, celní bariéry. Dochází ke snížení zaměstnanosti, stagnaci obyvatel a zániku některých továren. Taktéž dochází k přeorganizování průmyslu a zřizování podniků potravinářského průmyslu.

2. TYPOLOGIE ÚZEMNÍCH JEDNOTEK

V období socialismu byla pro České Budějovice typická velká rozmanitost demografické prostorové struktury. Ve středu města žila především starší generace obyvatel, zatímco na panelových sídlištích žili především mladé rodiny s dětmi. S postupem času se ovšem prostorová struktura změnila a v dnešní době je ovlivňována především příjmy obyvatel. Obyvatelstvo tak můžeme rozdělit do následujících prostorových struktur podle příjmových skupin:

Vysokopříjmové obytné čtvrti

Do této skupiny patří oblast jádra města a obchodní třídy města a dále vily nacházející se u nemocnice a zástavba nových rodinných domů na okrajích předměstí na severu města – Rožnov, Nové Hodějovice, Suché Vrbné.

Středně příjmové čtvrti

Jedná se o nejrozsáhlejší oblasti v Českých Budějovicích a patří sem oblast Pražského předměstí, starší rodinné domy, sídliště s nižší a pozvolnějši zástavbou (Šumava), starší sídliště ležící ve vnitřním městě (Pražské předměstí).

Nízkopříjmové obytné čtvrti

Do této skupiny spadají panelová sídliště, především ty vysoká a zahuštěná z 80. let 20.století - sídliště Máj a Vltava. Největší sídliště Máj je typická oblast bydlení pro rodiny s nízkými příjmy a s dětmi, rodiny nezaměstnaných, neúplné rodiny s dětmi, mladé bezdětné rodiny s nízkými platy, důchodci, zdravotně handicapované závislé na sociálních dávkách, studenty vysokých škol. Taktéž je zde největší koncentrace Romů a vysoká kriminalita. V roce 2001 mělo sídliště Máj téměř 28 000 obyvatel.

3. PROCHÁZKA MĚSTEM – NEJVÝZNAMNĚJŠÍ PAMÁTKY:

Náměstí Přemysla Otakara II.

Jedno z největších náměstí ve střední Evropě. Svým tvarem představuje téměř dokonalý čtverec o velikosti 133 x 137 metrů. V minulosti místo pro konání trhů, slavností a poprav.

Radnice

Barokní radnice byla postavena mezi léty 1727-1730 stavitel Martinelli na místě bývalé renesanční radnice. Na střeše si lze všimnout soch, které personifikují základní měšťanské ctnosti – Spravedlnost, Statečnost, Moudrost a Opatrnost. V tomto případě se jedná o kopie, originály se nachází uvnitř radnice.

Samsonova kašna

Je největší svého druhu v ČR a postavil ji sochař Josef Dietrich mezi léty 1721-1726. V minulosti plnila nejen estetickou funkci, ale i tu praktickou, zásobovala město vodou z Vltavy. Kašna pojme asi 200 m³ vody a je spodobněním biblického Samsona zápasícího se lvem.

Bludný kámen

Jde o jediný pozůstatek původní dlažby z tzv. kočičích hlav. Dlažba byla nahrazena mezi léty 1937-1939. Na kameni je vyryt křížek, jež poukazuje na místo bývalého popraviště 10 mladíků, jež byli popraveni za odpor vůči rychtáři. Podle pověsti, kdo překročí kámen nevědomky po desáté hodině večerní, bude bloudit městem a nenajde cestu domů.

Katedrála sv. Mikuláše

Stavba katedrály byla zahájena ihned po založení města a dokončena byla na přelomu 13. a 14. století. V roce 1641 ovšem stavbu zničil požár, který zachvátil 1/3 města. Následně došlo k barokní přestavbě mezi léty 1641-1649 za peníze z dobročinných sbírek obyvatel města. V průběhu let byl ještě upravován a až do roku 1784 se kolem katedrály rozprostíral městský hřbitov.

Černá věž

Byla postavena mezi léty 1550-1577 a vyjadřovala městský rozmach renesančních Českých Budějovic. Sloužila jako zvonice a hláska (hlídání před nebezpečím požáru) a až do poloviny 20 století zde žil vežný se svojí rodinou. Stavba je vysoká 72,25 metrů a návštěvník musí zdolat 225 schodů k vrcholu. Z vrcholu věže je krásný rozhled na město a jeho okolí a Lišovský práh, Slepíčí hory, Novohradské hory a Blanský les s Kletí. Zvon Budvar věnovaný roku 1995 pivovarem odbíjí právě poledne a váží asi 1 100 kg. Největším zvonem je ovšem zvon Bumerin se svými 3 429 kg.

Masné krámy

Představují místo, které sloužilo k prodeji masa. Vznikly poté co Karel IV. nařídil přesunout prodej masa z náměstí. Masné krámy se dočkaly renesanční přestavby v roce 1554 a tehdejší podoba je zachována dodnes, pouze bylo empírově upraveno vstupní průčelí. V roce 1953 došlo k přestavbě na oblíbenou restauraci.

Dominikánský klášter s kostelem Obětování Panny Marie – Piaristické náměstí

Byl založen ve stejné době jako města a jedná se tedy o jednu z nejstarších památek města. Na zdi kláštera se nachází kamenná žába. Podle pověsti, pokud žába vyleze nahoru, nastane konec světa.

Koněspřežná dráha

Jedná se o technickou památku, jež představuje nejstarší železnici v Evropě dlouhou 129 km. Byla vystavena mezi léty 1825-1832 a v provozu byla až do roku 1870, kdy byla nahrazena parním provozem. Doprava osob trvala 14 hodin a doprava zboží i 3 dny. K výměně koní sloužily přepřahací stanice rozmístěné přibližně po 20 km.

POUŽITÁ LITERATURA

Tomašková, I.: *Vnitřní struktura města České Budějovice, aplikace metody faktorové analýzy*. Brno, 2010. 58 s.

Kovář, D.: *Ulicemi města Českých Budějovic [názvy českobudějovických veřejných prostranství v minulosti a dnes]*. Rudolfov: Jelmo, 1998. 374 s.

Kovář, D.: *České Budějovice – turistický průvodce*. Freytag & Berndt. 128 s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Stránky ČSÚ. Dostupné na www: < <http://czso.cz/>>.

Oficiální stránky Statutárního města České Budějovice: Dostupné na www: < <http://www.c-budejovice.cz/cz/stranky/uvod.aspx>>.

4 KOMPLEXNÍ GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA: JIHLAVA

Helena Kratěnová, Hana Ličková (GÚ PŘF MU)

4.1 GEOGRAFICKÁ POLOHA

Jihlava je historickým statutárním městem, které leží na česko-moravském pomezí, kde přírodní hranici tvoří řeka Jihlava. Město se nachází v jihozápadním výběžku Jihlavsko-sázavské brázdy na soutoku řek Jihlavy a Jihlávky. Souřadnice středu města jsou 49° 24' s. š. a 15° 35' v. d. a průměrná nadmořská výška je 525 m n. m. Geografická poloha Jihlavy vůči dalším centrům České republiky je poměrně výhodná, leží na křižovatce cest spojující v západovýchodním směru Prahu s Brnem a v severojižním směru severní Čechy se Znojmem.

4.1.1 FYZICKOGEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA

Město Jihlava se nachází v tektonické sníženině Jihlavské kotliny, která je součástí Jihlavsko-Sázavské brázdy a Hornosázavské pahorkatiny. Geologické podloží města je tvořeno cordieritickými rulami, migmatity moldanubika a žulami centrálního moldanubického masivu místy překryté neogenními sedimenty řek, které se hluboce zařezávají do okolního terénu. V okolí Jihlavy převládá pahorkatinný a vrchovinný reliéf, který je typický pro celou Českomoravskou vrchovinu. Průměrná nadmořská výška kotliny je 525 m n. m., přičemž okolí města je obklopeno vyvýšeným terénem Brtnické vrchoviny spadající pod Křižanovskou vrchovinu, kde vrcholy dosahují téměř 700 m n. m.. (Demek, J. a kol., 2006).

Podle klasifikace klimatu z Atlasu podnebí ČSR 1958 se území města nachází v mírně teplé, mírně vlhké, vrchovinné oblasti, Quitt zařadil oblast Jihlavy do mírně teplé oblasti MT3 s průměrnými teplotami mezi 6-7 °C a s průměrným ročním úhrnem srážek 600 až 750 mm. (Atlas podnebí Česka, 2007). Jihlava leží poblíž hranice evropského rozvodí Černého a Severního moře, která je vedena asi 1,5 km severně od města. Okolí města potom spadá pod úmoří Černého moře, oblast je odvodňovaná řekou Jihlavou, která následně ústí do řeky III. třetího řádu - Dyje. (Toušek a kol., 2008). Původní charakter krajiny jsou smíšené lesy, které byly ale postupně nahrazeny jednak městskou zástavbou a zejména smrkovými monokulturami. Typickými půdami jsou kambizemě doplněné pseudogleji.

4.1.2 SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA

Jihlava je městem s odlišnou socioekonomickou charakteristikou od většiny ostatních krajských měst. Z administrativního hlediska i samotný statut krajského města je diskutabilní. Sídlní systém přirozeného regionu Vysočiny, vymezený zejména fyzickogeografickými charakteristikami, negenureje jedno hlavní centrum. To je nejspíše dané historicky menšími možnostmi mobility zdejších obyvatel a také tím, že zdejší méně produktivní krajina nebyla schopna uživit množství obyvatel, které je typické pro krajské metropole. Jihlava se svými 51 154 obyvateli (2010) je nejmenším krajským městem, co se týče velikosti populace. Na rozdíl sídelních systémů většiny ostatních krajů se Jihlava v kraji Vysočina vymyká pravidlům rank-size-rule. Konkurence měst jako Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod ale především Třebíč (37 836 obyvatel) je značná.

Dalším specifickým vývoje správní funkce Jihlavy je závislost na státních rozhodnutích. Okres Jihlava leží na pomezí Čech a Moravy, konkrétně město Jihlava již na Moravě. Až do roku 1960 byl respektován princip dodržování okresního dělení podle zemské hranice, tudíž přirozená spádovost na okresní úrovni byla narušena umělým přidělením českých částí pod správu Havlíčkovu Brodů či Dačic.

Současný kraj Vysočina, znovuvytvořený v roce 2000 je jedním z nejméně lidnatých, naopak jeho rozloha patří k nadprůměrným. Společně s Jihomoravským krajem vytváří jednotku NUTS 2 Jihovýchod. Okres Jihlava je jedním z 5 okresů kraje (Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč, Žďár nad Sázavou), vnitřně je dělen na 2 SO ORP – Jihlava a Telč. Samotné město Jihlava je od konce roku 2000 také jedním z 24 statutárních měst ČR.

S hlediska dopravní charakteristiky Jihlava těží z vynikající polohy na komunikacích spojujících historicky Prahu s jihem Moravy respektive až Vídní. Jihlava se nachází přibližně na poloviční vzdálenosti mezi Prahou a Brnem. První významnou dopravní trasou byla obchodní Haberská stezka. Dnes Jihlava disponuje exkluzivním napojením do celorepublikové dopravní sítě zejména díky dálnici D1. Doprava zabezpečována železnicí je v tomto městě spíše v ústraní. Železniční trať č. 240 (Jihlava – Brno) má z celorepublikového hlediska spíše marginální význam, i vzhledem k tomu, že není elektrifikovaná. Největším dopravním problémem, se kterým se město nyní potýká, jsou nedostatečné parkovací kapacity.

Historicky se v Jihlavě rozvíjel průmysl soukenický a dřevařský. Tyto tradiční podniky přežily i období polistopadové transformace, i když v redukované podobě v důsledku z efektivnění výroby. Dnešním největším zaměstnavatelem, zároveň i jedním z největších v celé republice je Bosch Diesel s.r.o. V období před krizí tento závod zaměstnával více jak 6. tisíc lidí a navíc generoval další pracovní místa u subdodavatelů, jejichž nemalý podíl se nachází právě i v Jihlavě. Strojírenství mělo v tomto městě svou historii již v předrevoluční době, například společností neodmyslitelně spojenou s Jihlavou je Motorpal, ale také Tesla. Rozvoj strojírenského průmyslu byl podpořen i založením Vysoké školy polytechnické v roce 2004. Stejně jako v celé ČR zde dochází ke zvyšování zaměstnanosti v terciálním sektoru, kde největším zaměstnavatelem je místní nemocnice.

S pohledu cestovního ruchu nabízí město řadu turistických zajímavostí. V centru města se nachází řady církevních objektů pocházejících již ranného středověku. Dokonce je zde možno navštívit nejstarší dochovanou kamennou stavbu na Českomoravské vrchovině – kostel sv. Jana Křtitele. Na náměstí lze pozorovat, jak šel městem čas. Jsou zde k vidění skvosty gotické, barokní i renesanční výstavby. Město ani nezapomíná v dostatečné míře propagovat, že zde velkou část mládí prožil známý hudební skladatel Gustav Mahler. Dům, ve kterém pobýval, se stal sídlem expozice připomínající jeho život, ale také prostorem pro pořádání výstav a dalších akcí. Kromě kulturních památek se v městě nalézá vyhlášená zoologická zahrada, která je cílem většiny zavítavších turistů, stejně jako rozsáhlý katakombní systém se svítící chodbou. Dosud není uspokojivě vysvětleno proč stěny chodby slabězeleně svítí.

4.1.3 ÚZEMNÍ ROZVOJ MĚSTA

Souvislé osídlení Jihlavska je spojeno až s 1. polovinou 12. století, do té doby byla tato oblast Českomoravské vrchoviny osídlována velmi zřídka. Původní osada byla založena na levém břehu stejnojmenné řeky v místě, kde dnes stojí kostel sv. Jana Křtitele, šlo o malou hornickou osadu ležící na staré obchodní cestě – tzv. haberské, která spojovala sever Čech se Znojmem a s Rakouskem (Kuča, K, 1997, Láznička, Z., 1948). Počátkem 13. století byla osada přesunuta na pravý břeh řeky do míst dnešního historického jádra. Impulzem pro rozvoj byl nález stříbrných rud o kolo roku 1240, který zapříčinil růst nově založeného královského města a příliv nových, zejména německých obyvatel. Jihlava se postupně stala i strategickým královským městem Vysočiny. Podle Z. Lázničky je Jihlava městem s ortogonálním jádrem a pravoúhlými ulicemi. Koncem 13. století byla postupně obehnaná dřevěným a posléze kamenným opevněním. (Kuča, K. 1997)

Husitské války přežila Jihlava bez větších škod, katastrofou pro město byl až požár z roku 1523, který v podstatě zničil celé centrum a který dal podnět k pozdně gotické přestavbě Jihlavy, tento charakter si město víceméně zachovalo dodnes. 16. století je pro Jihlavu ve znamení rozvoje hospodářského a stavebního, což je úzce spojeno s nárůstem počtu obyvatel. Výraznou proměnou prošlo město za Třicetileté války, kdy během švédské okupace bylo přestavěno na mohutnou barokní pevnost, ze které po jejich odchodu nezůstalo mnoho. (Kuča, K. 1997)

Územní rozvoj města byl umožněn až v 2. polovině 18. století, kdy byla zrušena císařská pevnost a umožněna poněkud neorganizovaná výstavba za hradbami, což je úzce spojeno s nárůstem textilního průmyslu. Město dosáhlo svého vrcholu ve 40. letech 19. století, potom začalo ekonomicky, stavebně i populačně stagnovat, i přesto mělo v roce 1869 při prvním sčítání lidu 20 049 obyvatel a řadilo se tak na 5. místo dle velikosti měst. (Historický lexikon, 2005). Posledním záchvěvem významu Jihlavy je ustanovení statutárního města v roce 1864. Rozvoj města příliš neoživila ani železnice Praha – Vídeň vystavěná v roce 1871. (Kuča, K. 1997)

Nejvýznamnější urbanistický rozvoj zažívá Jihlava ve 20. letech 20. století, kdy vznikají nové obytné čtvrti zahrnující rodinnou, blokovou i vilovou výstavbu. Příchodem dělníků se mění i národnostní složení města, v roce 1930 poprvé získávají Češi většinu. Právě po 2. světové válce zažívá Jihlava další propad, jelikož velká část obyvatelstva byla odsunuta, což je ale nahrazeno socialistickou koncepcí Jihlavy jako centra těžkého průmyslu. Výstavba průmyslu je spojena s výstavbou sídlišť zejména v 70. letech, kdy podle SLDB 1980 město dosahuje počtu 51 144 obyvatel, další růst nenastává. V roce 1982 byla Jihlava vyhlášena městskou památkovou rezervací. (Historický lexikon, 2005, Kuča, K. 1997, Statutární město Jihlava)

4.3 ZÁVĚREČNÉ SHRNUÍ

Celková charakteristika Jihlavy je určována do velké míry její polohou a také fyzickogeografickými charakteristiky krajiny ve které se nachází. Přes nepříliš příznivé podmínky, nebo právě proto, se stala centrem poměrně širokého okolí. Její centrální postavení je posilováno i vnějšími správními rozhodnutími. Velký vliv na vývoj města má situace na hlavní dopravní tepně ČR, to ať už v minulosti tak v současnosti. Težko by se dalo očekávat, že by si zahraniční investor typu Bosch vybral tuto

destinaci, kdyby nebyla exkluzivně dopravně dostupná. Příchod společnosti Bosch znamenal pro pracovní trh i místní ekonomiku jistou záchranu, jelikož zdejší tradiční odvětví jako textilní, dřevařský či sklářský průmysl se nacházejí v úpadku. Co se týče počtu obyvatel, město zřejmě dosáhlo koncentrační hranice 50 tisíc, obyvatel. Počet obyvatel tak již nejspíše bude v dlouhodobém hledisku oscilovat okolo této hranice.

6.2 LITERATURA A ZDROJE:

Publikace:

- DEMEK, J. a kol. (2006): *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. Brno: AOPK ČR. 580 s. ISBN 80-86064-99-9.
- KUČA, K. (1997): *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl II./H-Kole. 1. vyd. Praha: Libri. 938 s. ISBN 80-85983-14-1.
- LÁZNIČKA, Z. (1948): *Moravská města*. Brno, 151 s.
- MACHEK, O. (2009): *Vnitřní socioekonomická struktura města Jihlavy a blízkého zázemí*, Diplomová práce MU.
- TOLASZ, R. a kol. (2007): *Atlas podnebí Česka*. Praha: ČHMU a Univerzita Palackého v Olomouci. 255 s. ISBN 978-80-8669-026-1.
- TOUŠEK, V. a kol. (2008): *Vysočina: Tématický atlas*. 1. vyd. Jihlava: Krajský úřad kraje Vysočina a Univerzita Palackého v Olomouci. 35 s. ISBN 978-80-254-3080-5.

Internetové zdroje:

- Český statistický úřad. *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005* [on-line]. Zveřejněné dne 3.3. 2007. Dostupné na internetu: <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4128-04>>

Statutární město Jihlava [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://www.jihlava.cz/>>

B REFERÁTY TÝKAJÍCÍ SE INSTITUCÍ PRAXE A JIŽNÍCH ČECH

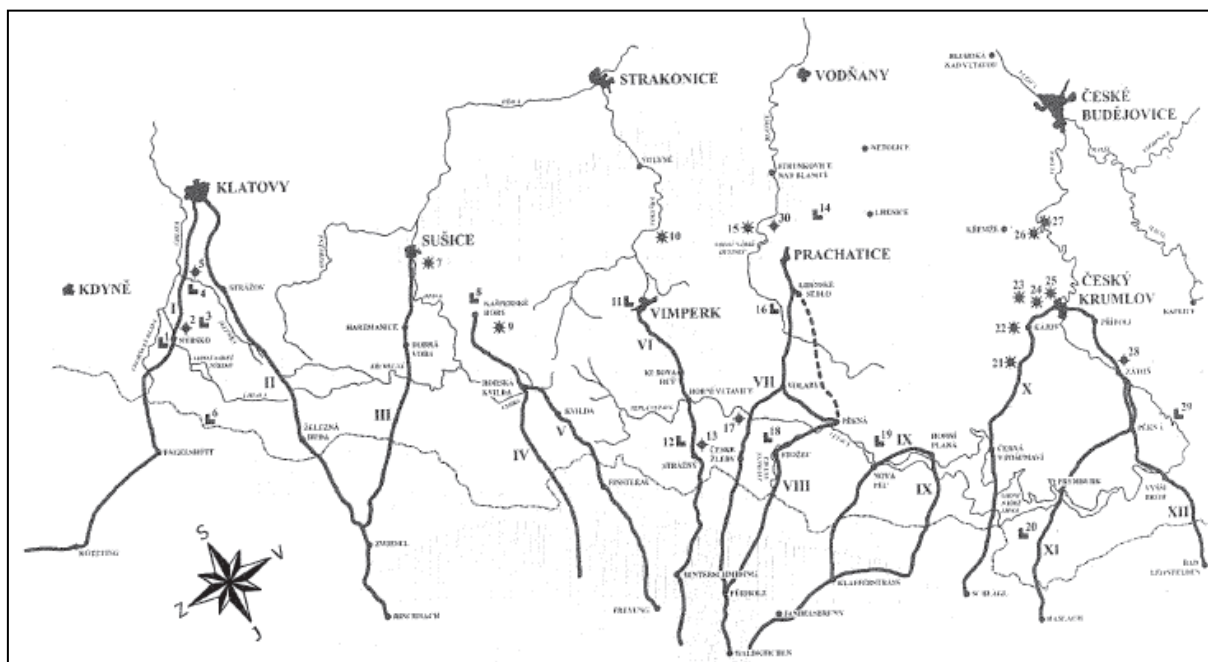
5 STARÉ OBCHODNÍ STEZKY

Matěj Dobřanský, Iva Sandlerová (N-GK KART, 1. roč.)

Oblast dnešní Šumavy a Českého lesa byla v minulosti pokryta souvislým hvozdem, který byl místy promísen rozsáhlými kultivovanými a osídlenými oblastmi. Pohraniční hvozď tvořil ve své pravěké a středověké podobě téměř neprospustnou hradbu a proto již v té době vznikly stezky, které spojovaly Českou kotlinu s Podunajím. Stezky překračovaly tzv. zemské brány, které mimo vojenské funkce měly funkci i finanční – vybíralo se zde clo.

Informace o stezkách v pravěku jsou z většiny postaveny na archeologických nálezech. Podle některých historiků spadá vznik dálkového obchodu do dějinného úseku starší doby bronzové. V Hallstattu a okolí se začala těžebně využívat ložiska soli, která byla hlavním předmětem obchodu, jelikož byl v Čechách nedostatek soli. Předmětem směnného obchodu v době bronzové byla dále alpská měď. Z naší země se vyváželo železné zboží, stříbro, zlato ze šumavských rýžovišť, obilí, tuhovaná keramika atd. V době římské a slovanské se sortiment importu rozšířil o některé potraviny, ozdobnou i užitkovou keramiku a látky.

Z doby středověku jsou již zachovány písemné zprávy, které existenci stezek potvrzují. Během středověku jich v této oblasti vzniklo celkem 12, popsány a zobrazeny jsou na Obr. 1 a v Tab. 1. Stezky přes Šumavu nebyly významné jen z hlediska obchodu a cestování. Zároveň plnily i nezastupitelnou úlohu v oblasti pohybu myšlenek a výměny kulturních hodnot.

Obr. 1 Mapa šumavských obchodních stezek

Tab. 1 Přehled šumavských obchodních stezek

Název stezky	Počátní bod stezky	Průchozí body	Koncový bod stezky
Nýrská (Německá)	Cham	Sv. Kateřina, Nýrsko	Klatovy
Železnorudská	Rinchnach	Zwiesel, Žel. Ruda	Klatovy
Vintířova	Rinchnach	Hartmanice	Sušice
Slatinná (Goldene Strasse, Česká)	Grafenau	St. Oswald, Horská Kvilda	Kašperské Hory
Zlatá stezka (Kašperskohorská v.)	Freyung	Mauth, Horská Kvilda	Kašperské Hory
Zlatá stezka (Vimperská v.)	Röhrnbach	Strážný, Solná Lhota	Vimperk

Zlatá stezka (Prachatická v.)	Waldkirchen	České Žleby, Volary	Prachatice
Zbytinská	Waldkirchen	Stožec, Zbytiny	Prachatice
Hornoplánská	Waldkirchen	Nová Pec (*)	Horní Planá
Dolnovltavická	Aigen	Dolní Vltavice, Kájov	Český Krumlov
Frymburská	Haslach	Svatý Tomáš, Frymburk, Zátoň	Český Krumlov
Vyšebrodská	Bad Leonfelden	Vyšší Brod, Zátoň	Český Krumlov

(*) druhá varianta vedla přes Přední Zvonkovou

Nejstaršími spojnicemi přes Šumavu byla **Vintířova stezka** a **Zlatá stezka**.

Spojení Čech s Pasovem a některými sousedními středisky obchodu v Podunají zajišťoval systém soumarských stezek zvaných od počátku 16. století **Zlatá stezka**. Zlatá stezka byla nejvýznamnější a první zmínka o ní pochází z roku 1010. Dětila se na několik větví, z čehož nejstarší je **Prachatická větev**, ostatní trasy vznikaly až v průběhu 14. století. Největšího rozkvětu dosáhl obchod na této stezce mezi 14. a 16. stoletím. Tenkrát se prý po této stezce pohybovalo až 1 300 obchodníků týdně. Na překonání trasy z Pasova do Prachatic bylo potřeba tří dnů a nejvíce se převáželo obilí, pivo, ryby, kožešiny či ruda. Mimo Prachatické větve byly dalšími významnými částmi této soustavy větví **Kašperskohorská** a **větev Vimperská**.

O **Kašperskohorské větvi Zlaté stezky** se píše poprvé v roce 1356 – ve stejný rok byla zahájena výstavba hradu Kašperk. V té době bylo město a jeho okolí proslulé těžbou zlata. V roce 1366, kdy byla postavena cesta z Pasova do Čech, získalo město Kašperské hory právo obchodního skladu. Toto právo ukládalo jménem Karla IV. všem kupcům povinnost, aby na své cestě přenocovali i se svými povozy právě v Kašperských horách. Pokud tak neučinili, hrozila jim pokuta – tato pokuta byla následně rozdělena mezi krále a Kašperskohorské. Za husitských válek byla však stezka poničena. Opravy - o kterou se zasloužil tehdejší držitel hradu, Zdeněk ze Šternberka - se dočkala až v roce 1458.

Vimperská větev Zlaté stezky vedla z Vimperka na hraniční přechod Strážný – Philippsreut. Na trase této větve se v dnešní době nachází CHKO a národní park Šumava. Stezka vycházela opět z německého Pasova a větvila se do tří tras – horní (přes Kvildu a Kašperské hory dál do vnitrozemí), střední (přes Strážný a Vimperk) a dolní (přes Volary a Prachatice).

Úpadek obchodu na Zlaté stezce způsobila [Třicetiletá válka](#) (1618–1648), která způsobila v Evropě i v českých zemích hluboký rozvrat. V tomto období byl provoz na stezce – z důvodů loupežných nájezdů – omezen a karavany prošly pouze pod ochranou najatých žoldnéřů. S koncem války byla na hranicích zřízena celnice a o několik let se směla dovážet pouze rakouská sůl a prachatické obchodní místo bylo přeloženo do Českého Krumlova. Třicetiletá válka a léta po ní znamenají přes pokusy o obnovu úpadek a nakonec zánik starých soumarských cest

Od roku 1990 se v Prachaticích tradičně konají slavnosti solné stezky a slavnosti v bavorském Grainetu. Při obou slavnostech se koná průvod. Zlatou stezku však připomínají i četné obce a památky a v současné době jsou oblíbenými turistickými cíly.

Obr. 2 Zlatá stezka dnes (zbytek středověké cesty), 1km severně od Horské Kvildy

Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Stezka_kvilda.jpg

Jak již bylo zmíněno, velmi starou stezkou je i **Vintířova stezka**, která vedla z oblasti Deggendorfu přes Žďánidla, Vysoké Lávky, Hartmanice a Sušici. Stezka vznikla patrně dávno před působením poustevníka Vintíře na Šumavě (+ 1045). Tuto cestu, stejně jako úvodní prachatickou Zlatou stezku, představovaly nejspíš jen úzké stezky pro pěší nebo pro zvířata nesoucí náklad. Skutečné dálkové obchodní silnice u nás vznikaly až později, za panování Karla IV.

Co se týče přepravy, na šumavských obchodních cestách se uplatňovaly různé způsoby nákladní dopravy. Zboží se jednoduše přenášelo na ramenou a zádech (často v krosnách), používaly se různé ruční dopravní prostředky jako káry, kolečka a vozíky. Pro dálkový obchod byla častou přeprava na vozech, saních nebo se provádělo přenášení nákladů na hřbetech zvířat (koní, mul, případně oslů). Náklad přepravovaný na zvířatech se nazýval "Saum". "Säumen" byl německý výraz pro transport zboží na zvířatech. Vycházel z řecko-latinského "sagma", což znamenalo sedlo s rancem.

Soumary (Säumer, Saumare, Samer) byli nazýváni muži, kteří prováděli transport zboží soumarským přenášením se zvířaty. Jeden soumarský kůň nesl náklad o váze kolem tří centýřů (tj. cca přes 185 kg). Solné bečky, ploché nádoby na víno, pytle nebo balíky se zbožím bývaly upevňovány na zvláštní dřevěná nosítka nebo sedla. Soumarskou přepravu zboží prováděli, většinou vedle obyvatel měst a městeček ležících na Zlaté stezce, především také sedláci z okolí. "Soumaření" provozovali se svými syny a čeledíny jako vedlejší živnost. Někdy vstupovali do služeb ke kupcům - velkoobchodníkům. Z důvodů větší bezpečnosti se soumaři a kupci spojovali do malých či větších obchodních karavan. Mnohdy bylo zapotřebí, aby karavanu doprovázel ozbrojený doprovod, který byl ve středověku poskytován zeměpánem (jen za úplatu).

Přeprava zboží na starých cestách se prováděla během celého roku. Zvláštní ruch zde však nastal zejména po žních a výmlatech, tedy na podzim a v zimě, kdy byl dostatek obilí - hlavního zboží na výměnu za sůl. Za vhodných sněhových podmínek se k dopravě v zimě užívaly saně tažené koňmi. V osadách položených na obchodních cestách vznikaly pro soumary, formany, kupce i obyčejné pocestné četné hospody.

LITERATURA

1. ANDĚRA, Miloš; ZAVŘEL, Petr. *Šumava : příroda, historie, život*. 1. vyd. Praha: Baset, 2003. 799 s. ISBN 8073400219.
2. *Regionální informační servis: Šumava*. [online]. [2.5.2011]. Dostupné na WWW:

< <http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/historie-sumavy/preprava-soli/> >

3. *Retour.cz: Zlatá stezka na Šumavě*. [online]. [2.5.2011]. Dostupné na WWW:

< http://www.retour.cz/mesta/vimperk/zlata_st.htm >

6 ŠLECHTICKÉ RODY A ROZVOJ PANSTVÍ

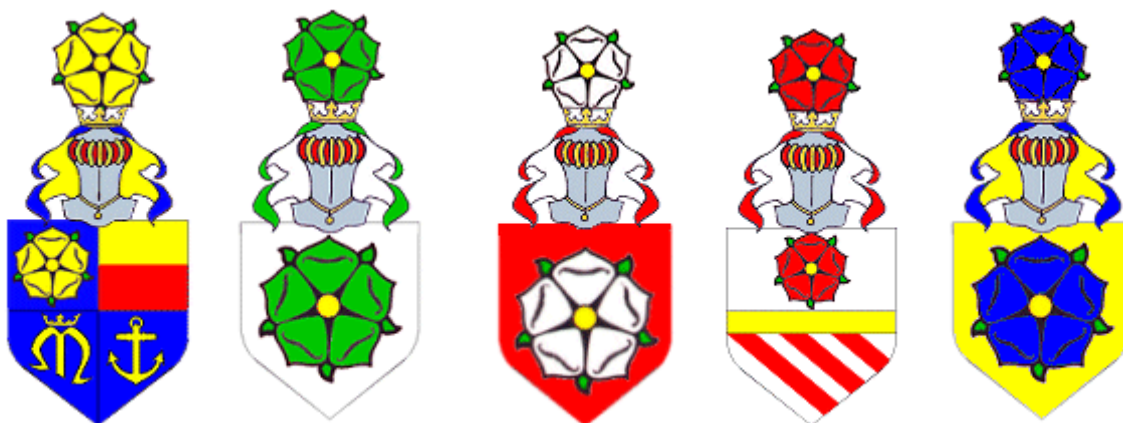
Jan Drbušek, Milan Skoupý (N-GK KART, 1. roč.)

1. Úvod

Oblast jižních Čech je zvláštní svým vtahem k vrchnosti, která zde panovala. Jak uvádí Juřík (2008) tak se zde rozkládaly po většinu minulého tisíciletí (od počátku 13. století do konce šlechty u nás) velká dominia významných šlechtických rodů. Jde o **Vítkovce, Rožmberky, Eggenbergy, Schwarzenberky a Boquoye**. Díky tomu zde mohly být postaveny stavby tak velkého rozsahu, jako je rybníční síť v Českobudějovické a Třeboňské pánvi.

2. Vítkovci

Tento starobylý český šlechtický rod je prvním, který se zasadil o proměnu zdejší krajiny do dnešního stavu. Jeho počátek je odvozován od Vítka z Prčice. Jeho potomci pak dali vzniknout odnožím tohoto rodu – pánům z Krumlova, z Třeboně, z Ústí, z Lomnice a v neposlední řadě i samotných Rožmberků. On sám si díky službám české koruně (knížeti Bedřichovi) vysloužil první statky tohoto rodu, které posloužili jako základ panství. Velký vliv ve 13. století měl příklon Vítkovců k Rudolfu Habsburskému. Ten totiž podporoval snahu o nezávislost panství Vítkovců na Přemyslu Otakaru II. i české koruně. Snahy o zvýšení samostatnosti pokračovali i po nástupu Rudolfa Habsburského. Nakonec vyústili v popravu Závěše z Falkenštejna a konfiskaci hradů a měst královým vojskem. (Juřík, P., 2008)

Obr. 1. Heraldika Vítkovců. Zleva doprava pánů z Hradce, z Krumlova, z Landštejna a Třeboně, z Rožmberka a pánů ze Strážce a Ústí. Zdroj:

<http://heraldika.kulna.cz/index.php?ur1=7&ur2=2&ur3=1&sab=6&design=1>

3. Rožmberkové

Jak již bylo řečeno tak tento rod má svůj počátek u Vítka III. Jako svoje rodové sídlo zvolily hrad Rosenberg. Moc tohoto rodu se vždy opírala o rozsáhlé rozlohy panství a vlivu tohoto rodu. Proto také není překvapením, že často zastávali nejvyšší funkce na královském dvoře v Praze – nejvyšší maršálek království českého, nejvyšší komorník. Jako příklad moci tohoto rodu dobře poslouží listina (z roku 1336) od Jana Lucemburského, jenž praví toto: Petru I. z Rožmberka „*zajišťuje přednost před všemi obyvateli české země, pány a šlechtici a jinými osobami jakéhokoli stavu a nazývá jej svým nejvlastnějším a nejbližším služebníkem* „ (cit. Juřík, P., 2008, 45)

Je tedy patrné, že rozmach či naopak zmar tohoto panství spočíval na obratném postupu jak v politických záležitostech (vztah s králem) tak i při uzavírání sňatků. O rozsahu majetku spravovaného tímto rodem poukazuje například fakt, že Oldřich II. Z Rožmberka měl na svých 25 panstvích: 6 měst, 22 městeček a skoro 500 vesnic. Z této doby pochází také fakt, že se tito páni oslovovali titulem vladař. Zánik pak přichází (po meči) roku 1611 se smrtí slavného Voka z Rožmberka. (Juřík, P., 2008)

Na tento rod je navázána i historie jiného bohatého moravského rodu – Pernštejnů. (Vorel, P., 1999) Neboť tyto rody v některých obdobích skoro dočista ovládali více jako polovinu království. Významnost dobře uvádí následující čísla. Nejbohatší šlechtici v království Českém roku 1557: Vilém z Rožmberka 403 113 kop grošů, Jaroslav z Pernštejna 215 804 kop grošů (Juřík, P., 2008, 58)

4. Egenbergové

Tento původně rakouský rod, který lze poprvé nalézt v kronikách se jménem u Ulrich Eckenperger (zemřel 1448). Rozvoj tohoto rodu je spojen s osobou Jana Oldřicha z Eggenbergu. Ten se díky své dobré výřečnosti a diplomatickým schopnostem brzy dostal mezi nejpřednější osoby ve státu. Získal tak velký politický vliv i výnosné funkce. Také díky dobře promyšleným půjčkám dosáhl dosti velkého jmění (roční příjem 600000 zlatých). Díky svému kariérnímu postupu (stal se z něj dokonce kníže) a schopnosti podpořit správné lidi se také zúčastnil konfiskace majetků zabavených 28 pánům po bitvě na bílé hoře r. 1620 i vlivu Fridricha z Valdštejna. Dosáhl například toho, že bylo krumlovské panství povýšeno na vévodství či toho, že si zde mohl razit vlastní mince. Rod vymírá po meči roku 1710. (Juřík, P., 2008)

Obr. 2. Erb rodu Egenbergů.

Zdroj: http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/docs/cz/mesto_histor_egezna.xml

5. Schwarzenbergové

Tento starý německý rod (první zmínka 1127) se na českém území uplatnil v roce 1658 a to osobou Jana Adolfa ze Schwarzenbergu., který získal panství Křivoklát, Nižbor, Krušovice. Jeho největší vliv na toto území byly jeho pokrokové metody. Například roku 1662 založil v Podhradí manufakturu na zpracování vlny. Vliv a majetek dokládá např. údaj o nejbohatších šlechticích v Království českém rok 1741 Josef Adam ze Schwarz. Výše příjmu 329 170, Ferdinand Filip Josef z Lobkowitz 137 629 zlatých. Nákupem statků a dědictvím po Eggenbercích vytvořili rozsáhlou državu v jižních a severních Čechách (např. Český Krumlov, Hluboká nad Vltavou, Netolice, Prachatice, Volary, Vimperk, Orlík) a připojili ji k územím držným v Bavorsku, Dolních Rakousích a v Štýrsku. V roce 1723 získali titul krumlovských vévodů. Před 1. světovou válkou vlastnily dvě větve rodu (hlubocko-krumlovská a orlická) jen v Čechách 176 146 ha půdy s významným lesním, polním a rybničním hospodářstvím, doly, pivovary, cukrovary, vápenkami a jinými podniky. Před rokem 1918 patřili Schwarzenbergové k nejbohatším v Evropě. Kromě 200 tisíc hektarů půdy vlastnila rodina více než tucet zámků v Rakousku, Čechách a Německu, podíly v pivovarech, pilách a cihelnách (Halada J., 1992). V roce 1947 byl zákonem č. 143/1947 Sb. o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou neboli Lex Schwarzenberg převeden veškerý nemovitý majetek hlubocké větve i s inventářem a provozním kapitálem do vlastnictví státu.

Obr. 3. Erb rodu Schwarzenbergů.

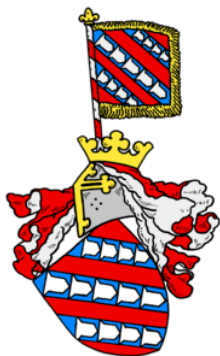
Zdroj: <http://www.schwarzenberg.cz/cs/schwarzenbergove-v-jiznich-cechach/>

6. Boquoyové

Buquoyové jsou starým francouzským rodem z hrabství Artois, který se původně psal jako de Longueval či de Vaux. císařský generál Karel Bonaventura hrabě Buquoy přichází do Čech s katolickými vojsky v roce 1618 (během třicetileté války) a dostává v únoru 1620 zkonfiskovaný majetek Petra ze Švamberka jako úhradu císařova dluhu za nevyplacený žold. Od počátku 18. století pak tento prohabsburský rod stále více přesouval svůj zájem z držav ve Španělském Nizozemí na majetky ve střední Evropě, a v Českém království se tak Buquoyové stali jedním z nejvýznačnějších rodů (Halada J., 1992).

Roku 1838 hrabě Jiří František August Buquoy založil na ploše 38,3 ha přírodní rezervaci Žofínský prales, která je společně s pralesem Hojná voda nejstarší rezervací v pevninské Evropě. (Novohradské hory, 2011)

V Království Českém z roku 1906 patřilo rodu hrabat Buquoy panství Nové Hrady, Rožmberk a Přísečnice. Hospodaření panství bylo narušeno pozemkovou reformou ve 20. letech 20. století. Tehdy stát rodině ukradl 9558 ha především lesních pozemků. Zbytek majetku byl zkonfiskován rodině 6. října 1945 na základě tzv. Benešových dekretů. Posledním majitelem panství byl Karl Georg, 15. hrabě Buquoy (*9. 3. 1885 +17. 5. 1952), který zemřel po delší nemoci ve vězeňské nemocnici Brno-Mírov (Halada J., 1992).

Obr. 4. Erb rodu Boquoyů.

Zdroj: <http://petrzacek.sweb.cz/Erby/Erby.htm>

Zdroje:

JUŘÍK, P.: *Jihočeské dominium: Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*. 1. vyd., Libri, Praha, 2008, 443 s. ISBN: 9788072773596.

VOREL, P.: *Páni z Pernštejna: Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*. Rybka publishers, Praha, 1999, 318 s. ISBN: 80-86182-24-X.

HALADA, J.: *Lexikon české šlechty*. Praha, AKROPOLIS, 1992. ISBN 80-901020-3-4. Kapitola Schwarzenberkové, s. 140–142

HALADA, J. *Lexikon české šlechty*. Praha, AKROPOLIS, 1992. ISBN 80-901020-3-4. Kapitola Buquoyové, s. 30-31.

Web Novohradské hory, dostupný online: <http://www.novohradky.info/zofinsky-prales.html> 4. 5. 2011

7 SKLÁŘSTVÍ V JIŽNÍCH ČECHÁCH A NA ŠUMAVĚ

Lucie Románková, N-GK FG [sem 2, roč 1]

Úvod

Jihočeská pohoří představovala ideální prostředí pro vznik skláren, nacházely se zde totiž dvě nezbytné suroviny na výrobu skla – křemen a hlavně dostatečné zásoby dřeva. Toho se dříve spotřebovalo velké množství na topení a na výrobu potaše. Uhličitan draselný, neboli potaš, je bílá, silně hygroskopická sůl, která podporuje proces tavení. Získává se pálením dřeva převážně listnatých stromů, následným promýváním popela, odpařováním a vyžiháním. Ze 100 kg dřeva je možné vyrobit maximálně 2 kg potaše, takže kácení lesa postupovalo značnou rychlostí. Po vyčerpání zdrojů se hutě přesouvaly jinam, zpravidla do vyšších poloh.

První sklárny vznikaly na Šumavě v polovině 14. století (za nejstarší známou sklárnu v Čechách je považována Sklenářova Lhota u Vimperka, zmiňovaná již roku 1359). Skláři byli vítáni a podporováni, protože jejich poplatky za užívání lesa představovaly jednu z mála možností, jak šlechta dostávala ze svých ohromných lesních panství alespoň nějaké peníze. Aby dřevo mělo cenu, muselo se totiž odvést nebo splavit po vodě do měst, což ve zdejším nepřístupném terénu často nebylo možné. Další výhodou místních lesů byla skutečnost, že tudy vedlo několik obchodních stezek spojujících jih a sever Evropy, které umožňovaly odbyt výrobků. Jak velký význam to mělo na rozložení nejstarších hutí je dobře patrné třeba na Vimperském panství, kde byly sklárny umístěny pouze do těsné blízkosti Zlaté stezky.

Rozvoj sklářství

Kvalita výroby byla různě vysoká, zpočátku se ale většinou jednalo o jednoduché hutě vyrábějící především různé skleněné korálky pro růžence, paternostery, dále nepříliš kvalitní duté sklo, tj. lahvičky na šňupací tabák, různé sklenice a samozřejmě okenní tabulky. Kvůli nedokonalostem tehdejší technologie obsahovalo sklo bublinky a drobné nečistoty. Protože skláři neuměli sklo při tavně čistit, zůstávaly v písku příměsi železa a mědi, které způsobovaly nazelenalou barvu, říkalo se mu proto „lesní“. Na přelomu 17. a 18. století ovšem dokázala již řada zdejších huťmistrů výrazně zlepšit kvalitu svého skla. Podnětem byl stoupající zájem trhu, po skončení třicetileté války totiž došlo v Evropě ke zlepšení finanční situace středních vrstev obyvatelstva, která se snažila vyrovnat šlechtě, mj. i vlastnictvím vzácných předmětů, mezi něž tehdy patřily i skleněné předměty. Svoji úlohu ve zlepšování výroby jihočeských skláren sehrála samozřejmě i zvyšující se kvalifikace huťmistrů, vývoj technologie výroby i zdokonalení sklářských pecí.

Vzestup šumavských skláren od 60. let 17. století nastartoval příchod nových sklářských rodů z Bavorska a z Posázaví. Za zmínku stojí především jméno Michala Müllnera, který ve své huti na Helmbachu za Lipkou vynalezl křídové sklo, jež znamenalo kvalitativní skok ve sklářské technologii. Přidáním čistého vápence (křídý) získala sklovina do té doby nevídané vlastnosti: stala se chemicky odolnou, stárnutím neztrácela lesk a tzv. neslepla. Také byla podstatně tvrdší než dosavadní, pouze potašová skla. Náročnost hutnického zpracování a z toho vyplývající zvětšení tloušťky stěn výrobků znamenalo, že se sklo dalo brousit, což z něj udělalo dokonalou uměleckou surovinou a výrazně zvýšilo zájem zákazníků.

V 18. století se Šumava stala oblastí s největší koncentrací skláren v Čechách. Roku 1784 jich zde z celkového počtu 62 českých skláren pracovalo 38 a na konci 18. století to již bylo 41 z 64 skláren. Na území tzv. Královského Hvozdu byly tehdy zakládány sklárny vyrábějící tabulové a zrcadlové sklo, s nimiž jsou spojena jména především Hafenbrädlů a později Abelů.

Hyalitové sklo

Hyalitové sklo vynalezl roku 1816 hrabě Georg von Buquoy, který se sice narodil v Bruselu, po strýci však zdědil rozsáhlá panství Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou, která mu zajišťovala možnost věnovat se dosyta svým vědeckým a uměleckým vlohám. Na Novohradsku proslul svými výzkumy v oblasti sklářství. Zmodernizoval výrobu křišťálového skla a ve svých sklárnách v Jiříkově údolí začal vyrábět sklo s příměsí vzácné odrůdy opálu – hyalitu. Toto sklo nepropouští světlo, má vysoký lesk a mimořádnou tvrdost. Vyrábělo se v černé, červené a mramorované barvě. Vznikaly z něho servisy, vázy, mísy i lékárnické nádoby žádané po celém světě. Kuriózní je, že ačkoliv se zná jeho složení a technologie výroby, všechny pokusy o napodobení v dnešní době selhaly.

Obr. 1 Hyalitová váza vyrobená kolem roku 1830 v Buquoyských sklárnách

Zdroj: <http://www.taranis.cz/eshop/sklo/1816-starozitna-vaza-hyalit-zn-w-bernot-r.htm>

Úpadek sklářství

S rostoucí slávou českého skla se během 18. století množily nabídky na práci v zahraničí. Již roku 1723 byl vydán první obecný patent zakazující emigraci sklářů, ta přesto pokračovala a koncem 18. století nabyla alarmujících rozměrů. V druhé polovině 18. století zápasilo sklářství také s rostoucími cenami surovinových vstupů. Především ceny dřeva začaly šplhat nahoru a stoupaly i ceny

potaše. Sklárny začaly masově přerušovat práci a zastavovat provoz. Hluboký propad nastal především po střetu se silnou konkurencí anglického dutého olovnatého skla a po zavedení vyšších cel v některých německých státech. Až v polovině 19. století došlo na střední Šumavě k jistému oživení.

V této době vynikalo Železnorudsko výrobou tabulového skla a zrcadel, za něž Abelové získali řadu medailí na průmyslových výstavách. Jejich sklárny, brusírny, leštírny a podkladárny zrcadlových skel zaměstnávaly více než 1000 osob. Situace se ale pozvolna zhoršovala a od roku 1904 se výroba plochého skla definitivně přesunula na sever Čech.

Na střední Šumavě však dále úspěšně pokračovala výroba luxusních druhů dutých skel. Roku 1831 byla vystavěna nová sklárna v Podlesí, roku 1836 založena sklárna v Klášterském Mlýně, která proslula zejména skly napodobujícími polodrahokamy a pozdějším secesním zdobením. Ve druhé polovině třicátých let byl rozšířen a zmodernizován provoz v Anníně, kde se vyráběla mimořádně kvalitní vrstvená, náročně broušená a řezaná skla v neobvyklých odstínech, specialitou pak bylo dvojduté (amalgamové) sklo s krajovým dekorem. Zdejší sklárny samozřejmě produkovaly stejně jako dříve především duté sklo a korálky. Výrobky bylo přímo ze skláren dodávány do mnoha zemí světa, hojně do Turecka a Itálie.

Sklářství ve 20. století a současná situace

Z více než stovky hutí, které od poloviny 14. století v oblasti Šumavy pracovaly, se 20. století dožilo pouze několik. Patřily mezi ně především sklárny Vimperk a Lenora, dále Annín, Klášterský Mlýn a Alžbětínská huť, která však ochutnala dvacáté století jen velmi krátce. Těžkým obdobím byla 2. světová válka, protože během okupace byly všechny sklárny podřízeny válečnému hospodářství. Vyrábělo se hlavně obalové a ploché sklo. Následovaly ztráty odbytišť a v roce 1944 zákaz vyrábět jakékoliv ozdobné sklo.

Po osvobození byly všechny československé sklárny znárodněny. Annín a obnovený Klášterský Mlýn se staly společně se sklárnou v Lenoře součástí podniku Český křišťál se sídlem v Českých Budějovicích. Sklárny však trpěly velkým nedostatkem pracovních sil a tak byla roku 1947 definitivně vyhašena sklárna v Klášterském Mlýně a v Anníně pracovala již jen brusírna. V polovině 90. let zanikly také sklárny v Lenoře a ve Vimperku. Na tradice šumavského sklářství tak dnes navazuje pouze nová firma Jana Gábora (Glass gallery Gábor) v Sušici, která se zaměřuje především na dekorativní zušlechťování skla. Pro její produkci je typické především nápadité využití techniky pískování.

Největší sbírku šumavského skla v České republice dnes představují stálé expozice Muzea Šumavy. Její součástí jsou i bývalé vzorkovny skláren v Klášterském Mlýně, Lenoře, Schmidovská sbírka skla, archiv sklářských stříhů a velký soubor šumavských podmaleb na skle. Chronologický přehled vývoje šumavského sklářství od středověku po současnost nabízí stálá expozice muzea v

Sušici. Expozice v Kašperských Horách představuje kromě jiného velký soubor secesního skla z Klášterského Mlýna; skla rodiny Abelů včetně zrcadel a zrcadlových obrazů je možné vidět zase v muzeu v Železné Rudě.

Obr. 2 Stálá expozice skla v Muzeu Šumavy v Kašperských horách

Zdroj: <http://www.dialog-muzeum.eu/museum?id=34>

Obr. 3 Sklárna Annín – jediné tradiční sklárny na Šumavě pokračující ve výrobě do současnosti, i když jen jako brusírna

Zdroj: <http://www.chomat.net/fotografie/0504-dovolena/>

Internetové zdroje:

Brezina, J.: *Sklářské hutě na Novohradsku* [online]. Citace 4.5.2011. Dostupné na:
<http://www.kohoutikriz.org/data/w_brezi.php>.

Nedvěd, P.: *SKLÁŘSTVÍ A ŠUMAVA* [online]. Citace 4.5.2011. Dostupné na:
<<http://www.horskakvilda.eu/webold/is/historie/sklarstvi.htm>>.

Neznámý autor: *Uhličitán draselný* [online]. Citace 4.5.2011. Dostupné na:
<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pota%C5%A1>>.

Neznámý autor: *Založení a sláva Hojné Vody* [online]. Citace 4.5.2011. Dostupné na:
<<http://www.hojnavoda.eu/historie.htm>>.

Sedlářová, I.: *Skleněná minulost – šumavské sklářství* [online]. Citace 4.5.2011. Dostupné na:
<<http://www.renesance-gabreta.cz/historicke-umeni-sklarstvi>>.

Spolek pro popularizaci jižních Čech: *Jižní Čechy a Šumava* [online]. Citace 4.5.2011. Dostupné na:
<<http://www.jiznicechy.org/cz/index.php?path=bg/slovník.htm>>.

Řezníčková, Z.: *Šumavské sklářství* [online]. Citace 4.5.2011. Dostupné na:
<http://www.sumavanet.com/www/muzeum_sumavy/hl-susice/text/data/sklarny_sum.html>.

8 ROZVOJ CESTOVNÍHO RUCHU V OBLASTI POŠUMAVÍ

Koběluš Michal, Zrůstová Pavlína, N-GK RGRR [sem 2, roč 1]

1. VYMEZENÍ REGIONU POŠUMAVÍ

Turistický i etnografický region Pošumaví se nachází na jihozápadě České republiky a zasahuje do dvou krajů, Plzeňského a Jihočeského. Leží na území okresů Český Krumlov, Prachatice, Klatovy a Domažlice. Region představuje asi 120 km dlouhé a 45 km široké souvisle zalesněné pásmo. Na jeho území je od roku 1993 vyhlášen Národní park Šumava. Aktivity na něm konané, ale zasahují také do Rakouska a SRN díky spolupráci NP Šumava s národními parky na Bavorské straně Šumavy a v Rakousku.

Pro cestovní ruch je atraktivní neporušenou přírodou, hlubokými lesy, bystřinami i jezery, která jsou dostupná jak v letní, tak i zimní turistické sezoně. Malebné venkovské vsi a městečka zdobí množství lidových staveb a stavení. Region nabízí památky jak historické, tak kulturní a přírodní a je protkán sítí cykloturistických tras vhodných jak pro méně zdatné cyklisty, tak i pro ty náročnější, věnující se horské cykloturistice.

V současné době se neustálým zlepšováním poskytovaných služeb dostal tento region na vysokou úroveň a může návštěvníkům ze zahraničí i z tuzemska poskytnout služby na srovnatelné úrovni s ostatními zeměmi EU.

Z hlediska forem cestovního ruchu může Pošumaví nabídnout návštěvníkům rekreační cestovní ruch, poznávací cestovní ruch, kulturní cestovní ruch a sportovně turistický cestovní ruch.

Propagace regionu je z hlediska rozvoje cestovního ruchu možná několika způsoby. Jednak se každá obec propaguje sama v informačních centrech a na svých webových stránkách, jednak se obce sdružují do mikroregionů (např. mikroregion střední Pošumaví) a jednak zde funguje Místní akční skupina Pošumaví (MAS Pošumaví), která se zásadním způsobem podílí na propagaci cestovního ruchu tohoto území.

2. MAS POŠUMAVÍ A JEJÍ PROJEKTY

MAS Pošumaví vznikla v roce 2004 jako zájmové sdružení právnických osob fungujících jako právnický subjekt. Hlavním počátečním motivem vzniku MAS bylo otevření programů na podporu rozvoje venkova LEADER ČR a následně LEADER+, prostřednictvím kterých bylo možné získat dotace pro rozvoj daného venkovského regionu. Dalším motivem mimo jiné byla podpora venkovského cestovního ruchu. Územní působnost MAS Pošumaví zahrnuje 98 obcí na rozloze 1 433 km².

V loňském roce se MAS Pošumaví podařilo uskutečnit některé projekty týkající se podpory cestovního ruchu. Například projekt Regionální průvodci a animátoři – nová šance pro cestovní ruch v Pošumaví (občanské sdružení Šumava bez hranic) nebo Ubytování se

sportovně rekreačním zázemím v Uborsku a oprava Agropenzionu Vojetice. Požadované dotace na tyto projekty byly celkem ve výši 2 114 097 Kč.

V Praze na staroměstském náměstí v Informačním středisku České centrály cestovního ruchu byl v červenci 2010 otevřen stánek, ve kterém prezentovaly MAS Pošumaví a Aktivios možnosti cestovního ruchu v Pošumaví. Cílem byla týdenní prezentace upozornit na hlavní turistické zajímavosti regionu představení některých níže popsaných projektů.

2.1 Projekt Poznej Pošumaví

Je spolufinancován prostředky z dispozičního fondu Cíl 3 Česko - bavorského operačního programu a jeho cílem je vytvořit jednotnou propagaci regionu Pošumaví především v tuzemském a přeshraničním cestovním ruchu. Partnerem projektu bylo regentské turistické centrum Touristisches Service Center. Letáky mají jednotný vzhled a jsou volně ke stažení na stránkách projektu, nebo na stránkách provozovatele či vlastníka objektu, který je zajímavý z turistického hlediska nebo na stránkách obce, či jiného samosprávného subjektu, který podporuje cestovní ruch. Všechny letáky, které jsou v rámci tohoto projektu vytvářeny, jsou k dispozici také na stránkách MAS Pošumaví.

Tato idea vychází ze zkušeností, že turista, který má zájem některý region navštívit nebo se v něm již pohybuje, nepotřebuje nutně drahé prospekty, ale především jednoduchou informaci, co se kde nachází, co je v regionu zajímavé, kontaktní údaje, případně souřadnice GPS. K tomu stačí vytisknout údaje z letáku na běžný kancelářský papír a ten použít pro prvotní informace. Podrobné údaje o objektech a zajímavostech si zájemci již najdou buď v odborných průvodcích, nebo přímo na místě u jednotlivých provozovatelů. Sady vytištěných letáků naleznou zájemci v každém informačním centru na území MAS Pošumaví.

2.2 Projekt Místní dědictví – bohatství, na které zapomínáme

Další projekt s dopadem na cestovní ruch se nazývá „Místní dědictví – bohatství, na které zapomínáme“. Nositelem a koordinátorem je opět MAS Pošumaví, je realizován společně s partnerem MAS Brána do Českého ráje za pomoci prostředků osy IV Programu rozvoje venkova. Cílem projektu je zmapovat stavby lidové architektury v území, v nichž obě místní akční skupiny působí. Výstupem projektu bude vytvoření databáze objektů lidové architektury, internetová aplikace s mapovými podklady, konání workshopů a exkurzí a také tištěná publikace zmapovaných objektů včetně cizojazyčných překladů. Projekt bude mít dopad i do oblasti cestovního ruchu, protože díky mapám a GPS souřadnicím, bude možné jednotlivé objekty snadno nalézt.

2.3 Projekt Poznej svého souseda

Projekt Poznej svého souseda, jehož řešiteli jsou Úhlava o.p.s. a Volkshochschule für den Landkreis Regen si kladl za úkol popsat a zanést do mapy vlastivědné, přírodovědné, historické a kulturní zajímavosti na území, kde působí MAS Pošumaví. Jeho cílem bylo posílit znalosti o drobných pamětihodnostech, kolem kterých denně chodíme a prakticky je

nevnímáme, ale i další zajímavosti nacházející se na našem území, které více vnímáme a které jsou propagovány například v rámci rozvoje cestovního ruchu nebo díky aktivitám místních podnikatelů a samospráv. U každého objektu jsou uvedeny souřadnice GPS.

2.4 Projekt Tvorba databází podnikatelů a aktivit v cestovním ruchu

Tento projekt vychází ze skutečnosti, že informační centra na území MAS Pošumaví nemají vždy k dispozici aktuální údaje o ubytovacích a stravovacích kapacitách a akcích. Zájemci jsou evidováni do databáze, která bude volně přístupná na internetu. Takto zveřejněné aktivity začínají využívat někteří podnikatelé k tvorbě tzv. balíčků cestovního ruchu a vytváření sítí nezbytných pro udržení konkurenceschopnosti regionu Pošumaví v cestovním ruchu.

2.5 Projekt Hipostezky v Pošumaví

Mezi starosty 8 obcí v Pošumaví byla v roce 2008 realizována hipostezka, která vede z česko-německých hranic. Výstupem je napojení pošumavské hipostezky na síť hypostezek v Jihočeském kraji, zvýšený počet turistů využívající hipostezku a díky tomu celkový ekonomický rozvoj regionu.

2.6. Projekt Historie bez hranic

„Historie bez hranic“ je přeshraniční projekt spojující amatérské historiky z české a bavorské strany hranice. Zaměřuje se na regionální historii a kulturní dědictví mikroregionu MAS Pošumaví a jeho cílem je zajištění vzájemného poznání, setkání a výměny zkušeností všech zájemců o regionální historii, což také posiluje cestovní ruch v oblasti.

3. MIKROREGIONY

Na území Pošumaví se nachází několik dobrovolných svazků obcí či mikroregionů, a tyto spolu spolupracují za účelem rozvoje celého území, společného řešení problémů, propagace regionu a rozvoje cestovního ruchu. Patří sem například Mikroregion střední Pošumaví, který zahrnuje 12 obcí, již zmiňované MAS Pošumaví, Severní Plzeňsko (16 obcí), Slavkovský les pro obnovu venkova (15 obcí), Slavník, zájmové sdružení právnických osob (10 obcí), Regionální sdružení Šumava (35 obcí), Prácheňsko (37 obcí) a další.

4. POUŽITÁ LITERATURA

- Výroční zpráva MAS Pošumaví 2010, dostupné online:
<
http://www.posumavi.jz.cz/sdruzenispol/spolecne/download_soubor.php?ids=1156>.
- Projekt „Místní dědictví – bohatství, na které zapomínáme“, dostupné online:
<<http://mistnidedictvi.cz/index.php?page=121&lang=cz>>.
- Poznej svého souseda – mapový informační portál MAS Pošumaví, dostupné online:

- <<http://www.mapin.uhlava.cz/index.php?page=108&idrr=108&lang=cz>>.
- Projekt „Hipostezky v Pošumaví, dostupné online: <<http://www.vwv.cz/hipostezky/index.html>>
 - Mikroregion Střední Pošumaví, dostupné online: <<http://www.posumavi.cz/index.php?page=108&lang=cz>>.
 - Pošumaví, dostupné online: <<http://www.mavlast.cz/turisticka-oblast.posumavi>>.
 - Mapový server CRR, dostupné online: <<http://mapy.crr.cz/>>.

9 PIVOVARY JIŽNÍCH ČECH

Ladislav BROŽ, N-GK KART [sem 2, roč 1] Klára LEŽÍKOVÁ N-GK FG [sem 2, roč 1]

Na jihu Čech má pivo dlouholetou tradici. Přestože dnes v kraji funguje už jen deset pivovarů, z nichž 4 jsou uvedeny jako minipivovary, na začátku 20. století jich bylo kolem šedesáti. Malé pivovary byly téměř v každém městě i větší obci. (Pivovary byly například v Netolicích, Vodňanech, v Kaplici, v Lišově, v Kardašově Řečici, Táboře, Jindřichově Hradci, v Lomnici nad Lužnicí nebo Dačicích). Vařily jen pro své okolí.

V roce 1901 bylo na celém území České republiky **789 pivovarů**, v Čechách 643 a na Moravě 146. A v roce 1851 jich bylo dokonce 1056. Nyní je v Česku pouze okolo 50 pivovarů.

Tradiční filozofie pivovarů tenkrát byla, že pivovar si musí obhospodařit území takzvaně okolo svého komína. Pivovarníkům nešlo o to, prodávat pivo do jiných měst. Vařily jen pro okolí a postupně krachovaly, protože velké moderní pivovary vyráběly hodně piva s menšími náklady a malé pivovary pak neunesly konkurenční boj.

Další výhodou velkých podniků je, že pivo vaří ve velkém množství, a tím pádem má stálou kvalitu. Malé pivovary vyráběly v mnohem menších várkách a každá byla často jiná. To lidem vadilo, protože přišli do hospody na pivo a to chutnalo pokaždé jinak.

Dalším černým obdobím pivovarů byla **první polovina 20. století**. Mohla za to hospodářská krize a především obě světové války. Dělníci rukovali na vojnu, z vybavení, která byla z bronzu a mosazi, se odlévaly kulky. Armáda zabrala povozy, potahy i nákladní auta. Navíc nebylo pořádně z čeho vařit pivo, protože stát si bral zásoby ječmene, pšenice a cukru. Ani následné období, kdy byla u moci **komunistická strana**, neznamenal rozkvět pivovarů. Spíše naopak. Budvar - Český akciový pivovar byl znárodněn, Měšťanský pivovar byl zkonfiskován jako majetek kolaborantů. Jeho začleněním do Budvaru vznikl podnik Jihočeské pivovary, který spravoval několik menších pivovarů v kraji. Podobně to chodilo i v dalších krajích. V této době zanikly například pivovary v Táboře nebo Jindřichově Hradci.

Většina pivovarů vařila pivo jen pro hostince a restaurace ve svém kraji, po celé republice rozvážely většinou giganty z Plzně, Prahy a Budějovic.

A jak dopadly areály bývalých pivovarů? Z některých jsou ruiny, z dalších sklady firem, jiné jsou zbourané. V kraji jsou i chátrající objekty, s nimiž mají obce plány do budoucna. V Jihočeském kraji je šest větších pivovarů, kde mohou vzniknout některé další malé pivovárky.

Malé pivovárky mohou uspět **speciálními pivy**. S novými druhy piv musejí tedy přicházet i zavedené pivovary. Například Budějovický Budvar začal prodávat černé pivo, Regent přišel v roce 2005 s polotmavým třináctistupňovým pivem. V Česku se vaří na **480 druhů piva**. Jsou pivovary s více

než deseti druhy. Pro milovníky piva je dobře, že se nabídka stále rozšiřuje, protože si každý může najít to, co mu chutná. (<http://pivni.info>)

9.1.1 Budějovický Budvar n.p.

České Budějovice, značka piva Budvar

Vaření piva v Českých Budějovicích sahá do roku 1265.

V roce 1895 byl vystavěn Český akciový pivovar, který je přímý předchůdce Budějovického Budvaru. Dnešní název pivovaru se užívá od roku 2001.

Produkty:

- Budweiser Budvar (5,0% vol.) světlý ležák
- Budějovický Budvar (4,0% vol.) světlé výčepní pivo
- Budweiser Budvar (4,7% vol.) tmavý ležák
- Budweiser Budvar (0,5% vol.) nealkoholické pivo
- Bud Super Strong (7,6% vol.) Speciální pivo
- Budweiser Budvar (5,0% vol.) kroužkovaný ležák
- Pardál (3,8% vol.) světlé výčepní pivo
- Pardál Echt (4,5% vol.) světlý ležák
- Carlsberg (5,0% vol.) světlý ležák (Buděj. Budvar je výhradním dovozcem do ČR)

Nejvyšší export za celou dobu své 115 let dlouhé existence zaznamenal pivovar v roce 2010, kdy vyvezl celkem **604 791 hektolitrů** piva. (www.budvar.cz/)

9.1.2 Budějovický měšťanský pivovar a.s.

České Budějovice, značka piva Samson a Budweiser Bier

V roce 1795 byla měšťany vytvořena výtěžková společnost "Administration Budweiser Bürgerbräu" mající vlastní pečeť). K tomuto roku se datuje založení pivovaru.

Dnešní název pivovaru pochází z roku 2001.

Produkty:

- B.B. PREMIUM - originál světlý ležák
- Samson Premium - světlý ležák
- Samson 1795 - 11°
- Samson Výčepní
- Samson Černý
- Pito
- Dianello (pivo se sníženým obsahem cukru)

V roce 2009 pivovar uvařil **143 000 hektolitřů** piva. (www.budweiser1795.com)

Měšťanský pivovar Strakonice a.s.

Strakonice, značka piva Dudák

Vaření piva ve městě od roku 1308.

Pivovar založen strakonickými pivovarníky roku 1649.

Jediným pivovarem v České republice, který je ve vlastnictví města.

Produkty:

- DUDÁK Black - tmavý ležák
- DUDÁK Driver - nealkoholické pivo
- DUDÁK Nektar - světlý ležák
- DUDÁK Premium - světlý ležák
- KLOSTERMANN - polotmavý ležák
- KRÁL ŠUMAVY - světlý ležák
- ŠVANDA - světlé pivo
- VELKOPŘEVOR - světlý speciál
- OTAVSKÝ zlatý - novinka od května 2010

V roce 2007 vyrobil pivovar **přes 76 000 hektolitřů** piva. (<http://www.pivovar-strakonice.cz>)

9.1.3 Pivovar Protivín a.s.

Protivín, značka piva Platan, Schwarzenberg

Pivovar založen roku 1598 na Schwarzenberském panství.

Název Platan byl poprvé použit v roce 1973 pro 11% světlý ležák z Protivína, inspirací byla platanová alej, která lemuje příjezdovou komunikaci k pivovaru.

Produkty:

- Platan 11%
- Schwarzenberg 10%
- Prácheňská perla
- Protivínský Granát
- Platan Nealko

V roce 2008 prodal Platan v Česku pod svou značkou **88 161 hektolitřů** piva (do zahraničí se prodalo **45 414 hektolitřů** piva). (www.pivo-platan.cz)

9.1.4

9.1.5

9.1.6

9.1.7 **Bohemia Regent a.s.**

Třeboň, značka piva Regent

Třeboňský pivovar byl založen roku 1379.

Obchodní název pivovaru Regent je inspirován historickou postavou rytíře Jakuba Krčína z Jelčan (1533-1604), který byl regentem dominia pana Viléma z Rožmberka.

Současný název pivovaru pochází z roku 2000.

Produkty:

- Bohemia Regent 10°
- Bohemia Regent 11°
- Bohemia Regent 12°
- Bohemia Regent tmavý ležák 12°
- Petr Vok 13° (polotmavé, řezané)
- Prezident 14°
- Kníže 16°

V současnosti vyrábí cca **320 000 hektolitřů** piva ročně. (www.pivovar-regent.cz)

9.1.8 Pivovar Eggenberg a.s.

Český Krumlov, značka piva Eggenberg

Pivovar vystavěn roku 1560.

Název podle rodu Eggenbergů (1662 získali celé českokrumlovské panství a s ním i pivovar).

Produkty:

- Světlé výčepní pivo EGGENBERG
- Světlé výčepní pivo Kristián
- Světlý ležák PETR VOK
- Světlý ležák EGGENBERG
- Tmavý ležák EGGENBERG
- Nealkoholické světlé pivo
- Světlé výčepní pivo DIA EGGENBERG (se sníženým obsahem cukru)
- Dále speciální piva: Velikonoční a Vánoční ležák

Pivní pálenka - obilný destilát s 42 % alkoholu. Zájem stoupá, jelikož se „nehádá“ při konzumaci s pivem.

V roce 2000 vyrobil pivovar **47 000 hektolitřů** piva. (www.eggenberg.cz)

MINIPIVOVARY

9.1.9 Pivovarský dvůr Lipan

Dražič (Týn nad Vltavou), značka piva Lipan

Pivo se zde vařilo od 18.stol pro Bechyni.

Dnešní pivovar založen roku 1995 v bývalém lihovaru.

Produkty:

- Lipan 12° světlý nefiltrovaný ležák
- Lipan 12° tmavý nefiltrovaný ležák
- Portyčák 13°, polotmavé
- Sezónní pivo: Žižka 10°

V roce 2005 vyrobil minipivovar **255 hektolitrů** piva. (www.pivovary.info/prehled/drazic a www.pivovarlipan.cz)

9.1.10 Pivovarský dvůr Zvíkov s.r.o.

Zvíkovské Podhradí, značka piva Zlatá Labuť

Historie vaření piva na Zvíkově sahá do roku 1433.

Dnešní pivovar založen 1992.

Produkty:

- Zlatá labuť 11%
- Zlatá labuť výroční ležák 12%
- Zlatá labuť 13% + tmavá
- Zvíkovský Rarášek 11%
- Královská Zlatá labuť 26% - jedno z nejsilnějších čepovaných piv v ČR. (www.pivovarsky-dvur.cz)

9.1.11 Vyšebrodský minipivovar

Vyšší Brod, značka piva Jakub

Historie vaření piva ve Vyšším Brodě od roku 1380.

Dnešní pivovar založen 2008.

Produkty:

- Jakub 12° světlý ležák - s vyšší hořkostí
- Jakub 14° tmavý speciál - s čokoládovým sladem

Ročně se vyrobí cca **500 hektolitřů** piva. (www.vysebrodskypivovar.cz)

9.1.12 Šumavský pivovar s.r.o.

Vimperk, značka piva ŠP Vimperk

Vaření piva ve Vimperku již ve 13.století.

Dnešní pivovar založen 2010.

Produkty:

- ŠP Vimperk světlý ležák
- ŠP Vimperk polotmavý ležák
- ŠP Vimperk tmavý ležák

Ročně se vyrobí cca **300 hektolitřů** piva. (www.sumavskypivovar.cz)

Zdroje:

MF Dnes, Jižní Čechy jsou krajem piva [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://pivni.info/news/603-jizni-cechy-jsou-krajem-piva.html>

Pivovary - Jihočeský kraj [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://pivni.info/pivovary/jihocesky-kraj/>

Seznam pivovarů v Česku [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_pivovar%C5%AF_v_%C4%8Cesku

Budweiser Budvar [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.budvar.cz>

Budějovický měšťanský pivovar [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.budweiser1795.com>

Platan [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.pivo-platan.cz>

Strakonický Dudák [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.pivovar-strakonice.cz>

Bohemia Regent [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.pivovar-regent.cz>

Eggenberg [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.eggenberg.cz>

Pivovarský dvůr Lipan [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.pivovarlipan.cz>

Pivovarský dvůr Lipan Dražič [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.pivovary.info/prehled/drazic/drazic.htm>

Pivovarský dvůr Zvíkov [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.pivovarsky-dvur.cz>

ŠP Šumavský pivovar [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.sumavskypivovar.cz/>

Minipivovar Vyšší Brod [online]. [cit 2011-5-3]. Dostupné na WWW: <http://www.vysebrodskypivovar.cz>

10 PAPIŘENSTVÍ

Ondřej Daňek, Tomáš Kubeša, N-GK SG [sem 2, roč 1]

1.1 Počátky papírenství v českých zemích

Prvním zmínky o rozšíření papíru v Evropě se datují v průběhu 12. až 13. století, kdy zde byly budovány první ruční papírny. Následně s tím se papírenství rozšiřuje přibližně v druhé polovině 14. století i do českých zemích, kdy byla založena první papírna v Chebu. Avšak opravdu prvním oficiálně dochovaným písemným dokladem o výrobě papíru u nás je glejt krále Vladislava II. pro klášter na Zbraslavi z roku 1499. Impulsem pro velký rozvoj výroby ručního papíru nejen v čechách, ale celé Evropě, byl především vynález knihtisku v roce 1495.

K rozkvětu papírenství na území českých zemí dochází na počátku 16. století, kdy převážně němečtí a italská mistři k nám přinášeli nové technologické postupy. V této době bylo založeno přes 20 papíren, většinou městských. V období Třicetileté války dochází k zpomalení až zastavení nástupu papírenské výroby ze 16. století, přičemž většina papíren téměř zanikla. K jejich postupné obnově došlo až později v klidnější poválečném období. K dalšímu rozvoji manufakturní papírenské výroby dochází v 17. století. V českých zemích existovalo více jak 60 papíren, které vyráběly okolo 40 procent veškeré produkce papíru ze zemí habsburské monarchie.

„České papírny svým rozsahem výroby převýšily všechny ostatní země bývalého Rakouska. Dle výnosu dávek z papíru z roku 1693, vyrobily české země 41 746 rýsu papíru a všechny ostatní země rakouské monarchie společně pouze 46 000 rýsu papíru. Toto srovnání naznačuje jednoznačnou převahu zemí Českého království.“ ŠPLÍCHAL.V 2010

1.2. Rozvoj strojového papírenství

Na přelomu 18. a 19. století dochází k významnému obratu, kdy na ruční výrobu papíru navázala výroba strojová. Přispěl k tomu vynález Francouze Nicolase-Luise Roberta, který jako první v roce 1799 sestrojil papírenský stroj. V rakouské monarchii byl první papírenský stroj patentován v roce 1819, v českých zemích byl následně uveden první stroj do provozu v roce 1833 v Praze - Bubenci (Císařský mlýn).

V průběhu 19. stol. se musely objevit také nové suroviny a s tím související technologické postupy, neboť při strojní výrobě přestaly staré hadry na výrobu papíru stačit. Tradiční hadrovinu doplnila dřevovina a později dřevná buničina (celulóza) získávaná sulfitovým vařením s hydrogensířičitanem

vápenatým. První sulfitové celulózy v českých zemích vznikly v Neštědicích, Větřní, Vratimově, Hostinném, a jinde. Později následovala výroba sulfátové buničiny (alkalickým způsobem). Postupem času tak ruční výroba papíru mohla jen těžko odolávat konkurenci nových velkokapacitních papíren, používající zmíněnou technologii.

1.3. Papírenství ve 20. století

Po roce 1918 české papírenství rychle dohánělo technické zpoždění za světovým vývojem a produkce i sortiment papíru rostly. K nejvýznamnějším patřily v té době papírny ve Větřní, Loučovicích, Hostinném, Plzni či Olšanech u Šumperka. Za německé okupace během 2. světové války byl papírenský průmysl zcela podřízen zájmům říše a hned po válce byla většina podniků znárodněna. V tomto čtyřicetiletém období probíhaly různé restrukturalizace a přesuny výrobních závodů v rámci několika desítek národních podniků. V padesátých letech se začal nově budovat dosud největší papírenský kombinát v Československu - papírny ve Štětí. Na jednom místě na břehu Labe zde byla soustředěna výroba sulfátové buničiny, balicích a pytlových papírů, novinového papíru, speciálních a grafických papírů. Další papírenské podniky pokračovaly ve výrobě zhruba v lokalitách původních historických papíren. Zcela nově byla vybudována v 80. letech (1983) pouze nová sulfitová celulózka v Paskově.

1.4. Papírenství po roce 1989

Po roce 1990 došlo k privatizaci původních národních a posléze státních podniků a k zásadní změně vlastnické struktury, kdy se rozhodující výrobní kapacity stávají většinou součástí nadnárodních papírenských společností. Zcela nově pak bylo postaveno několik zpracovatelských papírenských závodů, například na výrobu vlnité lepenky (Rokycany, Žebrák, Všetaty, Nymburk, Chrlice apod.).

V současnosti patří průmysl papíru a celulózy k malým, ale významným odvětvím zpracovatelského průmyslu ČR. Český papírenský průmysl se stal po vstupu ČR do EU nedílnou součástí celoevropského papírenského průmyslu.

Český papírenský průmysl se v současnosti vyznačuje nerovnoměrností ve vyráběném sortimentu. Specializuje se na výrobu na balicích a obalových druhů papíru, které však představují nižší přidanou hodnotu a jsou převážně vyváženy. Například v roce 2006 bylo v ČR vyrobeno jen 31 % grafických, naopak přes 64 % lepenek, balicích a obalových papírů a pouze 5 % hygienických papírů, které jsou rovněž ve velkých objemech dováženy. (Např.: Rakousko- grafické papíry 60 % a balicí 36 %)

2. PAPIŘENSTVÍ V JÍŽNÍCH ČECHÁCH

Výroba papíru v Jížních Čechách má dlouholetou tradici. Na jejím počátku byla městská papírna v Českém Krumlově, která byla pronajímána městem různým nájemcům a dodávala své výrobky do širokého okolí již v 16. století. Papírna byla vybavena dvěma holendry a zpracovávala obvyklou surovinu - staré hadry - ve váze asi 900 q ročně. Roční výroba papíru v ní činila asi 600 q .

2.1. Papírna ve Větřní

Velká změna a počátek velkého rozvoje výroby papíru v Jihočeském kraji byl spjat s příchodem obchodníka Ignáce Spira do Českého Krumlova, který navázal na činnost českokrumlovské papírny. Tehdejší kulturní a hospodářský rozvoj regionu si vynucoval zvýšenou potřebu papíru. Jeho výroba, prováděná dosud pouze ze starých hadrů, nestačila a vedla k hledání nových surovin. Nejvýhodnější z nich byla jemná dřevná drť. Z toho důvodu zakoupil Ignác Spiro v roce 1867 Pečkovský mlýn poblíž Větřní. Postupně sem byla přenesena výroba z krumlovské papírny, kterou nebylo možné do budoucna rozšiřovat. Výrobky z papírny ve Větřní měli v tehdejší době ntakovou úroveň, že se vyvážely daleko do světa, dokonce i do Spojených států amerických.

V září 1929 se přeměňuje dosud soukromá firma na akciovou společnost s akciovým kapitálem šedesát milionů československých korun. Po hospodářské krizi ve třicátých letech dvacátého století dochází k další modernizaci závodu, kdy jsou přestavovány a vyměňovány papírenské stroje a další strojní části jednotlivých provozů. Před druhou světovou válkou pracovalo v podniku celkem sedm papírenských strojů o šíři od 1,80 do 4,20 metru, které za 24 hodin vyrobily až dvacet vagónů papíru. Na celkovém objemu vývozu československého papírenského průmyslu se společnost podílela přibližně 47 %. V roce 1938 v rámci protižidovských opatření se Němci zmocnili majetku Spirovy rodiny a v září 1941 došlo ke sloučení Spirovy papírny s málo prosperující rakouskou papírnou Steyrermühl ve Steyeru. V období okupace se projevoval způsob válečného hospodaření, kdy továrna postupně chátrala až do konce války. Po válce je následně z této papírny zřízen národní podnik (n. p.) Jihočeské papírny Větřní u Českého Krumlova, který zahrnoval závody ve Větřní, v Českých Budějovicích, Loučovicích, v Táboře a Přibyslavicích a cech v Červené Řečici. Po roce 1990 dochází ke vzniku akciové společnosti Jihočeské papírny Větřní a následné transformaci na společnost holdingového typu s mateřskou a dceřnými společnostmi

2.2. Papírna v Loučovicích

Co do velikosti a celkového významu druhý největší papírenský závod v kraji byla založena v roce 1884 továrna na výrobu celulózy v Loučovicích. Postupem času byla tato výroba rozšířena o výrobu papíru. Produkci byly většinou hedvábné papíry, papírové ubrousky, toaletní papíry a další druhy papíru, zejména balicího. Počátkem 20. století byl v Loučovicích postaven druhý závod s moderním zařízením, nazvaný Svatý Prokop. Zde byly instalovány stroje na výrobu lepenky, které byly doplněny v roce 1907 dvěma papírenskými stroji. V roce 1907 se vyrábělo ve starším závodě Vltavský mlýn 564 vagónů celulózy, z nichž se 445 zpracovalo v papírně a lepenkárně a ostatek prodal jiným firmám. Po válce je tato papírna sloužena pod (n. p.) Jihočeské papírny Větrní.

Zdroje:

1) ŠPLÍCHAL, Václav; VÍTEK, Miroslav. *Papír a ruční papírny v Jihlavě a kraji Vysočina*. Jihlava : Statutární město Jihlava, 2010. 166 s. ISBN 9788074150364

2) HEL, Richard. *Papír všude a se vším*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 2007. 402 s. ISBN 9788020413819

3) LESNICKO-DŘEVAŘSKÝ VZDĚLÁVACÍ PORTÁL [on-line]

Dostupné na WWW: www.mezistromy.cz

4) JIP - Papírny Větrník, a.s. [on-line] Dostupné na WWW: <http://www.jip.cz/web/index.php>

5) Historie papírny Větrník [on-line]

Dostupné na WWW: <http://www.encyklopedie.ckrumlov.cz/>

6) Historie průmyslové produkce v regionu Český Krumlov [on-line]

Dostupné na WWW: <http://www.en>

11 OBYVATELSTVO ŠUMAVY PŘED 2. SV. VÁLKOU A DNES

Petra Lavická, B-AG GIRR [sem 4, roč 2], Kristina Kleinwächterová, B-GK GEOG (HG) [sem 4, roč 2]

Osídlení Šumavy a šumavského podhůří proběhlo později než zbytek okolních oblastí především kvůli nepříznivým přírodním a klimatickým podmínkám. První osídlení se objevují v době bronzové podél vodních toků – Vltava, Volyňka. Větší nárůst obyvatelstva v oblasti souvisí s rozvojem zemědělství (doba železná – nástroje na orbu, trojpolní systém, ...). Stále byly však osídlené pouze okrajové oblasti a hlouběji do nitra Šumavy přicházeli lidé jen ojediněle. Vystřídaly se zde kmeny Keltů i Germánů, avšak o souvislém osídlení šumavského podhůří může hovořit až na přelomu 7. a 8. století, kde se zde usazují Slované. Slovanské obyvatelstvo si v údolích řek a potoků budovalo své vesnice s typickými podzemnicemi. Na konci 1. tisíciletí bylo šumavské podhůří již poměrně hustě osídleno, ale výše do hor osídlení postupovalo jen pomalu.

Významná role při osidlování krajiny připadla obchodním stezkám, kolem nichž se soustřeďovaly osady s dobrými tržními podmínkami a z nichž se později stala významná města. O jedné z nejznámějších obchodních cest - Zlaté stezce - jsou zprávy již z počátku 11. století. Intenzivní kolonizace proběhla ve 12. a 13. století, kdy došlo k osídlení horního toku Vltavy - Volary, Želnavá, Horní Planá, Černá v Pošumaví, Vyšší Brod a další. Závěrečná fáze kolonizace na západě Šumavy proběhla později – ve 14. století – Nýrsko, Dešenice, Zelená Lhota, Čachrov a další.

Středověkou kolonizací byla první etapa osidlování Šumavy v podstatě dokončena. V podhůří vznikla poměrně hustá síť větších i menších vesnic, při obchodních cestách se zformovala prosperující městská střediska, osídlení dosáhlo středních poloh a v ojedinělých případech skupiny osadníků pronikly i výše do hor a do pohraničního hvozdu.

Na počátku 17. století započala nová vlna kolonizace. Došlo k osídlení dosud neobydlených vyšších oblastí Šumavy. Období třicetileté války však způsobilo velký hospodářský úpadek na Šumavě – prudce poklesl obchod i výroba, velké plochy zemědělské půdy se přestaly obdělávat, města i vesnice byla vypálena a řada z nich zcela zanikla. Šumavští šlechtici a vrchnost se v této chvíli snažili do vylidněných obcí doplnit obyvatelstvo. Řada panství bylo na Šumavě prodáno nebo darováno cizincům – příliv kolonistů z Rakouska i z Bavorska negativně ovlivnil národní vývoj Šumavy (zásadní změna národnostní struktury), který byl klíčový ve vývoji obyvatelstva na Šumavě po roce 1945. Národnostní poměry vytvořené v 17. století se příliš nelišily od pozdějšího stavu v první polovině 20. století.

Kolonizace vyvrcholila v 18. století s rozvojem sklářství, který byl umožněn díky velkým objemům těžby dřeva. Po celé Šumavě navíc pracovaly hamry a pily a později se objevilo i nové výrobní odvětví – papírny. Pro některá místa tu počet obyvatel v 1. polovině 19. století dokonce představuje vrchol zalidnění. V té době vznikaly čistě dřevařské obce – Uhlíkov, Josefův Důl a další. Kromě toho se na některých panstvích rozšiřovala zástavba již existujících vsí.

Osídlování Šumavy bylo na přelomu 18. a 19. století prakticky dokončeno - bylo dosaženo horní hranice, která nebyla ani v pozdějších letech výrazněji překročena. Vzniklá síť osad přetrvala bez výraznějších změn až do 20. století. V první polovině 19. století však docházelo k odlivu obyvatelstva především v důsledku zaostávání zemědělské výroby a úpadku domácí výroby pro manufaktury. Také nově se rozvíjející dopravní síť nechala rozsáhlé oblasti stranou bez spojení s ostatním světem. Postupnému úpadku nezabránila ani nová vlna prosperity několika skláren, které mohly využít bohaté zásoby dřeva okolních lesů, těžba různých surovin ani rozvoj papírenského a sirkařského průmyslu.

Na počátku 20. století byla oblast Šumavy velmi zaostalým krajem s nízkou hustotou zalidnění. Již před druhou světovou válkou docházelo k velkému snižování počtu obyvatel v důsledku nepřítomnosti pracovních příležitostí. Ve 30. letech 20. století byla tato oblast nejméně zalidněným územím Čech – v průměru 60 ob/km². Vylidňování oblasti Šumavy bylo dovršeno po roce 1945, kdy dochází k odsunu velkého počtu obyvatel německé národnosti z pohraničních oblastí.

Historie osídlování a vysídlování Šumavy na příkladu obce Hamry

Obec Hamry vznikla na obchodní stezce zvané Železná či Bavorská, která vedla přes sedlo Špičáku do Úhlavského údolí. Obec se tehdy skládala z mnoha samostatných dvorců roztroušených podél řeky Úhlavy i vysoko pod hraničním hřebenem. Za rozvojem osady stojí zpracování železné rudy v oblasti – hamry. Vznikaly zde též sklářské hutě, brusírny skla a řada mlýnů s pilami, které zpracovávaly dřevo z neproniknutelného Královského hvozdu. Vlastní obec vznikla v roce 1850 o rozloze 3 530ha a měla 1225 převážně německy mluvící obyvatel.

Nejvíce obyvatel dosáhla před druhou světovou válkou – 1450, nejméně v roce 1980 – 102 obyvatel. Hamry po roce 1945 málem potkal osud řady obcí, které úplně zanikly. Po řadě usedlostí zbyly jen základy nebo ovocné stromy.

V současné době obec díky své skvělé poloze v malebné přírodě láká stále více turistů. Je jednou z nejhezčích obcí Šumavy. Trvale tu však žije jen 130 obyvatel – jsou tu restaurace a penziony.

Obyvatelstvo Šumavy po druhé světové válce

Všechny obce a osady nacházející se na Šumavě byly postiženy poválečným vývojem. Ve většině obcí tehdy žilo výrazně více Němců a Češi zde byli spíše menšinou. Například v oblasti Kvildy žilo před druhou světovou válkou 1450 obyvatel a z toho jich bylo jen 15 české národnosti. Z Kvildy uprchlo a bylo odsunuto 875 obyvatel německé národnosti. Počet obyvatel klesl na 238 osob, obdobným vývojem prošly všechny obce a osady. Dosídleno bylo obyvatelstvo nesourodé, jednalo se zejména o slovenské reemigranty z Maďarska a Rumunska, dále to byli také Češi a Slováci z vnitrozemí a Romové. Některé oblasti se již nepodařilo dosídlit a osady zde zanikaly, například Zhůří či Hůrka.

Dalším výrazným zásahem do vývoje oblasti byla změna politického uspořádání po druhé světové válce. Oblast Šumavy se ocitla v pohraniční oblasti, kde byl zaveden tzv. hraniční režim. Pohyb osob byl výrazně omezen. Osady v hraničním a zakázaném pásmu byly ničeny, pásmo bylo vytvořeno komunistickou vládou v roce 1950 a mohli se zde pohybovat lidé pouze s povolením – Pohraniční stráž Sboru národní bezpečnosti. Obyvatelstvo, které bylo na Šumavu dosídleno, nemělo vytvořený vztah k novému domovu a tradiční způsob života a hospodaření zde pomalu zanikal.

Dnes se zde lidé orientují převážně na cestovní ruch a služby s ním spojené. Po roce 1990 region nadále obyvatelstvo ztrácí, jde především o obyvatelstvo mladších věkových kategorií, zatímco ve starších věkových kategoriích obyvatel přibývá. Šumava láká na krásnou přírodu, čistý horský vzduch a kvalitní životního prostředí, které může být pro starší lidi prospěšné.

Šumava, architektura a developerské projekty

Dochází k výraznému rozvoji chataření. Lidé skupují pozemky, jejichž cena se v posledních letech výrazně zvýšila, hlavně v zóně NP Šumava. Velkým developerským projektem je stavba domů v Borové Ladě, kterou má na starost MEI Moravia. Důraz by měl být kladen zejména na to, aby stavby byly šetrné k životnímu prostředí a zapadaly do rázu místní krajiny.

Správa NP Šumava si nechala vypracovat urbanistickou kuchařku, jak stavět domy na Šumavě, jelikož v posledních letech v některých místech vznikly stavby, které krajinu přímo hyzdí. Vzhledem k cenám pozemků si v lokalitě NP Šumava staví domy lidé s vysokými příjmy, milionáři, kteří mnohdy mají prapodivný vkus. Místo, aby obohatili krajinu krásným domem, který respektuje místní architekturu, staví zde naprosto nevhodná megalomanská sídla. Vypracovaná urbanistická příručka, by měla napovědět, jak postavit dům co nejlépe, z jakých materiálů, jaké tvary jsou vhodné a jaký sklon má mít střecha aj. Můžeme jen doufat, že krásných domů bude přibývat, ovšem v omezené míře.

Zdroje:

http://www.sumavanet.com/www/muzeum_sumavy/hl-susice/text/data/osidleni_sumavy.html

<http://www.sumava.net/hamry/historie.asp>

<http://www.country-dream.cz/index.php/en/historie>

<http://www.renesance-gabreta.cz/pametni-deska-zaniklych-osad>

<http://www.sumava.net/kvilda/fr.asp?tab=snet&id=1272&url=>

<http://www.sumavaregion.cz/>

<http://historieceskezeme.websnadno.cz/Oblastni-informace-sumava.html>

<http://hn.ihned.cz/c1-21585240-nove-chalupy-na-sumave-stavi-holandane>

<http://www.urbioprojekt-valtr.cz/download1/sbornik.pdf>

<http://www.npsumava.cz/>

[http://www.lidovky.cz/hyzdi-sumavu-stavby-jako-bakaluv-pasivni-dum-fnv-
/ln_domov.asp?c=A100216_105947_In_domov_glu](http://www.lidovky.cz/hyzdi-sumavu-stavby-jako-bakaluv-pasivni-dum-fnv-
/ln_domov.asp?c=A100216_105947_In_domov_glu)

12 LIDOVÁ ARCHITEKTURA

Boris Hůlka, Jiří Malý, N-GK SG [sem 4, roč 2]

1 ÚVOD

Cílem příspěvku je popsat a charakterizovat lidovou architekturu v jižních Čechách a její regionální odlišnosti a specifika. Hlavními oblastmi lidové architektury jsou nižší polohy, jejichž jádrem je etnografický subregion Blatsko a vyšší horské oblasti Šumavy. Dalším klíčovým aspektem je historie a vývoj lidové architektury právě v těchto oblastech a popis dnešního stavu. Nezbytný je rovněž nástin tradičních rysů lidové architektury jižních Čech.

Osídlení oblasti jižních Čech se dotvořilo, včetně půdorysů většiny vesnic, již ve středověku. Ve starším sídelním území převažují vesnice návesní spíše nepravidelné, zatímco pravidelné obdélné i radiální leží spíše tam, kde se osidlovalo do zalesněného terénu. V jižních a jihovýchodních okrajových částech oblasti existuje více „kolonizačních“ půdorysů lánového typu, většinou drobných i větších návesních a také údolních s volným řazením usedlostí o jednom nebo obou březích potoka.

1.1 Základní charakteristika lidové architektury

Lidovou architekturu můžeme považovat za projev stavební činnosti, která je charakteristická určitými lokálními specifiky a tradicemi. Samotná stavební činnost probíhala svépomocí. Dalším rysem lidové architektury je její vazba na okolní prostředí a dostupné materiály. Na rozdíl od plánované architektury, založené na fyzikálních zákonitostech a geometrických vztazích, lidová architektura často vzešla z metody pokusu a omylu a zkušeností, které se předávaly z generace na generaci. Můžeme rozlišit lidovou architekturu obytnou, hospodářskou (humna, stodoly, chlévy), veřejnou (mosty, lávky), sakrální (kaple, boží muka) či výrobní (mlýny, kovářny).

Lidový styl má své počátky již při budování prvních příbytků a vyvíjel se až zhruba do počátku 20. století. Vrchol lidové architektury v českých zemích můžeme zařadit do 19. století. S nástupem moderní společnosti a novodobých dějin v první polovině 20. století lidová architektura začala stagnovat a výstavba domů probíhala značně odlišným stylem.

Zejména na venkově byly používány dostupné materiály, jako dřevo, hlína a kámen. Až později v 19. století začaly vznikat první zděné stavby. Samozřejmě se dostupnost a odlišnost zdrojů lišila v závislosti na poloze v rámci českých zemí. Regionální rozdíly v lidové architektuře jsou pak také patrné z důvodu odlišného politického, ekonomického vývoje a sociálního prostředí. Je třeba zmínit, že lidová architektura zasáhla především lidi ze středních a nižších společenských vrstev, kteří neměli dostatek finančních prostředků na vybudování sídel, jako například šlechta a vyšší vrstvy obyvatelstva. S postupným bohatnutím venkovských oblastí v 19. století se i větší a zděná sídla začala objevovat v menších obcích. Dalším důvodem byla také protipožární legislativní opatření, která více a více vyžadovala zděná stavení.

1.2 Základní části lidového stavení

Pro porozumění lidové architektury je dobré vědět, z jakých základních částí je složeno lidové stavení. Skladba lidových staveb byla od pradávna přizpůsobena zejména zemědělské činnosti, jež byla základní obživou obyvatel. Proto je poměr velikosti hospodářské části v zemědělské usedlosti ku obytné výrazně vyšší.

U nejstarších stavení se v obytném domě setkávala jak funkce hospodářská tak i obytná, později v devatenáctém století lze mluvit o oddělení těchto funkcí. V celé oblasti jižních Čech je až na výjimky řešení obytného domu trojprostorové. Dům se tedy převážně skládal ze vstupní síně umístěné uprostřed, z obytné místnosti (světnice) nacházející se na té straně od síně, která byla v části štítu domu. Třetím prostorem, situovaným na protější straně přes síň, byla buďto komora, jež sloužila jako skladovací prostor, nebo chlév.

Podle třetího prostoru je dům nazýván komorový nebo chlívni. Oba typy jsou na našem území rozšířeny, více však v příhraničních oblastech. Chlívni dům k nám byl importován ze západní Evropy. Existuje však také jakýsi kompromis mezi těmito typy, a to je přechodný typ, jenž má zkrácenou komoru o chodbu vedoucí do chlěva (POLÁKOVÁ 2008: 14).

V rohu *světnice* bylo standardně umístěno otopné zařízení, jež se ale obsluhovalo ze síně. Topeniště se však v průběhu devatenáctého století upravilo vznikem černé kuchyně. Černá kuchyně, jež přinesla do domu větší pohodlí, vznikla předělením prostoru síně. Bývala celá zděná, většinou zaklenutá. Nad klenutím byl vyzděný komín, do něhož přes prostor černé kuchyně volně odcházel kouř z pece (VODĚRA, SVATOPLUK, ŠKABRADA 1986). Později byla k peci ve světnici přistavována i kamna.

V průběhu času také v domě přibývaly další obytné prostory. Většinou šlo v nových zděných domech o připojení další úzké místnosti, do které se vcházelo přes světnici. Tento nový obytný prostor zvaný *výměnek*, sloužil pro starší rodiče a byl zajištěním odděleného bydlení nejstarších členů rodiny (POLÁKOVÁ 2008: 15). Rozšířením vnitřního prostoru domu se změnil i jeho vnější výraz. U novějších domů se změna ve vzhledu průčelí odrazila v rozšíření a v navýšení počtu oken o jedno. U starších stavení se rozhojnění obytných prostor řešilo dobudováním bočního přístavku.

Charakteristickými prvky *hospodářských částí* lidové architektury v jižních Čechách jsou chlěvy a stáje. Z praktického hlediska byly chlěvy umístěny zpravidla hned za obytným domem směrem do hloubky parcely. Staly se vývojově první zděnou částí z celé usedlosti, protože vlhkost, která se v chlěvech držela, rychle narušovala dřevo, z kterého byly původně postaveny. V průběhu let se stáje začaly specializovat. V první fázi došlo k oddělení prostorů pro chov prasat. Maštale pro koně a chlěvy pro dobytek navazovaly na stávající stáje nebo se řadily přímo za *sýpku* v protilehlé ose usedlosti.

Sýpka tvořila důležitou hospodářskou část především v nižších polohách Jižních Čech, kde dominovala rostlinná výroba. Z velikosti sýpky (jedno nebo dvoupatrové) je patrná míra prosperity zemědělské usedlosti.

Nedílnou součástí zemědělských staveb je *stodola*, většinou největší část stavení. Až do poloviny 19. století byly většinou dřevěné, teprve později se začali stavět zděné stodoly. Nejčastěji uzavírala prostor dvora přímo naproti vjezdu do dvora.

2 REGIONÁLNÍ TYPY LIDOVÝCH STAVEB V JIŽNÍCH ČECHÁCH

Jednotlivé oblasti lidové architektury se vzájemně překrývají a ovlivňují navzájem. Neexistují ostře vymezené hranice a jejich případné slovní nebo grafické vyznačení má pouze orientační charakter. Vymezené okruhy jednotlivých domových typů navíc v žádném případě neodpovídají správnímu rozdělení naší republiky a zcela volně překračují hranice krajů i hranice státní.

V jižních Čechách je nejrozšířenější *Jihočeský dům* (včetně místní formy Selského baroka), v menší míře *Dům jihozápadních čech*. Důležité typy rovněž představuje na Volarsku *Apšský dům* a na Českokrumlovsko-Kaplicku čtyřboká usedlost s uzavřeným dvorem – tzv. „vierkant“.

Je důležité zdůraznit, že ne všechny stavby zastoupené v dané oblasti musí bezpodmínečně představovat daný domový typ nebo dobovou formu, vzhledem k oficiální architektuře.

Obr. 1 Mapa regionálních typů jednotlivých lidových staveb v ČR (upraveno podle David Petr, Soukup Vladimír: 555 památek lidové architektury České republiky, Praha 2000)

3 SELSKÉ BAROKO

Selské baroko je stavební a umělecký sloh, který se objevil v druhé polovině 19. století v jižních Čechách. Vychází především ze stavebních a uměleckých slohů klasicismu a baroka. Samotný umělecko-kulturní směr baroko, který vládl v Evropě v 17. a v první polovině 18. století, však byl již dlouhou dobu historii. Rovněž klasicismus již v 19. století pomalu odezníval. V lidové architektuře, konkrétně v selském baroku, měly však oba slohy své místo. Zatímco baroko je charakteristické svými

oblými a kroucenými tvary, klasicismus zdůrazňuje rovné linie a geometrickou přesnost. Selské baroko se tak oběma slohy inspiruje, nicméně je kombinuje dohromady a nerespektuje jejich původní řád. Statky jsou typické uzavřeným dvorcem (tzv. francský dvorec), který obklopuje obytná a hospodářská část. Obytná stavení statků jsou často umístěna čelní stranou k návsí nebo cestě, kde se střídají dům – špejchar (sýpka). Štítový statků a špejcharů, stejně jako vjezd s postranní brankou, jsou zdobeny plastickými štukami i barevně. Na vlastní štítový připadá nejvýraznější výzdoba. Značná složitost těchto postupů a pravděpodobně vysoké umění lidových zedníků tak značným způsobem zvyšují hodnotu těchto staveb. Dnes jsou domy ve stylu selského baroka nedílnou součástí jihočeské krajiny a mnoha vesnic, zejména v subregionu Blatsko. Unikátem lidové architektury je pak obec Holašovice, která je součástí světového kulturního dědictví UNESCO. Selské baroko se však vyskytuje i na Písecku, Vodňansku a Třeboňsku.

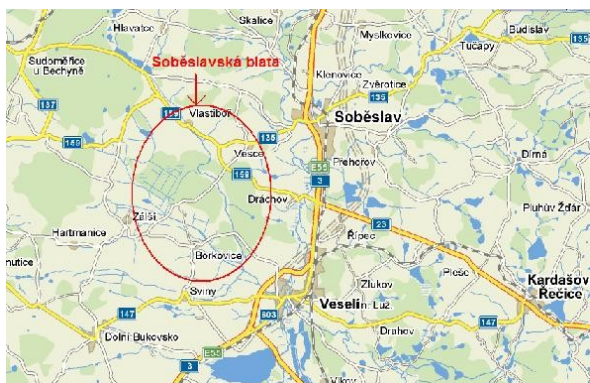
3.1 Vymezení subregionu Blatsko

Etnografický subregion Blatsko je zhruba ohraničen obcemi Soběslav na severu, Týnem nad Vltavou na západě, Jindřichovým Hradcem na východě a Českými Budějovicemi na jihu. Jedná se o rovinatou oblast s velmi kvalitní půdou, která vznikala vysoušením blat. Blahobyt této oblasti byl ještě více posílen zrušením nevolnictví v roce 1781, jež mělo vliv na zlepšení sociálních a ekonomických poměrů na venkově. Lidé si tak mohli dovolit stavět kvalitnější a pevnější domy. Na venkov se stěhovala i bohatší vrstva obyvatel, která s sebou přinesla panskou a městskou architekturu. Navíc se oblast Blat vyvíjela jednotně, jelikož byla dlouhou dobu pod správou Rožmberků a Schwarzenbergů. Na konci 18. století se objevily první zděné, vápnem omítané stavby, které postupně nahrazovaly do té doby roubená obydlí. Právě etnografický subregion Blatsko se vyznačuje tradiční lidovou architekturou, jež bývá označována jako selské baroko.

3.2 Soběslavská blata

Jednou z nejunikátnějších oblastí lidové architektury v jižních Čechách jsou Soběslavská blata. Oblast se nachází západně od obce Soběslav a jejím centrem je rašeliniště, obklopené vesnicemi s typickými stavbami selského baroka (viz. Obr 1). Charakteristickým rysem je bohatá výzdoba štítů většiny budov (viz. Obr 2). Jedná se například o obce Záluží, Vlastiboř, Komárov, Klečaty, Zálší či Mažice. Obce v podstatě vytváří jakýsi oblouk kolem rašeliniště mezi obcemi Veselí nad Lužnicí a Soběslav. Značná část staveb si vyžádala rekonstrukci a novou fasádu, což vedlo k jejich zachování, ovšem také k možnému znehodnocení z hlediska historické hodnoty. Velké množství domů tak vypadá jako novostavby, nicméně štítový a jednotlivé prvky byly zachovány v původní podobě. Vedle Soběslavských blat, které jsou asi nejznámější lokalitou selského baroka, se ještě v blízkosti nacházejí Zbudovská blata a Pšeničná blata. Výzdoba štítů budov se však již mírně odlišuje, například ve velikosti volut³, která je u Zbudovských blat mnohem větší.

³ Voluta – spirálovitý motiv výzdoby štítu budov, pocházející z barokních staveb či z antiky (www.selskebaroko.cz)

Obr. 2 Poloha soběslavských blat

(převzato z www.mapy.cz)

Obr. 3 Vlastiboř, ukázka lidové architektury,

selské baroko (převzato z www.selskebaroko.cz)

3.3 Holašovice

Holašovice se nacházejí v Jihočeském kraji, v okrese České Budějovice asi 17,5 km západně od Českých Budějovic. Holašovice jsou součástí obce Jankov - Holašovice a leží v Šumavském podhůří na jihovýchodních svazích Blanského lesa. V obci Jankov – Holašovice žilo k 31.12.2009 381 obyvatel. Osada vznikla pravděpodobně v první polovině 13. století a sídelní vývoj vesnice je charakteristický nevídanou stabilitou. Obec zůstala ušetřena zahušťování plochy návsi, proluk a dalších volných ploch shluky drobných usedlostí sociálně slabších obyvatel v období demografické konjunktury od konce 18. do počátku 20. století. Až v průběhu 20. století došlo k mírnému rozšíření zástavby, nicméně několik stavení či rodinných domků a zemědělský areál jsou situovány na okraji vesnice, mimo původní středověkou zástavbu. Je bezesporu zajímavé, že rozsah parcel jednotlivých usedlostí se od středověku nezměnil.

Architektonický vzhled Holašovic již určitými změnami prošel. Již od počátku 19. století byly usedlosti v obci z kamenného zdiva a také konstrukční schéma základní trojdílné osnovy obytného domu v pořadí světnice – síň – komora nebo chlév (s původem ve středověku) bylo zachováno dodnes. Během 19. století došlo k přestavbě dosud dřevěných stodol a k rozšíření stájí o nové zaklenuté prostory. Současná podoba Holašovic tak dokumentuje vzhled osady ze zhruba poloviny 19. století.

Holašovice jsou od roku 1995 vesnickou památkovou rezervací a v roce 1998 byly zařazeny do Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. I přesto slouží převážná většina usedlostí v obci k trvalému bydlení.

Obr. 4 Holašovice, památka UNESCO (převzato z www.holasovice.eu)

4 ALPSKÝ DŮM

Tento typ domu se dostal na Šumavu patrně během 16. a 17. století při kolonizaci, právě obyvateli Alp. Představuje místní dobovou enklávu ve Volarech na Šumavě a v jejich nejbližším okolí. Roubený nebo poloroubený, s podkrovní světnicí, v městě i patrový, ve štítovém průčelí nejméně o třech okenních osách, s pavlačí v předsazeném štítě a s nízkou sedlovou střechou zatíženou kameny a překrývající obydlí, hospodářské prostory včetně stodoly a průjezd. V patře se naházejí obytné místnosti a půda, která sloužila jako seník. Tato dispozice vychází z Alpských horských podmínek a nutnosti obstarat chod usedlosti včetně péče o dobytek i v zimách s množstvím sněhu.

Během druhé poloviny 50. let minulého století, po odsunu původních obyvatel, bylo mnoho domů zbořeno. Dokonce se v této době prodávaly celé domy po padesátikoruně coby palivo na zimu. Památková rezervace zde vznikla až v roce 1995.

Obr. 5 Foto Alpského domu s popisem jeho částí (převzato z www.lidova-architektura.cz)

5 VIERKANT

Vierkantové zemědělské usedlosti do našich krajů přicházejí jako samostatný úvar z ciziny, především ze sousedního Horního Rakouska, kde patří tento typ domu mezi nejrozšířenější.

Jedná se o rozsáhlé patrové zemědělské stavení se čtvercovým nebo obdélníkovým půdorysem s vnitřním dvorem (odtud název – vierkant), krytý valbovou střechou, pod kterou se nacházejí seníky. Stavba je zcela uzavřená ze všech čtyř stran. Stavěly se především v oblastech, kde se ve velkém choval dobytek, který bylo nutno na zimu ustájit a krmit. Těmto účelům odpovídalo i dimenzování jak hospodářských částí (seníky, stáje, stodoly) tak obytné prostorů stavení. K obstarání živočišné výroby

bylo zapotřebí vyšší množství pracovních sil. Na statku žilo vždy několik spřízněných rodin či generací a mnoho čeledě.

V současnosti můžeme na českém území nalézt jen zlomek dochovaných vierkantových statků v celku. Během kolektivizace při socializaci zemědělství se zemědělská výroba koncentrovala a hospodářské části vierkantů začali za nedlouho chátrat, až byly následně zbořeny.

Obr. 6 Letecký pohled na typického zástupce „vierkantu“ (Hodňov, č.p. 1.) (převzato z www.mapy.cz)

6 ZDROJE

- VODĚRA, S., ŠKABRADA, J. *Jihočeská lidová architektura*. 1. vyd. Č. Bud. Jihočeské nakladatelství, 1986. 235 s.
- POLÁKOVÁ, V. *Lidová architektura dnes*. Č. Bud., 2008. diplomová práce (Mgr.). Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta
- ČSÚ [on-line]. *Městská obecní statistika*. ČSÚ [cit. 28. dubna 2011]. Dostupné na WWW: <<http://vdb.czso.cz/xml/mos.html>>.
- Oficiální stránky obce Jankov a osady Holašovice [on-line]. *Informace o autenticitě památky zařazené do UNESCO*. [cit. 28. dubna 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.holasovice.eu/baroko.htm>>.
- Turistické regiony ČR [on-line]. *Etnografický subregion Blatsko*. [cit. 28. dubna 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.tourism.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122568&&user=24&session=58348551&menu=&lng=>>>.
- Lidová architektura [on-line]. *Krajina jižních Čech*. [cit. 28. dubna 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.lidova-architektura.cz/cr-regiony/jizni-cechy/jihocesky-region-uvod.htm>>.
- PIKOUS, M. *Selské baroko* [on-line]. 1999 [cit. 28. dubna 2011]. Dostupné na WWW: <<http://www.selskebaroko.cz>>.

13 EKOLOGICKÉ ORGANIZACE A SDRUŽENÍ JIŽNÍCH ČECH

Lucie Kašparová, N-GK FG

CALLA

Calla je ekologické občanské sdružení, které vzniklo v roce 1991. Svůj název nese podle chráněné rostliny - Ďáblíku bahenním (*Calla palustris*). Posláním sdružení Calla je nabízet pomocnou ruku lidem k ochraně prostředí pro život, vlastními silami přispívat k zachování cenných ekosystémů v jižních Čechách a propagací i vlastním příkladem podporovat rozvoj obnovitelných zdrojů energie.

V oblasti energetiky poskytuje odborné zázemí pro obce a občanská sdružení s cílem prosadit trvale udržitelnou energetiku na bázi obnovitelných zdrojů. Zajišťuje poradenství, vydává osvětové materiály, pořádá tématické semináře, konference a exkurze. Těž poskytujeme informace o pěstování energetických plodin a využití biopaliv. Na internetu zprovoznila databázi instalací obnovitelných zdrojů (www.zdrojeenergie.cz) a stránky věnované globální změně klimatu (www.zmenaklimatu.cz).

Připravuje přednášky o energetice pro všechny stupně škol a veřejnost. Zájemcům je k dispozici knihovna s domácími i zahraničními publikacemi a časopisy o energetice. Vstupuje do přípravy zákonů a energetických koncepcí.

Sdružení Calla se dlouhodobě zasazuje o účinnou ochranu jihočeské přírody a krajiny. Účastní se správních a dalších řízení o činnostech či stavbách, které by měly negativní vliv na životní prostředí. V rámci poradenské činnosti poskytuje pomoc občanům, lokálním občanským sdružením i dalším zájemcům v oblasti ochrany přírody, obnovy těžbou narušených území a účasti veřejnosti v rozhodovacích procesech. Zasazuje se o ochranu přírodovědně cenných území ohrožených nešetrnými projekty, v poslední době např. vojenského prostoru Boletice. Věnuje se ochraně zajímavých pískoven a provozuje jejich databázi. O jihočeské přírodě a její ochraně pravidelně vydává publikace, pořádá přednášky a výstavy.

Od svého založení se Calla zabývá také praktickou ochranou přírody. Erbovním územím Cally se stala Národní přírodní rezervace Brouskův mlýn, v níž po léta každoročně spolupracuje na sečení mokřadních porostů či na údržbě tůní s výskytem vzácných rostlinných druhů. Iniciovala vyhlášení

Přechodně chráněné plochy Pískovna Třebeč, kde sídlí jedna z největších jihočeských kolonií chráněných břehulí říčních. Pravidelně zde udržuje hnízdní stěnu pro tyto zajímavé ptáky. V posledních letech rozšířila svoje aktivity na ochranu břehulí i na další lokality v Jihočeském kraji, především perspektivní lokality u Záblatí a Lžína. Věnuje se také vytváření tůní pro obojživelníky a další vodní živočichy. S pomocí expertů se zabývá také vlivem managementových zásahů ve prospěch břehulí a obojživelníků na bezobratlé živočichy.

Mimo běžná témata ekologické poradny můžete hledat pomoc v oblastech - trvale udržitelná energetika, ochrana přírody a krajiny, účast veřejnosti ve správních řízeních a alternativy pro zemědělství, na které se specializujeme.

Calla je členem Sítě ekologických poraden STEP a jihočeské Krajské sítě environmentálních center KRASEC.

Vydává časopis Ďáblík, který přináší informace o aktivitách a projektech, na kterých pracuje. Obsahuje názory, tématická pojednání, pozvání, avíza a jiné důležité informace. Ve spolupráci se společností ROSA pořádá pravidelné diskuzní podvečery Zelené čtvrtky, se zajímavými hosty na různá témata, týkající se problematiky životního prostředí

Calla je členem:

- asociace Zelený kruh
- asociace nevládních organizací působících v oblasti životního prostředí
- síť ekologických poraden STEP
- krajské sítě environmentálních center KRASEC

JIHOČESKÉ MATKY

Jihočeské matky je občanské sdružení, jehož hlavní činností je zveřejňování informací o jaderné energetice a alternativních zdrojích energie. Veřejnost často vnímá toto sdružení pouze jako nejhlasitějšího českého odpůrce jaderné elektrárny Temelín. Jihočeské matky se však angažují mj. v řešení problému chemické úpravy uranových rud MAPE v Mydlovarech nebo ve výstavbě dálnice D3. Neznámější představitelkou sdružení je bývalá první místopředsedkyně Strany zelených, místostarostka Českého Krumlova a bývalá ministryně školství Dana Kuchtová.

Jihočeské matky vznikly jako neformální seskupení zájemců o ochranu životního prostředí na konci roku 1989, formálně byly zaregistrovány v roce 1992. Název sdružení vychází z toho, že v době vzniku tvořily ženy výraznou většinu členské základny. Podle současných stanov může být jihočeskou matkou i muž.

Činnost sdružení byla nejprve omezena na svolávání demonstrací. Ty byly organizovány např. v den výročí katastrofy v ukrajinské jaderné elektrárně Černobyl nebo v období okolo roku 1993, kdy vláda Václava Klause rozhodovala o dostavbě temelínské elektrárny.

Po schválení dostavby většina lidí rezignovala na další veřejný odpor. V té době se Jihočeské matky rozhodly omezit veřejná vystoupení proti elektrárně a zaměřily se na informační přesvědčování veřejnosti o ekologické i ekonomické nevýhodnosti jaderné energetiky. Sdružení pořádá semináře, výstavy a tiskové konference, vytváří studie, vede správní řízení a soudní spory s úřady.

Jihočeské matky jsou svými odpůrci často obviňovány, že jejich názor na jadernou energetiku je ovlivněný tím, že jsou financovány rakouskými odpůrci jaderné elektrárny Temelín. Sdružení vazbu na rakouské sponzory nepopírá a argumentuje tím, že „protemelínští“ jednotlivci a sdružení jsou upláceni provozovatelem JE Temelín – společností ČEZ. V roce 2008 sdružení Jihočeské matky podle hornorakouské zprávy obdrželo z financí na podporu zdravotnictví 40 545 eur (1,03 milionu korun).

Jako protiváha později vzniklo sdružení Jihočeští taťkové, které Jihočeským matkám v otázkách jaderných elektráren oponuje.

ROSA

Rosa - jihočeská společnost pro ochranu přírody z Českých Budějovic - za osvětu a publicistiku. Rosa provozuje knihovnu a videotéku pro veřejnost (nabídka asi 3000 titulů českých i zahraničních knih, 50 časopisů, 300 videokazet s tematikou ochrany a tvorby životního prostředí, přírody, ale i zákonů a právních předpisů). Rosa poskytovala i v roce 2000 ekologické poradenství, vydávala letáky a publikace, například Průvodce ekologického spotřebitele, Jak si vybrat prací prostředek, Energetické štítky. Jen namátkou její osvětové akce: Beseda o biozemědělství, trvale udržitelném rybníkářství, ekojarmark v Třeboni, minikurz síťování, práce s orobincem, ale také ozdobné drátování kamínků, přednáška stavíme dům ze slámy, Islandský večer, poznávání a sběr léčivých bylin, keramika pro každého, o významu původních ovocných odrůd, atd. atd.

Společnost pořádala rovněž semináře pro učitele a podporovala vytváření alternativního životního stylu – projekt Venkovská idyla. Své příznivce a podporovatele měsíčně informuje o své práci v Bulletinu Rosa. Rosa funguje od roku 1991.

14 PRACOVNÍSTĚ AOPK JIŽNÍCH ČECH (JEJICH PŮSOBNOST, ČINNOST A KOMPETENCE)

Lukáš Franěk, N-GK FG [sem 2, roč 1]

1 REGIONÁLNÍ PRACOVNÍSTĚ AOPK V JIŽNÍCH ČECHÁCH

Na území Jihočeského kraje se nachází celkem 3 regionální pracoviště AOPK: Krajské středisko AOPK České Budějovice, Správa CHKO Blanský les a Správa CHKO Třeboňsko. Činnost všech organizačních jednotek je zakotvena v legislativě ČR a je upravována velkým množstvím zákonů, vyhlášek a dalších dokumentů. Nejdůležitější z nich jsou Zákon 114/1992 Sb., který mimo jiné například stanovuje rozsah výkonu státní správy na území chráněných krajinných oblastí, Zákon 500/2004 Sb., který upravuje postup všech orgánů působících ve veřejné správě a Vyhláška 395/1992 Sb., která je hlavní prováděcí vyhláškou k výše uvedenému zákonu o ochraně přírody a krajiny. Mimo to na území působí také Správa NP a CHKO Šumava, která s AOPK úzce spolupracuje, avšak není její součástí, ale je zřízena Opatřením č. 2/10 MŽP jako samostatná příspěvková organizace.

2 KRAJSKÉ STŘEDISKO AOPK ČESKÉ BUDĚJOVICE

KS České Budějovice sídlí v centru Českých Budějovic na náměstí Přemysla Otakara II. a celkem zde pracuje 15 odborných pracovníků ve dvou odděleních (Oddělení dokumentace a Oddělení péče o krajinu). Středisko se zabývá problematikou ochrany přírody a krajiny na území Jihočeského kraje mimo území CHKO a NP, ve kterých vykonává jen vybrané činnosti, což platí i pro západní část CHKO Šumava, náležející k Západočeskému kraji.

Mezi jeho hlavní úkoly patří poskytování odborné a metodické pomoci (odborná vyjádření a stanoviska, expertní a znalecké posudky) orgánům státní správy při péči ZCHÚ v regionu a při ochraně mimo ZCHÚ (ÚSES, VKP, obecná ochrana, krajinný ráz atd.) a v celé oblasti ochrany přírody v regionu. Dále také provádí mapování stanovišť a lokalit vybraných druhů, přípravu odborných podkladů pro vyhlášení ZCHÚ a území do soustavy NATURA 2000 (97 EVL, 9 PO), aktualizaci vrstvy mapování biotopů, (metodickým garantem je RNDr. Alena Vydrová), monitoring stanovišť a živočichů a zabezpečení ochrany ZCHD rostlin a živočichů (záchranné programy).

Z hlediska péče o krajinu je důležité zajišťování krajinotvorných programů MŽP (Program péče o krajinu, Program obnovy přirozených funkcí krajiny a Program revitalizace říčních systémů - ty se dále dělí na podprogramy) a ostatních krajinotvorných programů (například z OPŽP a programů MZe) po stránce administrativní a kontrolní (včetně vyhodnocování revitalizačních efektů)

KS české Budějovice také vede odbornou dokumentaci chráněných částí přírody (ÚSOP, plány péče, inventarizační průzkumy, knihovna), poskytuje informace podle zákona 123/1998 Sb. a pečuje o pozemky ve vlastnictví státu (v jižních Čechách jde zejména o více než 30 rybníků o rozloze cca 460 ha a jejich pronajímání) a pozemky související s krajinotvornými programy. Pro toto krajské středisko je do značné míry významná také ochrana a péče o vodní ekosystémy a dále také řešení náhrady škod

způsobených zvláště chráněnými druhy živočichů (nejčastěji vydrou a kormoránem) podle Zákona 115/2000 Sb.

3 SPRÁVA CHKO BLANSKÝ LES

Správa CHKO Blanský les sídlí na okraji Českého Krumlova a zaměstnává celkem 15 odborných pracovníků. CHKO Blanský les byla zřízena v roce 1989 na ploše 212 km². Působnost Správy CHKO je však omezena pouze na oblast CHKO a vybrané MZCHÚ mimo její území. Celkem tak pod SCHKO spadá 20 MZCHÚ (NPR, PR, PP) na území Blanského lesa a dále 3 NPR a 4(5) NPP mimo jeho území (NPP Pastviště u Fínů přešla v roce 2010 pod SCHKO Český les).

Činnost správy se v některých ohledech do značné míry podobá činnosti krajského střediska (s územním omezením na CHKO a NPR a NPP). Jsou to zejména tyto oblasti: vedení ÚSOP, ochrana dřevin rostoucích mimo les, ochrana ZCHD, ochrana památných stromů, ÚSES, krajinný ráz, NATURA 2000 (skoro celý Blanský les je EVL), provádění inventarizačních průzkumů, monitoringu, vypracovávání studií a správa krajinotvorných programů MŽP a státního majetku

Mimo to však vykonává řadu dalších činností, jejichž výkon nepřísluší KS. Hlavní náplní činnosti je výkon státní správy v ochraně přírody a krajiny na území CHKO a NPR/NPP a tvorba plánu péče o CHKO (NPP, NPR). Dále také přezkoumává rozhodnutí obcí na úseku ochrany přírody a krajiny a zajišťuje fungování stráže přírody (ta má mimo jiné například právo požadovat prokázání původu a totožnosti). Správa CHKO Blanský les se také věnuje vedení informační činnosti (naučné stezky, materiály, publikační činnost) a snaží se o Environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu (EVVO) na mnoha úrovních, přičemž spolupracuje s četnými institucemi (AV ČR, obecní úřady, městské úřady, ZO ČSOP atd.)

4 SPRÁVA CHKO TŘEBOŇSKO

Správa CHKO se sídlem v Třeboni má celkem 16 zaměstnanců a vykonává správu na území CHKO Třeboňsko, vyhlášené v roce 1979 na území 700 km². Třeboňsko je také biosférickou rezervací v programu Člověk a biosféra UNESCO od roku 1977. SCHKO vykonává státní správu v oblasti ochrany přírody jednak na území CHKO Třeboňsko v celkem 33 MZCHÚ (4 NPR, 2 NPP, 20 PR a 7 PP) a dále také v 1 NPP a 1NPR mimo území CHKO. Mimo to vykonává státní správu i ve dvou ptačích oblastech (Třeboňsko a Řežabinec).

Činnost SCHKO Třeboňsko je v mnoha základních ohledech stejná jako činnost SCHKO Blanský les a zahrnuje: výkon státní správy, vedení ÚSOP, ochrana dřevin rostoucích mimo les, ochranu ZCHD, ochranu památných stromů, tvorbu a péči o ÚSES, ochranu krajinného rázu, tvorbu soustavy NATURA 2000, provádění inventarizačních průzkumů, monitoringu, vypracovávání studií, správu všech krajinotvorných programů MŽP a státního majetku na území CHKO a tvorbu plánů péče, kontrolní činnost, organizaci stráže přírody, informační činnost a EVVO.

Z hlediska dalších aktivit je zde však výrazně více rozvinuta zejména publikační činnost a také vzdělávací a informační činnost. Správa CHKO mimo jiné provozuje například Dům přírody Třeboňska a úzce spolupracuje s množstvím informačních center. V rámci internetové prezentace má také velice kvalitní stránky v rámci portálu AOPK (webportal.nature.cz), kde najdeme velké množství informací, map a odkazů na další mapové portály. Je zde také podrobně popsána správní agenda, několik krátkých filmů a obsáhlá fotogalerie.

POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

Opatření č. 2/10 MŽP, O vydání úplného znění zřizovací listiny příspěvkové organizace Správa Národního parku a chráněné krajinné oblasti Šumava.

Vyhláška č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona 114/1992 Sb., O ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 114/1992 Sb., O ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 115/2000 Sb., O poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 123/1998 Sb., O právu na informace o životním prostředí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

AOPK ČR: *Krajské středisko České Budějovice* [on-line]. 2011 [cit. 2. 5. 2011], Dostupné z <<http://www.ceskebudejovice.ochranaprirody.cz>>

AOPK ČR: *Správa CHKO Blanský les* [on-line]. 2011 [cit. 2. 5. 2011], Dostupné z <<http://www.blanskyles.nature.cz>>

AOPK ČR: *Správa CHKO Třeboňsko* [on-line]. 2011 [cit. 2. 5. 2011], Dostupné z <<http://www.trebonsko.nature.cz>>

SPRÁVA NP A CHKO ŠUMAVA [on-line]. 2011 [cit. 2. 5. 2011], Dostupné z <<http://www.npsumava.cz>>

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny
AV ČR	Akademie věd České republiky
EVL	evropsky významná lokalita
EVVO	environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
CHKO	chráněná krajinná oblast
KS	krajské středisko
MZe	Ministerstvo zemědělství
MZCHÚ	maloplošné zvláště chráněné území
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NP	národní park
NPP	národní přírodní památka
NPR	národní přírodní rezervace
OPŽP	Operační program životní prostředí
PO	ptačí oblast
PP	přírodní památka
PR	přírodní rezervace
SCHKO	správa chráněné krajinné oblasti
ÚSES	územní systém ekologické stability

ÚSOP	ústřední seznam ochrany přírody
VKP	významný krajinný prvek
ZCHD	zvláště chráněný druh
ZCHÚ	zvláště chráněné území
ZO ČSOP	základní organizace Českého svazu ochránců přírody

15 PRACOVIŠTĚ AOPK OBLASTI VYSOČINY (PŮSOBNOST, ČINNOST A KOMPETENCE PRACOVIŠTĚ)

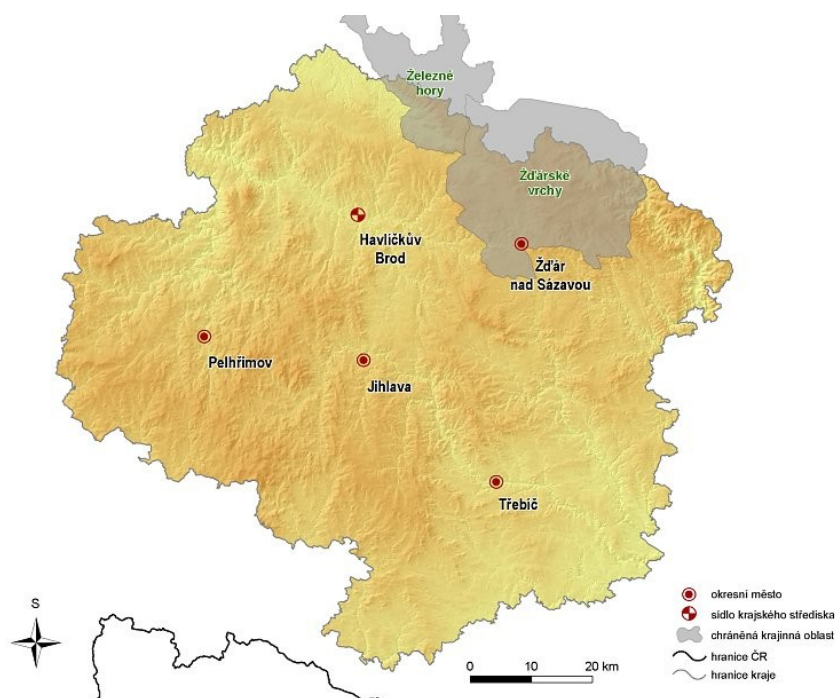
Vlastimil POHAJDA, B-BI UB [sem 4, roč 2], UZ [sem 4, roč 2]

Krajské středisko AOPK (Agentura ochrany přírody a krajiny) pro oblast Vysočiny se nachází v Havlíčkově Brodě na adrese Husova 2115, Havlíčkův Brod 2, 580 02. Pracoviště zaměstnává 11 lidí ve třech odděleních (útvár vedoucího, oddělení dokumentace a oddělení péče o krajinu), vedoucím střediska je pan Ing. Václav Hlaváč.

Obr. 1, 2: Pracoviště KS v Havlíčkově Brodě

PŮSOBNOST PRACOVISŤE:

Obr. 3: Působnost KS Havlíčkův Brod

- pracoviště je jedním z 29 regionálních pracovišť AOPK ČR
- zabývá se problematikou ochrany přírody a krajiny na území kraje Vysočina (okresy Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč a Žďár nad Sázavou)
- spravuje NPR – Mohelenská hadcová step (skalnatý amfiteátr s významnou květenou a zvířenou), Ransko, Velký Špičák, Žákova hora
- na území kraje leží dvě CHKO – Žďárské vrchy a Železné hory – zde ale středisko vykonává pouze vybrané činnosti (o zbytek se stará SCHKO)

ČINNOST PRACOVISŤE:

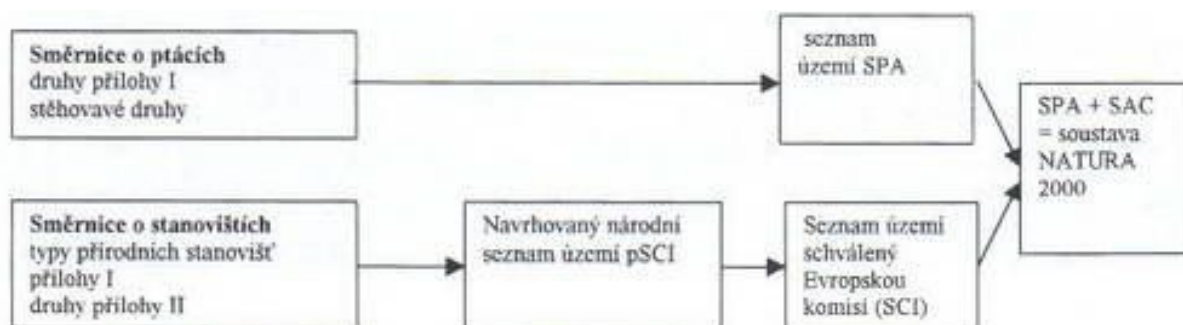
- Odborná podpora orgánů státní správy ochrany přírody všech stupňů v celém spektru úkolů ochrany přírody
- Odborná a metodická péče o zvláště chráněná území
- Ochrana ohrožených druhů
- Příprava soustavy **NATURA 2000**
- Podpora aktivit k zachování a zvyšování ekologické hodnoty volné zemědělské a lesní krajiny
- Vedení evidence a dokumentace ochrany přírody (státní seznam ochrany přírody)
- Plánování v oblasti vod (povodí Dolní a Horní Vltavy, povodí Dyje a povodí Labe)
- Dokumentace

Ochrana ohrožených druhů:

- podíl na přípravě programu péče o vydru říční
- monitoring a ochrana sokola stěhovavého
- problematika invazivních druhů (sledování populace norka amerického v povodí řeky Sázavy)
- ochrana ptáků a netopýrů

Natura 2000:

- AOPK bylo pověřeno MŽP, aby připravilo odborné podklady pro tento celoevropský projekt
- jedná se o souhrnný název pro evropskou soustavu chráněných území
- je vytvářena na základě dvou směrnic Evropského společenství
- směrnice č. 79/409/EEC – ochrana volně žijících ptáků (SPA)
- směrnice č. 92/43/EEC – ochrana přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (SAC)

Evropsky významné druhy žijící na území kraje Vysočina:

Mechorosty a cévnaté rostliny – dvouhrotec zelený, srpnatka fermežová, hvozdík moravský, koniklec velkokvětý

Bezobratlí – vážka jasnokvrnná, kovařík, tesařík obrovský, velevrub tupý

Obratlovci – mihule potoční, sekavec, čolek velký, letní kolonie netopýrů, sysel obecný, bobr evropský, vydra říční

Dokumentace:

- spravuje druhopis Ústředního seznamu ochrany přírody
- vede odbornou dokumentaci zahrnující plány péče, inventarizační průzkumy, fotodokumentaci a další materiály
- spravuje knihovnu střediska
- středisko poskytuje informace o ochraně přírody jak právníkům, tak fyzickým osobám

KOMPETENCE PRACOVIŠTĚ:

- AOPK není správní úřad (MŽP se snaží ve vládě prosadit, aby tomu tak bylo, ale naposledy v roce 2009 to Senát zamítl)
- MŽP má zájem na tom, aby AOPK měla více kompetencí (např. řešení výjimek pro oblasti CHKO, NPR a NPP v dané oblasti), bohužel i když novela zákona v roce 2009 prošla Poslaneckou sněmovnou, tak Senátem se jí projít nepodařilo
- AOPK je pouze odborným pracovištěm bez kompetencí, nemá kompetence pokutovat, zakazovat nebo povolovat (vše řeší vyšší správní orgány)

Zdroje:

[1] Webové stránky AOPK ČR dostupné na: www.ochranaprirody.cz

[2] Webové stránky Ministerstva životního prostředí dostupné na: www.mzp.cz

16 FUNGOVÁNÍ MAS, JEJICH PŮSOBNOST A DOPADY NA REGIONÁLNÍ ROZVOJ

Martina ALTMANNOVÁ, Andrea SLUŠTÍKOVÁ, B-GK GEOG (HG) [sem 4, roč 2], Barbora ŠAFRÁNOVÁ, B-AG GIRR [sem 4, roč 2]

1.1 Úvod

MAS, Místní akční skupina či Skupina pro místní akce jsou označení, která vznikla odvozením z anglického *Local Action Group* (LAG). Tyto skupiny tvoří z hlediska právní formy dobrovolná občanská sdružení či obecně prospěšné společnosti, jejichž zájmy jsou zastupovány aktivními představiteli obcí, podnikatelskými subjekty, neziskovými organizacemi či veřejností. Tyto organizace jsou právně, majetkově a organizačně samostatné a nezávislé a jejich společným cílem je rozvoj vymezeného regionu.

Základ pro vznik MAS položila Evropská unie v roce 1991. V České republice začaly být zakládány první akční skupiny v roce 2002, přičemž v roce 2006 bylo evidováno 123 místních akčních skupin a k roku 2010 jejich počet stoupl celkově na 160 uskupení. V souvislosti s rozšiřováním okruhu MAS na našem území byla následně založena v roce 2007 Národní síť Místních akčních skupin České republiky (NS MAS ČR), která fungovala již o dva roky dříve pod názvem Národní síť rozvoje venkova (NSRV). Její funkce spočívá především v podpoře Místních akčních skupin, v rozvoji jejich vzájemné spolupráce a sdílení nabytých zkušeností.

1.2 LEADER

Každá z Místních akčních skupin má určité prioritní zaměření, avšak všechny jako celek se řídí pravidly metody LEADER, což je zkratka odvozená z francouzského označení *Liaison entre les actions economic rural*, v českém překladu Propojování akcí hospodářského rozvoje venkova neboli Propojení aktivit pro rozvoj ekonomiky venkova. Tento program je považován za nejefektivnější nástroj pro rozvoj venkova, uplatňuje se ve většině evropských států a je založen na podpoře místního partnerství a spolupráce, vyměňování zkušeností mezi regiony, na dlouhodobém rozvoji potenciálu venkova, usiluje o nové strategie trvale užitelného rozvoje venkova a o zlepšování kvality života v venkovských oblastech.

V rámci České republiky je nyní v platnosti program LEADER PRV pro období 2007 - 2013, který je klíčovým pro čerpání finančních dotací prostřednictvím Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD - *European Agriculture Fund for Rural Development*).

Nejaktuálnější data vša ukazují, že celkový počet skupin se snižuje. K 12.4.2011 bylo v České republice evidováno pouze 126 skupin. Tento rozdíl je pravděpodobně způsoben tím, že jsou v této statistice zahrnuty pouze skupiny s aktivní činností.

Tab. 1: Základní údaje o celkovém počtu MAS v České republice k roku 2010.

Souhrnné údaje (160 regionů)	Počet obyvatel	Výměra (km ²)	Hustota (obyv./km ²)
celkem MAS	4 550 103	58 323,9	78,01
průměrný region	28 438	364,5	78,01
celkem ČR	10 506 813	78 867,1	133,22
regiony LEADER v % v ČR	43,31	74,0	-
obce ČR do 25 000 obyv.	6 273 967	75 141,4	83,50
regiony LEADER v % do 25 000 obyv.	72,52	77,6	-

Zdroj: http://leader.isu.cz/aktualizovany_seznam_160_MAS%20Duben%202010.pdf

Následující tabulka udává základní údaje o místních akčních skupinách za jednotlivé kraje pro rok 2009. Nejméně skupin bylo registrováno v Karlovarském kraji - pouhé čtyři, naopak devatenáct skupin se nacházelo v Jihočeském, Středočeském a Olomouckém kraji. V průměru pak byla jedna akční skupina tvořena 25 obcemi.

Tab. 2: Zastoupení MAS v České republice dle krajů a další základní údaje k roku 2009.

Kraje ČR	Počet MAS	Počet obcí	Počet obyvatel	Rozloha v km ²
Jihočeský kraj	19	470	355 010	7 307,69
Středočeský kraj	19	741	613 444	7 480,97
Plzeňský kraj	11	408	298 660	6 579,07
Karlovarský kraj	4	91	162 337	2 509,83
Ústecký kraj	9	235	348 968	3 511,23

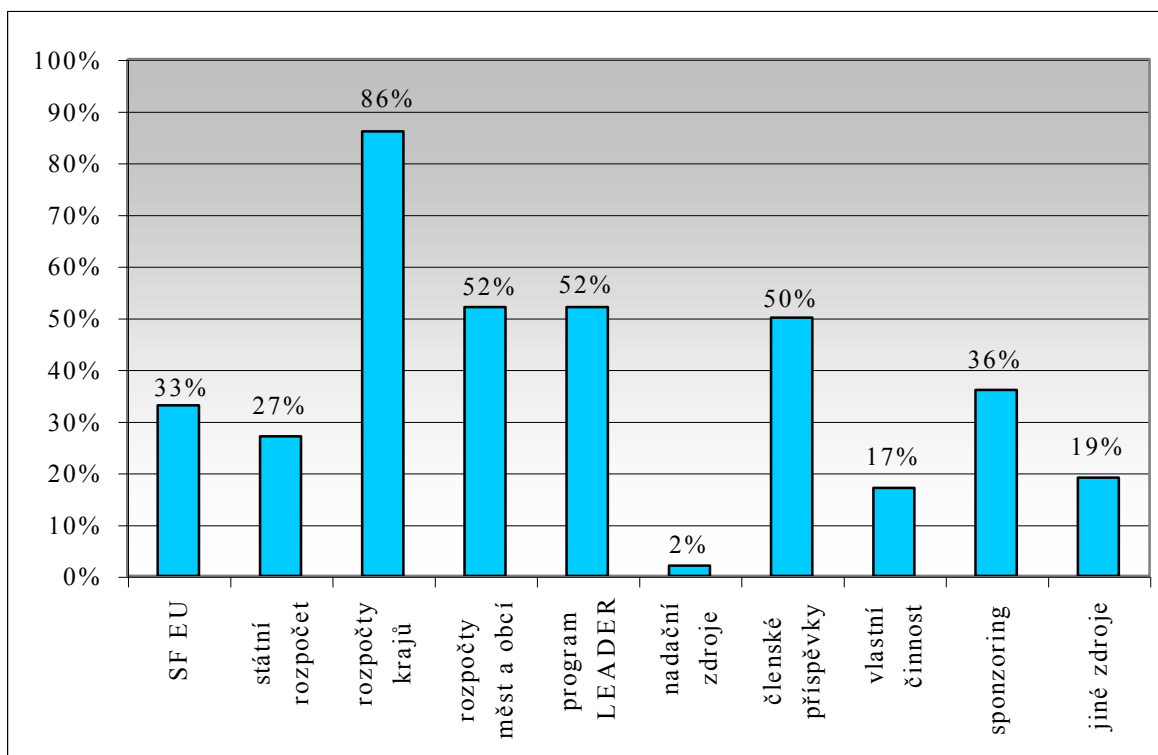
Liberecký kraj	12	193	217 239	2 806,55
Královéhradecký kraj	13	381	328 044	3 950,84
Pardubický kraj	12	360	336 209	3 878,84
Jihomoravský kraj	13	391	366 939	4 110,93
Zlínský kraj	18	228	279 960	2 942,41
Vysočina kraj	17	505	295 186	4 808,09
Olomoucký kraj	19	350	354 521	4 480,51
Moravskoslezský kraj	9	208	309 232	3 547,91

Zdroj: www.kr-olomoucky.cz/NR/rdonlyres/.../1_Prezentace_SZIF_MAS.ppt.

Hospodaření a financování činností MAS

Místní akční skupiny hospodaří převážně s movitým majetkem. Zdrojem financí jsou pak pro MAS nejčastěji dary a příspěvky fyzických a právnických osob, členské příspěvky, výnosy z majetku, dobrovolnická činnost,... Tyto finanční prostředky se využívají k zajištění péče o členy MAS a pro organizační práce (např. pro vzdělávací činnost, administrativní zajištění chodu MAS, atd.). Členské příspěvky jsou odpočítávány dle počtu obyvatel jednotlivých obcí nebo dle druhu subjektu. Např. členský příspěvek pro fyzické osoby činí 500,-; pro obec je to 1 000,- plus za každého obyvatele další 3,-. U většiny MAS jsou však členské příspěvky jen malou částí z celkových příjmů a některé skupiny dokonce členské příspěvky nemají vůbec zavedeny.

V následujícím grafu pak můžeme vidět jaká část (v procentech) MAS má zkušenosti s čerpáním prostředků z různých zdrojů. Téměř 90% subjektů někdy čerpala z krajských rozpočtů, naopak s nadačnickými zdroji má zkušenost pouze 2% subjektů.

Obr. 2: Zkušenosti s čerpáním finančních zdrojů. (zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/mikroregiony-a-mistni-akcni-skupiny.aspx>)

Hlavní cíle a úkoly MAS

Hlavním cílem místních akčních skupin je podílení se na rozvoji daného regionu. Většina MAS je žadatelem o dotace v rámci programu LEADER (viz. výše), který je v České republice realizován v rámci Programu rozvoje venkova. Pokud je MAS úspěšná v žádosti o dotace, získává pro dané časové období (nyní 2009-2013) určitou finanční částku. Poté je vedením MAS vyhlášena výzva k předkládání projektových záměrů na zadaná „témata“ (např. Modernizace zemědělských objektů, Zkvalitňování infrastruktury a vzhledu obcí, ...). Z přijatých projektů pak vední jednotlivých MAS vybere ty, které dostanou finanční podporu.

Dotace jsou pak poskytovány na velmi široké spektrum projektů a aktivit. Konkrétně peníze putují např. na opravy komunikací, kulturních domů, škol, ... na budování nových sportovišť, na koupi či modernizaci různých technických strojů. Prostředky jsou také využívány na pořádání kulturních a sportovních akcí. Z peněz se také opravují hřbitovní zdi, stejně tak jako kostelní varhany.

Zdroje:

eAGRI, resortní portál Ministerstva zemědělství [online], dostupné na WWW:

<<http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny/>>

NS MAS, Národní síť Místních akčních skupin [online], dostupné na WWW:

<<http://www.nsmascr.cz/index.php?id=uvod.php>>

LEADER, Stránky o iniciativě LEADER v ČR - databáze regionů [online], dostupné na WWW:

<http://leader.isu.cz/aktualizovany_seznam_160_MAS%20Duben%202010.pdf>

UUR, Ústav územního rozvoje [online], dostupné na WWW:

<http://www.uur.cz/images/publikace/uur/2008/2008-03/07_mistni.pdf>

iMMR, Infobanka výzkumu Ministerstva pro místní rozvoj [online], dostupné na WWW:

<www.mmr-vyzkum.cz/infobanka/DownloadFile/134949.aspx>

MAS Broumovsko, Místní akční skupina pro realizaci programu LEADER na Broumovsku [online], dostupné na WWW: <<http://www.mas.broumovsko.cz/>>

MAS.Orlicko.cz, Stránky místní akční skupiny Orlicko [online], dostupné na WWW:

<<http://www.mas.orlicko.cz/Index.php?IdS=1>>

17 PRIVÁTNÍ SPOLEČNOSTI (AGENTURY) ZABÝVAJÍCÍ SE REGIONÁLNÍM ROZVOJEM NA VYSOČINĚ A V JIŽNÍCH ČECHÁCH A JEJICH NÁPLŇ PRÁCE

Hanousková Linda., Leligdonová Eva, N-GK SG [sem 4, roč 2]

1 ÚVOD

Privátní společnosti (agentury) zabývající se regionálním rozvojem se specializují na poskytování komplexních služeb při využívání různých zdrojů veřejné podpory, současně také napomáhají spolupráci veřejného sektoru s podnikatelskými subjekty.

2 PRIVÁTNÍ SPOLEČNOSTI ZABÝVAJÍCÍ SE REGIONÁLNÍM ROZVOJEM NA VYSOČINĚ

2.1 Regionální rozvojová agentura Vysočina, z. s. p. o.

RRA Vysočina, z.s.p.o. je společností pro podporu a koordinaci komplexního hospodářského a sociálního rozvoje na území kraje Vysočina. Byla založena v roce 1998 podle modelu regionálních rozvojových organizací, které působí v zemích Evropské unie. Společnost je zapsána v registru zájmových sdružení u Krajské úřadu v Jihlavě a má živnostenská oprávnění k provádění navrhované činnosti. RRA Vysočina spolupracuje s veřejnou správou na všech úrovních, hospodářským i neziskovým sektorem, institucemi Evropské komise a s řadou dalších zahraničních organizací.

Hlavním cílem agentury je zejména podpora komplexního rozvoje kraje Vysočina, především zvyšování jeho ekonomického potenciálu a zlepšování kvality života obyvatel regionu.

RRA má 7 zaměstnanců, z toho je jedna geografka (RNDr.Bc. Šárka Palcrová – MU Brno), čtyři ekonomové a dva specialisté (životní prostředí a cestovní ruch).

Náplň práce:

Příprava a realizace projektů, poradenství při využívání rozvojových programů:

- zajištění přípravy projektové dokumentace,
- zpracování studií proveditelnosti,
- zpracování podnikatelských záměrů,
- zpracování expertních posouzení projektů a záměrů obce, popřípadě záměrů podnikatelské sféry,
- organizování veřejných soutěží a výběrových řízení,
- přehled dostupných veřejných zdrojů financování pro obce, mikroregiony a podnikatele v rámci ČR a EU,
- poradenství pro obce, mikroregiony a podnikatele v rámci dotačních programů ČR a EU,

- koordinace a zpracování projektů včetně příloh pro dotační programy ČR a EU, příprava žádostí.

Regionální podpora podnikání:

- pomoc při využívání systému podpory MSP,
- asistence městům, obcím a regionům při umísťování nových podnikatelských investic,
- poradenská činnost přípravy systému místní podpory podnikání,
- komplexní služby investorům,
- podpora rozvoje malého a středního podnikání,
- služby poskytované ve spolupráci s CzechInvestem,
- katalogy objektů a pozemků vhodných pro podnikání,
- posouzení možností podnikatelských a regionálních aktivit z hlediska budoucího zaměření investičních aktivit a jejich finančního zabezpečení.

Vzdělávání a informace:

- specializované semináře,
- osvětová činnost,
- realizace Regionálního informačního systému (RIS),
- zajišťování sekretariátu regionálních asociací a sdružení.

Marketing a propagace:

- organizační a prezentační zajištění kongresů, seminářů, školení, tiskových konferencí pro členy státní správy, samosprávy i podnikatele v regionu včetně služeb s tím nezbytně spojených - zajištění prostoru, ubytování, tlumočnických služeb, výroby tiskovin apod.,
- služby full service reklamní agentury - zpracování marketingových plánů, tisk, propagace v regionech i zahraničí formou realizace výstav, prezentací, výroba speciálních CD-ROM, výroba speciálních audiovizuálních snímků, public relations a podobně,
- připojení na Internet a tvorba WWW stránek.

2.2 Centrum pro rozvoj Vysočiny o. s.

Občanské sdružení Centrum pro rozvoj Vysočiny bylo založeno v roce 2009 za účelem podpory udržitelného rozvoje venkova v kraji Vysočina.

Cílovou skupinou podpory jsou lidé žijící v malých obcích, kterým občanské sdružení pomáhá získávat dotace z Evropských strukturálních fondů. Především pro podporu malého a středního podnikání, zemědělských podniků a v neposlední řadě rozvoje obcí.

Náplň práce:

Poradenství obcím při přípravě projektové dokumentace

Poradenství malým a středním podnikům při přípravě projektové dokumentace

Poradenství zemědělským podnikům při přípravě projektové dokumentace
Pořádání školení

2.3 CIVIC – centrum pro rozvoj regionu

Občanské sdružení CIVIC bylo založeno roku 2005 ve Žďáře nad Sázavou a vedle neziskových aktivit se věnuje především dotačnímu managementu pro obce, malé a střední podnikatele, vzdělávací instituce a nestátní neziskové organizace. Těmto subjektům pomáhá CIVIC s identifikací rozvojových záměrů a strategií, identifikaci vhodných finančních zdrojů, přípravě a realizaci konkrétních projektů, a také administraci či vyúčtování již realizovaných projektů. CIVIC se věnuje především oblasti získávání prostředků ze strukturálních fondů EU, ale také jiných grantových programů a dotačních titulů.

CIVIC se věnuje rovněž oblasti marketingu a komunikačních strategií, připravuje ucelené propagační kampaně a realizuje dodávky z oblasti reklamy a propagace.

CIVIC zajišťuje realizaci seminářů, konferencí, workshopů a vzdělávacích aktivit dle požadavků zadavatele, tzv. na klíč.

Náplň práce:

- Zpracování žádosti o podporu do fondů EU, grantů a jiných dotačních titul
- Zpracování projektových záměrů a strategií
- Příprava a realizace investičních projektů
- Zpracování Studie proveditelnosti, CBA analýzy
- Marketingová podpora - komunikační kampaně, Public relation
- Aktivity na poli reklamy a propagace

3 PRIVÁTNÍ SPOLEČNOSTI ZABÝVAJÍCÍ SE REGIONÁLNÍM ROZVOJEM V JIHOČESKÉM KRAJI

3.1 Regionální rozvojová rada jižních Čech

Regionální rozvojová agentura jižních Čech RERA a.s. je koncipována na principu partnerství jednotlivých regionálních subjektů působících v oblasti jižních Čech. Svou činnost společnost zahájila 22. ledna 1999 s cílem podporovat a koordinovat hospodářský, sociální a kulturní rozvoj jihočeského regionu.

Společnost je zapsána v obchodním rejstříku a má mj. živnostenské oprávnění na „Činnost organizačních a ekonomických poradců“ a „Činnost technických poradců v oblasti životního prostředí“. Společnost složením svých zakladatelů a akcionářů reprezentuje samosprávnou a podnikatelskou sféru Jihočeského kraje.

Akcionáři agentury jsou Svaz měst a obcí Jihočeského kraje (SMOJK) - vlastníci 30% akcií, Jihočeský kraj (JČK) - vlastníci 30% akcií, Jihočeská hospodářská komora (JHK) - vlastníci 20% akcií a Regionální agrární komora (RAK) vlastníci 20% akcií. Základní jmění společnosti činí 2 mil. Kč.

Již od svého vzniku hraje agentura významnou roli při přípravě a realizaci programů podporovaných ze zdrojů Evropské unie. Stala se nejen jednotkou řízení programu PHARE CBC pro jižní Čechy, ale i regionálním centrem mezinárodní spolupráce a regionálním zástupcem několika státních agentur na podporu regionálního rozvoje, příliv zahraničních investic apod. Postupně se zavedla jako dodavatel specializovaných služeb pro státní správu, samosprávu i neziskové organizace. V tomto směru přispívá agentura k regionálnímu rozvoji prostřednictvím své metodické a technické pomoci a aktivní spoluúčasti na regionálních rozvojových aktivitách přispívajících k co nejrychlejší realizaci jednotlivých projektů. V polovině roku 1999 se agentura aktivně zapojila do přípravy programových dokumentů na území regionu jižní Čechy.

Agentura se přihlásila k činnosti rozvojových agentur tak, jak ji definuje EURADA – Evropská asociace rozvojových agentur, zaměřila se na ekonomický a trvale udržitelný rozvoj regionu, podporu mezinárodní spolupráce, podporu inovačních systémů a využívání progresivních technologií a v neposlední řadě pak na spolupráci veřejného a soukromého sektoru.

Náplň práce:

- asistence či zajištění prací spojených s přípravou a realizací strategických dokumentů na území kraje (Regionální operační program pro NUTS II Jihozápad - Program rozvoje Jihočeského kraje, Krajská koncepce odpadového hospodářství, Strategie rozvoje cestovního ruchu Jihočeského kraje aj.) a zpracování dílčích strategií měst, obcí a mikroregionů;
- řešení problémů a podpora realizace projektů přesahujících rámec a možnosti jednotlivých subjektů (obce, města, mikroregiony, neziskové organizace, vzdělávací instituce apod.) na principu partnerství s cílem efektivního vynakládání finančních prostředků;
- mezinárodní aktivity a účast na programech EU, administrování Fondu malých projektů v rámci programu Cíl 3 Evropská územní spolupráce v okresech České Budějovice a Písek;
- správa a administrování regionálních zastoupení státních agentur pro podporu přílivu investic pro oblast Jihočeského kraje;
- komplexní pomoc investorům při vytipování vhodných lokalit, příprava a podpora vzniku průmyslových zón a logistických center;
- aktivní propagace a medializace regionu, jeho potenciálu a kapacit domácím i zahraničním partnerům a investorům;

- vybudování informačního centra a provoz Regionálního informačního servisu (RIS), propojení informačních center ČR a EU;
- zabezpečení koordinace aktivit lokálních subjektů (měst, obcí, úřadů, škol, podniků a dalších institucí), jejich zastřešení a vzájemné provázání;
- navazování styků a rozvoj spolupráce s ostatními místními i zahraničními rozvojovými subjekty a podpora dalších činností motivujících a podporujících rozvoj oblasti;

3.2 Regionální rozvojová agentura Šumava o.p.s.

Tato obecně prospěšná společnost byla založena dne 5. listopadu 1996 a sídlo má v obci Stachy v okrese Prachatice. Orgány agentury jsou Správní a dozorčí rada, které se skládají s dílčích orgánů. Správní radu tvoří obce, NP Šumava, Agrární komory, Regionální sdružení Šumava, hospodářské komory a Euroregion. Dozorčí radu pak tvoří okresní úřady, obce, Ministerstvo životního prostředí a Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Náplň práce:

- Zpracování žádostí do programů EU (PRV, OP, ROP, Cíl3,...)
- Zpracování studií proveditelnosti a studií vlivu na životní prostředí
- Poradenství v oblasti dotačních programů ministerstev ČR
- Rozvojové koncepty obcí
- Regionální a místní marketing, průzkum trhu, rozvoj nabídek v cestovním ruchu, zajištění výroby reklamních materiálů
- Poradenství a servis pro podnikatele, zpracování podnikatelských záměrů
- Finanční poradenství, posouzení zpracovaných projektů pro poskytovatele půjček a dotací, zajištění toku finančních prostředků
- Spolupráce při tvorbě strategických rozvojových koncepcí a akčních plánů
- Organizace seminářů, přednášek, a vzdělávacích kurzů

ZDROJE:

Kraj Vysočina (kr-vysocina.cz)

Regionální rozvojová agentura (www.rra.cz)

Centrum pro rozvoj Vysočiny (www.cprv.cz)

CIVIC centrum pro rozvoj regionu (www.civic.cz)

Regionální rozvojová agentura jižních Čech (<http://www.rera.cz>)

Regionální rozvojová agentura Šumava (<http://www.rra-sumava.cz/>)

Oficiální internetové stránky Jihočeského kraje (<http://www.kraj-jihocesky.cz/>)

18 JEZERA

Lenka Hromková, Lucie Nožičková, N-GK SG [sem 2, roč 1]

1. Úvod

Na Šumavě se nachází celkem osm jezer glaciálního původu, z toho tři jezera jsou na bavorské straně Šumavy (Roklanské, Velké a Malé Javorské jezero) a pět jezer leží na české straně Šumavy - Černé jezero, Čertovo jezero, Plešné jezero, Prášílské jezero a jezero Laka. Jezera vznikla při postupném tání ledovců, které se vytvořily koncem třetihor při ochlazení klimatu ve střední Evropě na úbočí šumavských svahů. Tající ledovce tlačily před sebou množství kamene a štěrku, z nichž se pod svahy utvořily mohutné hráze - morénové valy. Tyto hráze zadržely vodu odtátou z ledovců při ústupu poslední doby ledové. Jezera jsou v současnosti napájena jak spodními prameny, tak vnějšími přítoky. Zaměříme se na pět jezer, které se nachází na české straně Šumavy⁴.

2. Černé jezero

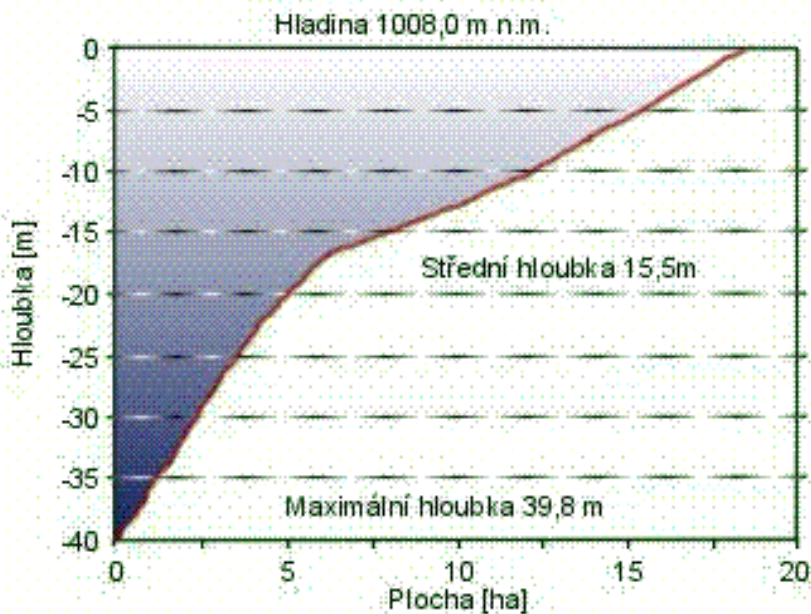

Obr. 1. Černé jezero (zdroj: <http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/prirodni-zajimavosti/jezera/>).

Jedná se o největší, nejhlubší a nejnižše položené jezero na české straně Šumavy. Pro Černé jezero (německy Schwarzer See) se v minulosti používala i další jména jako Bystřické, Železnorudské či Dešenické jezero (s německými ekvivalenty Bistritzer, Eisensteiner či Teschnitzer See). Černé jezero je

⁴ <http://www.sumavanet.com/vopin/jezera/jezera.htm>

zahloubené ve svoru na severovýchodním svahu Jezerní hory. Povodí jezera je kryto převážně smrkovým porostem a jeho geologický podklad je tvořen svory a křemenci. Nad jezerem se tyčí velmi příkrá Jezerní stěna o výšce asi 300 m. Mohutná čelní moréna směřuje k severovýchodu a klesá daleko pod jezerem až na úroveň 900 m n. m. Černé jezero je napájeno dvěma potoky a odtok z něj je odváděn Černým potokem do Úhlavy, jezero tedy patří do úmoří Severního moře. Hráz byla v minulosti zpevněna betonem, protože jezero slouží jako retenční nádrž dodnes funkční přečerpávací vodní elektrárny v Hamrech. Provoz této hydroelektrárny způsobuje kolísání hladiny v Černém jezeře o 4 cm. Černé jezero se svojí malebností stalo inspirací mnoha českým umělcům - básníkům Janu Nerudovi a Adolfu Heydukovi i hudebním skladatelům Antonínu Dvořákovi a Bedřichu Smetanovi⁵.

Obr. 2. Batymetrická křivka Černého jezera (zdroj:²)

⁵ <http://sumava.ic.cz/index.php?tema=5&PHPSESSID=676c264f60e5c5b91816039abbf89d17>

3. Čertovo jezero

Obr. 3. Čertovo jezero (zdroj: <http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/prirodni-zajimavosti/jezera/>).

Čertovo jezero (německy Teufelsee) se nachází v blízkosti Černého jezera. Bylo vyhloubeno činností ledovců rovněž ve svoru v jihovýchodním svahu Jezerní hory pod 313 m vysokou karovou stěnou. Jezero má dva bezejmenné přítoky - jeden z temene Jezerní hory a druhý ze sedla mezi Jezerní horou a Špičákem. Voda z Čertova jezera je odváděna Jezerním potokem do Železného potoka, který ústí do řeky Řezné (Regen), která se vlévá do Dunaje. Černé a Čertovo jezero patří ke dvěma různým úmořím a Jezerní hora je jedním z bodů evropského rozvodí. Geologická stavba povodí je stejná jako v případě Černého jezera (svory a křemence), převládající dřevinou je opět smrk.

Čertovo jezero bylo v minulosti poznamenáno lidskou činností. V 19. století a na začátku 20. století bylo jezero využíváno jako retenční nádrž, jejíž voda sloužila jako energetický zdroj pro hamry v Železné Rudě. Z tohoto důvodu byla čelní moréna prokopána a bylo vybudováno výpustné zařízení. Na podzim roku 1980 bylo toto zařízení rekonstruováno⁶

⁶ <http://sumava.ic.cz/index.php?tema=6&PHPSESSID=676c264f60e5c5b91816039abbf89d17>

4. Plešné jezero

Obr. 4. Plešné jezero (zdroj: <http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/prirodnizajimavosti/jezera/>).

Plešné jezero (německy Plöckensteiner See) bývá někdy také nazývané Plöckensteinské či Balvanité jezero. V minulosti bylo toto jezero místními obyvateli nazýváno Černým jezerem. Jezero se rozkládá na severovýchodním svahu nejvyšší hory Plechý pod 220 m vysokou žulovou karovou stěnou. Jezerní kar je vyhlouben v hrubozrnné pleknštejnské žule a je uzavřen vysokou (30-40 m) čelní morénou, která přechází v rozsáhlé kamenné moře sahající až 150 m pod jezero. Plešné jezero patří do povodí Vltavy, voda v něm akumulovaná je odváděna Jezerním potokem. Podloží jezera je tvořeno žulou a převažující dřevinou je smrk.

Plešné jezero sloužilo v minulosti jako retenční nádrž pro potřeby plavení dřeva ve Schwarzenberském plavebním kanálu. Pro tyto potřeby byla čelní moréna upravena a opatřena stavidlem, čímž se hladina vody zvedla asi o 3 m. Za původního nízkého stavu hladiny byly břehy lemovány balvany, které daly jezeru i jeho druhé jméno - Balvanité jezero⁷.

⁷ <http://sumava.ic.cz/index.php?tema=8&PHPSESSID=676c264f60e5c5b91816039abbf89d17>

5. Prášílské jezero

Obr. 5. Prášílské jezero (zdroj: <http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/prirodni-zajimavosti/jezera/>).

Leží v západní části Šumavských plání (Kochánovské pláně) v horní levostranné části Jezerního potoka, jímž je odvodňováno, a které spolu s Prášílským potokem vytváří pravostranný přítok Křemelné. Jezero spadá do povodí Otavy. Jezerní kar je zahlouben v žule a rula v severovýchodním svahu Poledníku pod 150 m vysokou karovou stěnou Skalky, jednoho z vrcholů hory Poledník. Čelně je hrazeno 9 m vysokým valem z žulových balvanů a dvěma staršími morénovými valy. Přes 200 m široká moréna S-J směru je pravděpodobně nejzřetelnější ze všech šumavských jezer. Jezero je napájeno malým, asi 1 km dlouhým potokem pramenícím ve strmém svahu Poledníku. Voda vytékající z jezera protéká kolmo na morénovou depresi⁸.

⁸ <http://sumava.ic.cz/index.php?tema=9&PHPSESSID=676c264f60e5c5b91816039abbf89d17>

6. Jezero Laka

Obr. 6. Jezero Laka (zdroj: <http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/prirodni-zajimavosti/jezera/>).

Jezero Laka (německy Lakka See) bývalo dříve označováno také jako Pleso nebo Mláka. Jezero se nachází 4 km západně od osady Prášily. Představuje nejmenší, nejmělčí a nejnvýše položené šumavské jezero na české straně Šumavy. Jezero Laka leží v mělkém, pozvolna zarůstajícím rulovém karu na severním svahu hory Debrník. Voda je z jezera odváděna do Křemelné Jezerním potokem a spadá do povodí Otavy.

Čelní moréna hradící jezero je velmi nezřetelná a ovlivněná antropogenní činností v okolí jezera (na pravém břehu jezera stál dnes již odstraněný vojenský objekt, na levém břehu byl zase zbudován průkop pro napájení kanálu). V 19. století byla balvanitá moréna překryta vysokou vrstvou zeminy. V průběhu desetiletí moréna zarostla a zmizela, čímž přírodní ráz jezera utrpěl, ale tímto umělým zvýšením hráze zůstalo jezero zachováno. Motivem k zásahu bylo nadlepšení průtoků vody v Jezerním potoce a napájení vodního kanálu. Vodní kanál je dobře zachovaný dodnes, jeho délka je 2.1 km, prochází morénovým valem a poté je veden svahem Debrníku až do povodí Drozdího potoka, do kterého je zaústěn. Voda z kanálu se používala ve sklárnách v Nové Hůrce a k plavení polenového dřeva⁹.

⁹ <http://sumava.ic.cz/index.php?tema=7&PHPSESSID=676c264f60e5c5b91816039abbf89d17>

Zdroje:

HÁJEK, Pavel. *Šumavská jezera* [online]. 2006 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://sumava.ic.cz/index.php>>.

RIS: *Jezera – Šumava*. [online]. 2010-2011. [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/prirodni-zajimavosti/jezera/>>.

VOPĚNKA, Jiří. *Jezera na Šumavě* [online]. 2008 [cit. 2011-05-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.sumavanet.com/vopin/jezera/jezera.htm>>.

15 KOMPLEXNÍ GEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA: JIHLAVA

Helena Kratěnová, Hana Ličková, N-GK RGRR [sem 2, roč 1]

17.1 GEOGRAFICKÁ POLOHA

Jihlava je historickým statutárním městem, které leží na česko-moravském pomezí, kde přírodní hranici tvoří řeka Jihlava. Město se nachází v jihozápadním výběžku Jihlavsko-sázavské brázdy na soutoku řek Jihlavy a Jihlávky. Souřadnice středu města jsou 49° 24' s. š. a 15° 35' v. d. a průměrná nadmořská výška je 525 m n. m. Geografická poloha Jihlavy vůči dalším centrům České republiky je poměrně výhodná, leží na křižovatce cest spojující v západovýchodním směru Prahu s Brnem a v severojižním směru severní Čechy se Znojmem.

17.2 FYZICKOGEOGRAFICKÁ CHARAKTERISTIKA

Město Jihlava se nachází v tektonické sníženině Jihlavské kotliny, která je součástí Jihlavsko-Sázavské brázdy a Hornosázavské pahorkatiny. Geologické podloží města je tvořeno cordieritickými rulami, migmatity moldanubika a žulami centrálního moldanubického masivu místy překryté neogenními sedimenty řek, které se hluboce zařezávají do okolního terénu. V okolí Jihlavy převládá pahorkatinný a vrchovinný reliéf, který je typický pro celou Českomoravskou vrchovinu. Průměrná nadmořská výška kotliny je 525 m n. m., přičemž okolí města je obklopeno vyvýšeným terénem Brtnické vrchoviny spadající pod Křižanovskou vrchovinu, kde vrcholy dosahují téměř 700 m n. m.. (Demek, J. a kol., 2006).

Podle klasifikace klimatu z Atlasu podnebí ČSR 1958 se území města nachází v mírně teplé, mírně vlhké, vrchovinné oblasti, Quitt zařadil oblast Jihlavy do mírně teplé oblasti MT3 s průměrnými teplotami mezi 6-7 °C a s průměrným ročním úhrnem srážek 600 až 750 mm. (Atlas podnebí Česka, 2007). Jihlava leží poblíž hranice evropského rozvodí Černého a Severního moře, která je vedena asi 1,5 km severně od města. Okolí města potom spadá pod úmoří Černého moře, oblast je odvodňovaná řekou Jihlavou, která následně ústí do řeky III. třetího řádu - Dyje. (Toušek a kol., 2008). Původní charakter krajiny jsou smíšené lesy, které byly ale postupně nahrazeny jednak městskou zástavbou a zejména smrkovými monokulturami. Typickými půdami jsou kambizemě doplněné pseudogleji.

17.3 SOCIOEKONOMICKÁ CHARAKTERISTIKA

Jihlava je městem s odlišnou socioekonomickou charakteristikou od většiny ostatních krajských měst. Z administrativního hlediska i samotný statut krajského města je diskutabilní. Sídlní systém přirozeného regionu Vysočiny, vymezený zejména fyzickogeografickými charakteristikami, negenureje jedno hlavní centrum. To je nejspíše dané historicky menšími možnostmi mobility zdejších obyvatel a také tím, že zdejší méně produktivní krajina nebyla schopna uživit množství obyvatel, které je typické pro krajské metropole. Jihlava se svými 51 154 obyvateli (2010) je nejmenším

krajským městem, co se týče velikosti populace. Na rozdíl sídelních systémů většiny ostatních krajů se Jihlava v kraji Vysočina vymyká pravidlům rank-size-rule. Konkurence měst jako Žďár nad Sázavou, Havlíčkův Brod ale především Třebíč (37 836 obyvatel) je značná.

Dalším specifikem vývoje správní funkce Jihlavy je závislost na státních rozhodnutích. Okres Jihlava leží na pomezí Čech a Moravy, konkrétně město Jihlava již na Moravě. Až do roku 1960 byl respektován princip dodržování okresního dělení podle zemské hranice, tudíž přirozená spádovost na okresní úrovni byla narušena umělým přidělením českých částí pod správu Havlíčkova Brodu či Dačic.

Současný kraj Vysočina, znovuvytvořený v roce 2000 je jedním z nejméně lidnatých, naopak jeho rozloha patří k nadprůměrným. Společně s Jihomoravským krajem vytváří jednotku NUTS 2 Jihovýchod. Okres Jihlava je jedním z 5 okresů kraje (Havlíčkův Brod, Jihlava, Pelhřimov, Třebíč, Žďár nad Sázavou), vnitřně je dělen na 2 SO ORP – Jihlava a Telč. Samotné město Jihlava je od konce roku 2000 také jedním z 24 statutárních měst ČR.

S hlediska dopravní charakteristiky Jihlava těží z vynikající polohy na komunikacích spojujích historicky Prahu s jihem Moravy respektive až Vídní. Jihlava se nachází přibližně na poloviční vzdálenosti mezi Prahou a Brnem. První významnou dopravní trasou byla obchodní Haberská stezka. Dnes Jihlava disponuje exkluzivním napojením do celorepublikové dopravní sítě zejména díky dálnici D1. Doprava zabezpečována železnicí je v tomto městě spíše v ústraní. Železniční trať č. 240 (Jihlava – Brno) má z celorepublikového hlediska spíše marginální význam, i vzhledem k tomu, že není elektrifikovaná. Největším dopravním problémem, se kterým se město nyní potýká, jsou nedostatečné parkovací kapacity.

Historicky se v Jihlavě rozvíjel průmysl soukenický a dřevařský. Tyto tradiční podniky přežily i období polistopadové transformace, i když v redukované podobě v důsledku z efektivnější výroby. Dnešním největším zaměstnavatelem, zároveň i jedním z největších v celé republice je Bosch Diesel s.r.o. V období před krizí tento závod zaměstnával více jak 6. tisíc lidí a navíc generoval další pracovní místa u subdodavatelů, jejichž nemalý podíl se nachází právě i v Jihlavě. Strojírenství mělo v tomto městě svou historii již v předrevoluční době, například společností neodmyslitelně spojenou s Jihlavou je Motorpal, ale také Tesla. Rozvoj strojírenského průmyslu byl podpořen i založením Vysoké školy polytechnické v roce 2004. Stejně jako v celé ČR zde dochází ke zvyšování zaměstnanosti v terciálním sektoru, kde největším zaměstnavatelem je místní nemocnice.

S pohledu cestovního ruchu nabízí město řadu turistických zajímavostí. V centru města se nachází řady církevních objektů pocházejících již ranného středověku. Dokonce je zde možno navštívit nejstarší dochovanou kamennou stavbu na Českomoravské vrchovině – kostel sv. Jana Křtitele. Na náměstí lze pozorovat, jak šel městem čas. Jsou zde k vidění skvosty gotické, barokní i renesanční výstavby. Město ani nezapomíná v dostatečné míře propagovat, že zde velkou část mládí prožil známý hudební skladatel Gustav Mahler. Dům, ve kterém pobýval, se stal sídlem expozice připomínající jeho život, ale také prostorem pro pořádání výstav a další akcí. Kromě kulturních památek se v městě nalézají vyhlášená zoologická zahrada, která je cílem většiny zavítavších turistů, stejně jako rozsáhlý katakombní systém se svítící chodbou. Dosud není uspokojivě vysvětleno proč stěny chodby slabě zeleně svítí.

17.4 ÚZEMNÍ ROZVOJ MĚSTA

Souvísle osídlení Jihlavska je spojeno až s 1. polovinou 12. století, do té doby byla tato oblast Českomoravské vrchoviny osídlována velmi zřídka. Původní osada byla založena na levém břehu stejnojmenné řeky v místě, kde dnes stojí kostel sv. Jana Křtitele, šlo o malou hornickou osadu ležící na staré obchodní cestě – tzv. haberské, která spojovala sever Čech se Znojmem a s Rakouskem (Kuča, K, 1997, Láznička, Z., 1948). Počátkem 13. století byla osada přesunuta na pravý břeh řeky do míst dnešního historického jádra. Impulzem pro rozvoj byl nález stříbrných rud o kolo roku 1240, který zapříčinil růst nově založeného královského města a příliv nových, zejména německých obyvatel. Jihlava se postupně stala i strategickým královským městem Vysočiny. Podle Z. Lázničky je Jihlava městem s ortogonálním jádrem a pravouhlými ulicemi. Koncem 13. století byla postupně obehnaná dřevěným a posléze kamenným opevněním. (Kuča, K. 1997)

Husitské války přežila Jihlava bez větších škod, katastrofou pro město byl až požár z roku 1523, který v podstatě zničil celé centrum a který dal podnět k pozdně gotické přestavbě Jihlavy, tento charakter si město víceméně zachovalo dodnes. 16. století je pro Jihlavu ve znamení rozvoje hospodářského a stavebního, což je úzce spojeno s nárůstem počtu obyvatel. Výraznou proměnou prošlo město za Třicetileté války, kdy během švédské okupace bylo přestavěno na mohutnou barokní pevnost, ze které po jejich odchodu nezůstalo mnoho. (Kuča, K. 1997)

Územní rozvoj města byl umožněn až v 2. polovině 18. století, kdy byla zrušena císařská pevnost a umožněna poněkud neorganizovaná výstavba za hradbami, což je úzce spojeno s nárůstem textilního průmyslu. Město dosáhlo svého vrcholu ve 40. letech 19. století, potom začalo ekonomicky, stavebně i populačně stagnovat, i přesto mělo v roce 1869 při prvním sčítání lidu 20 049 obyvatel a řadilo se tak na 5. místo dle velikosti měst. (Historický lexikon, 2005). Posledním záchvěvem významu Jihlavy je ustanovení statutárního města v roce 1864. Rozvoj města příliš neoživila ani železnice Praha – Vídeň vystavěná v roce 1871. (Kuča, K. 1997)

Nejvýznamnější urbanistický rozvoj zažívá Jihlava ve 20. letech 20. století, kdy vznikají nové obytné čtvrti zahrnující rodinnou, blokovou i vilovou výstavbu. Příchodem dělníků se mění i národnostní složení města, v roce 1930 poprvé získávají Češi většinu. Právě po 2. světové válce zažívá Jihlava další propad, jelikož velká část obyvatelstva byla odsunuta, což je ale nahrazeno socialistickou koncepcí Jihlavy jako centra těžkého průmyslu. Výstavba průmyslu je spojena s výstavbou sídlišť zejména v 70. letech, kdy podle SLDB 1980 město dosahuje počtu 51 144 obyvatel, další růst nenastává. V roce 1982 byla Jihlava vyhlášena městskou památkovou rezervací. (Historický lexikon, 2005, Kuča, K. 1997, Statutární město Jihlava)

17.5 ZÁVĚREČNÉ SHRUTÍ

Celková charakteristika Jihlavy je určována do velké míry její polohou a také fyzickogeografickými charakteristiky krajiny ve která se nachází. Přes nepříliš příznivé podmínky, nebo právě proto, se stala centrem poměrně širokého okolí. Její centrální postavení je posilováno i vnějšími správními rozhodnutími. Velký vliv na vývoj města má situace na hlavní dopravní tepně ČR, to ať už v minulosti tak v současnosti. Težko by se dalo očekávat, že by si zahraniční investor typu Bosch vybral tuto

destinaci, kdyby nebyla exkluzivně dopravně dostupná. Příchod společnosti Bosch znamenal pro pracovní trh i místní ekonomiku jistou záchranu, jelikož zdejší tradiční odvětví jako textilní, dřevařský či sklářský průmysl se nacházejí v úpadku. Co se týče počtu obyvatel, město zřejmě dosáhlo koncentrační hranice 50 tisíc, obyvatel. Počet obyvatel tak již nejspíše bude v dlouhodobém hledisku oscilovat okolo této hranice.

17.6 LITERATURA A ZDROJE:

Publikace:

- DEMEK, J. a kol. (2006): *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. Brno: AOPK ČR. 580 s. ISBN 80-86064-99-9.
- KUČA, K. (1997): *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Díl II./H-Kole. 1. vyd. Praha: Libri. 938 s. ISBN 80-85983-14-1.
- LÁZNIČKA, Z. (1948): *Moravská města*. Brno, 151 s.
- MACHEK, O. (2009): *Vnitřní socioekonomická struktura města Jihlavy a blízkého zázemí*, Diplomová práce MU.
- TOLASZ, R. a kol. (2007): *Atlas podnebí Česka*. Praha: ČHMU a Univerzita Palackého v Olomouci. 255 s. ISBN 978-80-8669-026-1.
- TOUŠEK, V. a kol. (2008): *Vysočina: Tématický atlas*. 1. vyd. Jihlava: Krajský úřad kraje Vysočina a Univerzita Palackého v Olomouci. 35 s. ISBN 978-80-254-3080-5.

Internetové zdroje:

- Český statistický úřad. *Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005* [on-line]. Zveřejněné dne 3.3. 2007. Dostupné na internetu: <<http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/4128-04>>
- Statutární město Jihlava [on-line]. Dostupné na internetu: <<http://www.jihlava.cz/>>